

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Eraõiguse osakond

Kirsika Berit Reino

AVALIKES RAAMATUKOGUDES E-RAAMATUTE LAENUTAMISE LUBATAVUS
JA AUTORITELE E-RAAMATUTE LAENUTAMISE HÜVITAMINE

Magistritöö

Juhendaja

Mag. iur. Gea Lepik

Tartu

2021

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	3
1. E-RAAMATUTE LAENUTAMINE AUTORI AINUÕIGUSTE KONTEKSTIS.....	8
1.1. Levitamisoõigus.....	8
1.2. Rentimis- ja laenutusõigus.....	16
1.3. Üldsusele kättesaadavaks tegemise õigus.....	20
1.4. Reprodutseerimisõigus.....	26
2. AVALIKE RAAMATUKOGUDE POOLT E-RAAMATUTE LAENUTAMINE VABAKASUTUSE ERANDITE ALUSEL	33
2.1. Ajutise juhusliku reprodutseerimise erand.....	33
2.2. Isiklikuks kasutamiseks tehtavate koopiate erand	38
2.3. Muud erandid	45
3. AUTORITELE AVALIKE RAAMATUKOGUDE POOLT E-RAAMATUTE LAENUTAMISE EEST TASU TAGAMINE EESTIS	47
3.1. Laenutushüvitise tagamine.....	47
3.2. Õiglase hüvitise tagamine e-raamatust isiklikuks kasutamiseks tehtud koopiate eest 57	
KOKKUVÕTE.....	65
ENABLING PUBLIC LIBRARIES TO ENGAGE IN E-LENDING AND COMPENSATING AUTHORS FOR IT.....	71
KASUTATUD KIRJANDUS.....	76
KASUTATUD ÕIGUSAKTID	78
KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA.....	79

SISSEJUHATUS

Kirjandusteosed on olnud inimkonna ajaloos sajandeid oluliseks kunstiliseks väljendusviisiks. Keskajal hakkasid raamatuid ümber kirjutama mungad, kes tegid seda käsitsi, mistõttu oli tegemist aeganõudva tööga ning seetõttu oli vähe neid raamatuid, mida munkadele kirjutamiseks anti. Lisaks sellele, et raamatuid kirjutati vähe ümber, oli vähe ka neid, kes lugeda oskasid¹. Tehnoloogia ning inimkonna arenedes leiutas Johannes Gutenberg 15. sajandil Saksamaal trükimasina, tänu millele sai kirjandusteoseid kiiremini reprodutseerida ning seega ka levitada ning Gutenbergi trükikunst jõudis sajandite jooksul tervesse maailma². Tänapäeval kasutatakse kirjandusteoste valmimiseks arvuteid ning kui teos valmis saab, on võimalik see saata trükkimisse. Digitaalsete teenuste ning tehnoloogiate arenedes on üha populaarsemaks saanud ka e-raamatute välja andmine, mille eeliseks on, et neid ei pea laskma trükkida, kuid on samuti võimalik levitada kiiresti üle maailma.

Kirjalikke teoseid, sh nii trükiraamatuid kui ka e-raamatuid kaitseb autoriõigus, mis on oluline selleks, et oleks võimalik tagada autorile tulu tema tehtud töö eest ning lõppastmes aitab see kaasa teoste kättesaadavuse parandamisele. Samas on materiaalse ning immateriaalse vara osas olnud pikka aega dilemma - kas immateriaalse vara suhtes tekkinud autoriõiguseid peaks saama kaitsta samas ulatuses või mitte. Õiguskirjanduses on ühelt poolt leitud, et kuivõrd digitaalsete koopiate tegemine on lihtne ja odav, ei peaks digitaalses vormis olev vara olema ühegi regulatsiooni alusel kaitstud. Küll aga on ka alternatiivseid seisukohti, et selline arvamus ei ole autoriõiguste kaitse seisukohalt relevantne, kuivõrd materiaalse ja immateriaalse vara loomine ning sellest tulenevalt selle kaitsmine ei ole materiaalsete teoste loomisest erinev³. E-raamatud vastavad sarnaselt trükiraamatutele kõikidele autoriõiguse seadusest (edaspidi ka AutÕS)⁴ tulenevatele teose tunnustele, milleks on originaalsus, teos on kirjanduse, kunsti või teaduse valdkonnas, objektiivsus, tajutavus ja reprodutseeritavus. Sellest tulenevalt on e-raamatute autoril samasugused õigused oma teosele (nii isiklikud kui ka varalised) nagu seda on trükiraamatu autoritel.

¹ Corwin, V. Medieval Book Production and Monastic Life. Dartmouth Ancient Books Lab. <https://sites.dartmouth.edu/ancientbooks/2016/05/24/medieval-book-production-and-monastic-life/> (24.04.2021).

² Lehmann-Haupt, H. E. Johannes Gutenberg. German printer. Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/biography/Johannes-Gutenberg> (24.04.2021).

³ Hardy, I. Not So Different: Tangible, Intangible, Digital, and Analog Works and Their Comparison for Copyright Purposes. College of William & Mary Law School. Faculty Publications, 2001, p 212-213.

⁴ Autoriõiguse seadus. - RT I, 19.03.2019, 55.

E-raamatute väljaandmise populaarsus tõusis eelkõige pärast seda, kui Amazon andis välja Kindle e-lugeri, millele järgnesid hiljem veel mitmed teised e-lugered ning tahvelarvutid, mille pealt oli võimalik e-raamatuid osta ning lugeda⁵. Lisaks sellele, et e-lugertest ja tahvelarvutitest on võimalik lugeda ostetud raamatuid, on nendele võimalik raamatukogust e-raamatuid määratud perioodiks laenutada. Laenutamine on olnud samuti ajalooliselt üheks oluliseks komponendiks raamatute populaarsuse ja leviku juures, mh on teada, et esimene raamatukogu pärineb juba sumerite tsivilisatsioonist aastal 2600 eKR⁶. Seega on laenutamine olnud alati autori huvides, sest sellisel viisil on võimalik autoril oma teost tutvustada rohkematele inimestele sellela, et inimesed peaksid raamatuid suures mahus kokku ostma.

Teiselt poolt on ka oluline, et raamatute laenutamise võimaldamisega ei rikutaks autorite õiguseid. Euroopa Liidus (edaspidiselt ka EL) on kehtestatud autoritele täiendav ainuõigus laenutamisele ja rentimisele, kusjuures sellest on tehtud erand, mis võimaldab avalikel raamatukogudel raamatuid inimestele laenutada ilma autori nõusolekuta, kuid tingimusel, et autoritele tagatakse selle eest õiglase hüvitis. Selleks tuleb liikmesriikidel kehtestada nn laenutushüvitise maksmise süsteem. Kuigi EL-is on kehtestatud eespool nimetatud laenutushüvitise maksmise süsteem, ei ole garanteeritud, et e-raamatute laenutamisel autoriõiguseid ei riivataks. Potentsiaalselt võivad e-raamatute laenutamisel saada riivatud autorite õigustest levitamiseõigus, üldsusele edastamise õigus ning reprodutseerimisõigus.

Kuivõrd e-raamatute laenutamise populaarsus on tõusnud märkimisväärselt kiiresti, puudub käesoleval hetkel asjakohane regulatsioon, mis käsitleks endas selgesõnaliselt ka e-raamatute laenutamist. Hoolimata sellest, et on olemas tehnilised võimalused e-raamatute laenutamiseks, vajaksid konkreetseid regulatsioone nii kirjastajad, vahendusplatvormid, raamatukogud kui ka lugejad, et vältida autorite õiguste rikkumist. Puudub konkreetne e-raamatute autorite õigustele suunatud regulatsioon, mis tehnoloogia arenemist arvestades kaitseks autoriõiguseid ning teiselt poolt puudub e-raamatutel laenutushüvitise süsteem, mida kasutatakse trükiraamatute laenutamisel, et hüvitada autoritele laenutamisest saadud kahju.

Raamatukogud on võimalik jaotada kaheks, millest üheks on avalikud raamatukogud ning teiseks erinevad spetsiaalseks otstarbeks mõeldud raamatukogud nagu näiteks teaduslikud

⁵ Dusollier S. A Manifesto for an E-Lending Limitation in Copyright. *Journal of Intellectual Property, Information Technology and Electronic Commerce Law*, Vol. 5, Issue 3, lk 213.

⁶ Maclay, K. UC Berkeley News. Clay cuneiform tablets from ancient Mesopotamia to be placed online. *University of California, Berkeley* (2003). https://www.berkeley.edu/news/media/releases/2003/05/06_tablet.shtml (12.04.2021).

raamatukogud ning kooliraamatukogud (sh Tartu Ülikooli raamatukogu). Käesolev magistritöö analüüsib kitsamalt vaid e-raamatute laenutamist avalikest raamatukogudest.

E-raamatute laenutamise ning selle hüvitamise regulatsioon on oluline autorite õiguste kaitsmisel, kes sooviksid tulla vastu raamatukogude ning lugejate soovidele. Avalikes raamatukogudes raamatu laenutamise korral on autoril õiguspärane ootus, et tema raamatu laenutamise eest tasutakse talle hüvitist, kuid kuivõrd e-raamatute laenutamise regulatsioon selgesõnaliselt rahvusvahelistes õigusaktides, Euroopa Liidu määrustes, Eesti AutÕS ning teistes autoriõigustega seonduvates regulatsioonides kirja pandud ei ole, võib autoril puududa kindlustunne, kas e-raamatu väljaandmisel ning raamatukogu poolt see enda kollektsiooni laenutada võtmisel püsib samasugune laenutushüvitiste õigus või mitte. Samuti puudub kindlustunne raamatukogudel, kas nad võivad e-raamatuid laenutamiseks anda, kui ei ole teada, kas autorile hüvitise maksmise erand kehtib ka e-raamatute laenutamisel. Kui on ebaselge, kas e-raamatud selle erandi alla lähevad, on ebaselged mitu asja: 1) kas autoril on ainuõigus kontrollida e-raamatu laenutamist ja rentimist; 2) kas avalikul raamatukogul on õigus e-raamatut laenutada; 3) kas autoril on õigus e-raamatu laenutamise eest õiglasele hüvitisele.

Praegu on ebaselge, kas e-raamatute laenutamine avalike raamatukogude poolt on lubatud ja millistel tingimustel. Esiteks puudub regulatsioon, kas ja milliseid autorile kuuluvaid õigusi see täpselt riivab, sh kas see on käsitatav levitamisenä ja/või rentimise ja laenutamisenä. Eelnevaga seonduvalt on ebaselge, kas e-raamatute laenutamine läheb EL-s direktiiviga 2006/115 rentimis- ja laenutamisõiguse ja teatavate autoriõigusega kaasnevate õiguste kohta intellektuaalomandi vallas (kodifitseeritud versioon; edaspidi ka laenutushüvitise direktiiv)⁷ kehtestatud laenutamise reeglistiku alla ja on seega avalikele raamatukogudele lubatud. Samuti pole selge, kas autoritel on õigus õiglasele laenutushüvitisele ka e-raamatute laenutamise korral ja kuidas selline õiglase hüvitis tuleks neile tagada.

Käesolev magistritöö on jagatud kolme peatükki. Magistritöö esimeses peatükis hinnatakse, milliseid autori varalise õigusi e-raamatute laenutamine võib riivata. Autoriõiguste võimalikku riivet hinnatakse nelja varalise õiguse osas: reprodutseerimisõigus, levitamisõigus, sh selle alaliiki rentimis- ja laenutamisõigus ning üldsusele kättesaadavaks tegemise õigus. Nimetatud varaliste õiguste rikkumist analüüsib autor põhjusel, et nende rikkumine on kõige tõenäolisem. Muude varaliste õiguste analüüs ei ole mõistlik, kuivõrd nende rikkumine e-raamatute

⁷ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2006/115/EÜ, 12. detsember 2006, rentimis- ja laenutamisõiguse ja teatavate autoriõigusega kaasnevate õiguste kohta intellektuaalomandi vallas (kodifitseeritud versioon) – ET L 376/28, 27.12.2006.

laenutamisel on vähetõenäoline. Samuti analüüsib autor rentimis- ja laenutamisõiguse juures, mida peetakse silmas laenutamishüvitise kui õiglase hüvitise all. Magistritöö teises peatükis analüüsib autor, kas avalike raamatukogude poolt on võimalik e-raamatuid laenutada mõne vabakasutuse erandi alusel ning kui jah, siis kuidas see erand täpsemalt e-raamatute laenutamisele kohaldub. Magistritöö kolmandas peatükis keskendub autor Eesti näitele ning analüüsib, kuidas on tagatud laenutamishüvitis ning kuidas õiglase hüvitis vabakasutuse ühe erandi ehk e-raamatu isikliku kasutamise koopiote korral. Töö autor analüüsib antud peatükis ka Euroopa Liidu laenutushüvitise direktiivist tulenevat regulatsiooni kui ka Eesti õigusakte, mis laenutushüvitist ja selle maksmist reguleerivad.

Magistritöö esimeses peatükis analüüsitakse e-raamatutega seonduvaid autoriõiguseid esmalt rahvusvaheliste regulatsioonide alusel, seejärel Euroopa Liidu regulatsioonide alusel ning seejärel Euroopa Kohtu (edaspidi ka EK) praktika tõlgenduste kohaselt. Iga õiguse puhul on autor toonud välja, kus ja kuidas on see sätestatud Eesti õiguses. Reprodutseerimisõiguse puhul on autor iga õigusakti juures toonud välja ka selle, kas õigusakt lubab erandite kehtestamist ning kas need e-raamatute laenutamisele kohalduvad. Magistritöö teises peatükis analüüsib autor, millised reprodutseerimisõiguse erandid kohalduvad e-raamatute laenutamisel. Magistritöö viimases peatükis käsitleb autor e-raamatute laenutamise lubatavust ning autorile laenutushüvitise tasumist Eestis, võttes mh arvesse Euroopa Kohtu praktikat ning EL direktiividest tulenevaid nõudeid. Autor kasutab võrdlusena töös Ühendkuningriikide regulatsiooni e-raamatute laenutamisel, kuivõrd nimetatud riigis on loodud toimiv e-raamatute laenutamise süsteem, mistõttu on seda võimalik võrrelda, kas sellist süsteemi oleks võimalik luua ka Eesti e-raamatute laenutamisele. Lisaks eelnevale teeb autor ettepanekuid Euroopa Liidu regulatsiooni kohaldamiseks Eesti seadusandluses.

Allikatena kasutatakse magistritöös peamiste rahvusvaheliste lepingutena Berni kirjandus- ja kunstiteoste kaitse konventsiooni (edaspidi ka Berni konventsioon)⁸ ning WIPO autoriõiguse lepingut⁹, Euroopa Liidu direktiividest direktiivi 2001/29/EÜ autoriõiguse ja sellega kaasnevate õiguste teatavate aspektide ühtlustamise kohta infoühiskonnas (edaspidi ka infoühiskonna

⁸ Berni kirjandus- ja kunstiteoste kaitse konventsioon. – RT II 1994, 16, 49.

⁹ Maailma Intellektuaalse Omandi Organisatsiooni autoriõiguse lepingu ratifitseerimise seadus. – RT II 2006, 14, 39.

direktiiv)¹⁰ ning laenutushüvitise direktiivi. Lisaks nendele kasutatakse ka AutÕS-i ning selle alusel tehtud määruseid.

Samuti on kasutatud magistritöös Euroopa Kohtu lahendeid ning kohtujuristide ettepanekuid, Riigikohtu praktikat ning õigusväljaannete artikleid, mis on seotud e-raamatute ning autori varaliste õigustega (nt European Intellectual Property Review, International Review of Intellectual Property and Competition Law ning Intellectual Property Quarterly).

Käesoleva töö autor püstitab kaks hüpoteesi. Esimeseks hüpoteesiks on, et autori varalistest õigustest riivatakse e-raamatute laenutamisega avalikes raamatukogudes autori levitamisõigust, sh rentimis- ja laenutamiseõigust, üldsusele edastamise õigust ning reprodutseerimisõigust. Teiseks esitab autor hüpoteesi et juhul, kui reprodutseerimisõigus e-raamatute laenutamisele kohaldub, ei kohaldu sellele ükski EL direktiividest tulenev erand. Kolmanda hüpoteesi kohaselt puudub e-raamatute laenutamise ning autoritele sellise laenutamise eest hüvitise tagamise reeglistik nii Euroopa Liidus kui ka Eestis, kusjuures olemasolevat füüsilistele raamatutele kohalduvat reeglistikku ei ole võimalik kohaldada e-raamatute laenutamisele.

Märksõnad: intellektuaalne omand, autoriõigus, e-raamatud, laenutus, raamatukogud.

¹⁰ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2001/29/EÜ, 22.mai 2001, autoriõiguse ja sellega kaasnevate õiguste teatavate aspektide ühtlustamise kohta infoühiskonnas. – EÜT L 167, 22.06.2001.

1. E-RAAMATUTE LAENUTAMINE AUTORI AINUÕIGUSTE KONTEKSTIS

1.1. Levitamisoigus

Autoriõigused jagunevad isiklikeks ja varalisteks õigusteks. Autori isiklikud õigused AutÕS § 12 alusel, sh õigus autorsusele, õigus autorinimele, teose puutumatusel, teose lisadele, täiendamisele ja avaldamisele on autorist lahutamatud ning neid ei saa üle anda. Nii tasu eest kui ka tasuta on võimalik üle anda autori varalisi õiguseid, mis AutÕS § 13 alusel on mh õigus teost reprodutseerida, levitada, kopeerida, tõlkida, töödelda, edastada ja üldsusele kättesaadavaks teha.

Digitaalsete raamatute laenutamisel analüüsib autor käesolevas töös varalisi õiguseid, mida on potentsiaalselt kõige tõenäolisem riivata. Selleks on vajalik välja selgitada, millised varalised õigused e-raamatu autorile kuuluvad nii rahvusvaheliste kui ka Euroopa Liidu regulatsioonide kohaselt ja milliseid neist võib e-raamatute laenutamine riivata.

Berni konventsiooni 1886. aasta redaktsiooni kehtestamise vajadus tulenes asjaolust, et puudus rahvusvaheline leping, mille kohaselt autorite õigused oleksid kaitstud, ning leiti, et vaid iga riigi oma siseriiklikust regulatsioonist ei piisa. Samuti oleks siseriiklikud regulatsioonid kaitsnud vaid kohalike autorite õiguseid, kuid Berni konventsiooni kehtestamisega lisati minimaalsete õiguste printsiip autoritele rahvusvahelise kaitsena. Berni konventsiooni koostamise ajal märgati, et universaalset õigust ei ole võimalik luua, mistõttu otsustati, et kahe õiguse - Berni konventsiooni ja siseriiklike regulatsioonide koostoime oleks autorite õiguste kaitsmisel parim lahendus¹¹. Kuigi Berni konventsiooni jõustumisel aastal 1886 ei saadud rääkida digitaalsete raamatute autorite kaitses, sisaldas see siiski autorite varalisi õiguseid, mida tuleb hüpoteetiliselt kaitsta ka e-raamatute laenutamise korral. Käesolevas töös on analüüsitud Berni konventsiooni Pariisi 1971. aasta redaktsiooni, pärast mida ei ole Berni konventsiooni muudetud, vaid on välja töötatud muid olulisi intellektuaalomandi ning autoriõigustega seonduvaid konventsioone, mis kaitsevad ka Berni konventsiooniga hõlmatud kirjandus- ja kunstiteoseid.

Maailma intellektuaalomandi organisatsiooni (edaspidi WIPO) autoriõiguse leping on Berni konventsiooni alusel koostatud erikokkulepe, mis käsitleb teoste ja nende autorite õiguste kaitset digitaalses keskkonnas. Hoolimata digitaalse keskkonna jaoks loodud lepingust, ei saadud WIPO autoriõiguse lepingu jõustumisel 1996. aastal näha ette digitaalsete raamatute

¹¹ von Lewinski, S. International Copyright Law and Policy. Oxford University Press: 2008, lk 100.

autorite kaitse vajadust, sest sellel hetkel ei olnud raamatuid veel digitaliseeritud, mistõttu on lepingus toodud välja erisätted vaid arvutiprogrammide ja andmebaaside autoriõiguste osas. Seega ei kehti WIPO autoriõiguse lepingust tulenevad erisätted e-raamatute laenutamisele.

Berni konventsiooni ja WIPO autoriõiguse lepingu kõrval on oluliseks autoriõigusi reguleerivaks rahvusvaheliseks lepinguks Maailma Kaubandusorganisatsiooni (edaspidi ka WTO) asutamislepingu lisa 1C ehk intellektuaalse omandi õiguste kaubandusaspektide leping (inglise keeles *Agreement on Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights* ehk TRIPS-leping)¹², mis jõustus 1995. aastal ning mille art 9 lg 1 kohaselt järgivad TRIPS-lepinguga liitunud liikmed Berni konventsiooni artikleid 1-21 ja selle lisa. Kuigi tegemist on autoriõiguste kaitsmise puhul olulise lepinguga, ei käsitle käesoleva töö autor TRIPS-lepingut oma töös, kuivõrd viimane ei sisalda endas e-raamatute laenutamisega seonduvat.

Kuigi käesolev magistritöö TRIPS-lepingut ei käsitle, tuleb tähele panna, et TRIPS-leping ei tühistanud Berni konventsioonis olevaid regulatsioone, vaid täiendas, mistõttu tuleb mõlemat regulatsiooni järgida kumulatiivselt¹³. Seetõttu on TRIPS-lepingu art 9 lg 1 sätestatud, et liikmed järgivad Berni konventsiooni artikleid 1–21 ja selle lisa ning art 9 lg-s 2 on rõhutatud, et autoriõiguse kaitse laieneb väljendustele, mitte aga ideedele, protsessidele, töömeetoditele või matemaatilistele mõistetele kui sellistele. Selle rõhutamise vajadus võis tulla asjaolust, et Berni konventsiooni alusel jäi arusaamatuks, millele autoriõigused kohalduvad, sest see ei sisaldanud selgesõnaliselt kaitstud teose vormi, mistõttu oli vajalik TRIPS-lepingus rõhutada teose väljendusvormi nõuet. Kuivõrd Berni konventsioon sisaldab miinimumnõuded teatavate autori õiguste kaitseks ning TRIPS-lepingus on standardid kõrgemad, ei teki vastuolu kahe lepingu vahel ka riikides, kus kehtivad mõlemad regulatsioonid, sest uuema, st TRIPS-lepingu vastuvõtmisel pidid riigid viima oma seadusandluse sellega kooskõlla.

Euroopa Liidu tasandil on infoühiskonna direktiiviga harmoniseeritud kolm autori varalist õigust, mille kohaselt on autoril reprodutseerimisõigus (art 2), üldsusele edastamise ja kättesaadavaks tegemise õigus (art 3) ning levitamisoõigus (art 4).

Eesti AutÕS on üle võtnud autorite varalised õigused infoühiskonna direktiivist. Sellest tulenevalt sisaldab AutÕS § 13 levitamisoõigust, § 13 lg 1 p 1 reprodutseerimisõigust ning § 13¹ lg 9¹ üldsusele kättesaadavaks tegemise õigust.

¹² Intellektuaalse omandi õiguste kaubandusaspektide leping. - RT II 1999, 22, 123

¹³ von Lewinski, S., lk 574.

Käesoleva magistritöö autor on valinud autori varalistest õigustest välja kolm potentsiaalselt riivatavat õigust, mis sisalduvad kõik infoühiskonna direktiivis, kuivõrd muud õigused ei saa e-raamatute laenutamise olemusest tulenevalt olla asjakohased. Lisaks infoühiskonnast tulenevatele õigustele analüüsib autor ka rentimis- ja laenutamisõigust, mis tuleneb laenutamishüvitise direktiivist, kuivõrd tegemist on levitamiseõiguse ühe alaliigiga. Seega tekib küsimus, kas autori varalistest õigustest on e-raamatute laenutamisel riivatud õigus teose levitamisele, sh rentimisele ja laenutamisele, õigus teose üldsusele kättesaadavaks tegemisele ning õigus reprodutseerimisele.

Levitamiseks loetakse AutÕS § 13 lg 1 p 2 kohaselt teose või selle koopia omandiõiguse üleandmist või üldsusele kasutada andmist mis tahes viisil, sealhulgas rentimist ja laenutamist, välja arvatud arhitektuuriteose ja tarbekunsteose rentimine ja laenutamine./.../ Autorile kuulub ainuõigus lubada või keelata oma teose koopia rentimist ja laenutamist üldsusele ka juhul, kui õigus teose levitamisele on lõppenud, välja arvatud käesoleva seaduse §-s 13³ sätestatud juhud.

Rahvusvaheliselt reguleerivad levitamiseõigust Berni kirjandus- ja kunstiteoste kaitse konventsioon ning WIPO autoriõiguse leping¹⁴. Berni konventsioon võeti vastu 1886. aastal, kuid viimati on seda muudetud 24. juulil 1971. aastal Pariisis ning selle kohaselt on kirjandus- ja kunstiteoste autoritel ainuõigus lubada teoste avalikku esitamist¹⁵, teoste ülekandmist raadio või televisiooni vahendusel või avalikustamist mistahes vahendite abil, mis on mõeldud märkide, helide või kujundite kaablita levitamiseks¹⁶ ning teoste avalikku ettekandmist ning teoste ettekande igasugust avalikustamist.¹⁷ Berni konventsiooni sätetest on näha, et levitamisega seonduvaks artiklikaks on vaid artikkel 11bis, kuid nimetatud säte reguleerib kitsalt vaid teoste ülekandmist raadio või televisiooni vahendusel ehk traditsiooniliselt peetakse seda hoopis edastamisõiguseks. Tegemist on Berni konventsiooni ühe vähese sättega, mis sisaldab sõna „levitamine”; teistkordselt on Berni konventsioonis nimetatud sõna „levitamine” art 14, mis sätestab, et kirjandus- ja kunstiteoste autoritel on ainuõigus lubada /.../ kohandatud või reprodutseeritud teoste levitamist, mida peetakse levitamiseks traditsioonilises tähenduses. Arvestades, et „levitamine“ on toodud välja ka art 11bis juures, on sõna tähendust analüüsitud nimetatud sätte alusel.

¹⁴ Tegemist ei ole ainsate rahvusvaheliste autoriõigust reguleerivate lepingutega, kuid käesoleva töö autor valis kõige olulisemad rahvusvahelised konventsioonid, mis levitamiseõigust reguleerivad.

¹⁵ Berni konventsioon art 11

¹⁶ Berni konventsioon art 11bis

¹⁷ Berni konventsioon art 11ter

Berni konventsiooni prantsuskeelne tõlge on art 11bis levitamiseõiguse väljendamisel täpsem kui seda on eesti või inglise keeles, nimetades seda *la mise en circulation*, mis tähendab ringlusesse andmist (inglise keeles *the putting into circulation*). Ringlusesse andmine tähendab, et kui teos on kord antud ringlusesse, ei saa seda enam teistkordselt ringlusesse saata. Berni konventsiooni art 37 lg 1 (c) sätestab, et juhul, kui arvamused erinevate tekstide tõlgendamisel ei ühti, juhitudakse prantsuskeelsest tekstist, mistõttu tuleb levitamiseõiguse tähendust analüüsida prantsuskeelse tõlke kohaselt. Seega oleks õigem nimetada levitamiseõigust väljendiga ringlusesse andmise õigus, kuivõrd selliselt on autorile antud õiguse mõte kõige paremini edasi antud.

Arvestades levitamiseõiguse tähendust (ringlusesse andmine), lõpeb Berni konventsiooni alusel autori jaoks nimetatud õigus pärast esimest müüki. Berni konventsiooniga liitunud riikidele on antud õigus kaitsta siseriiklikult autori levitamiseõigust kaugemale kui seda on esimene müük, mis tähendab, et Berni konventsioon sätestab levitamiseõigusele minimaalse kaitse, millele on siseriiklikult õigus tagada suurem kaitse. Seega, kuigi konventsiooni koostamisel lepiti algselt kokku, et levitamiseõiguse puhul ei ole tegu minimaalse õiguse kehtestamisega¹⁸, võib seda siiski pidada minimaalseks õiguseks¹⁹. Berni konventsiooni sätte analüüsi kohaselt on antud magistratöö autor seisukohal, et seal sätestatud levitamiseõigus on piiratud vaid teose müügiga, mistõttu ei saa konventsiooni levitamiseõiguse sätet kohaldada teose laenutamisele.

Berni konventsiooni art 20 alusel jätsid liitu kuuluvate riikide valitsused endale õiguse sõlmida üksteisega erikokkuleppeid, kuivõrd sellised lepped tagavad autoritele laiemad õigused kui konventsioonis ette nähakse või kui need sisaldavad teisi sätteid, mis ei ole vastuolus käesoleva konventsiooniga. Sellest tulenevalt võeti 1996. aastal vastu WIPO autoriõiguse leping, mis on art 20 alusel erikokkuleppeks.

WIPO 1996. aasta diplomaatilise konverentsi ajal ei suutnud liikmesriigid jõuda üksmeelele, kuidas kaitsta autoriõigusi tehnoloogiliste vahendite kaasabil. Sellest tulenevalt anti riikidele selles vallas täielik vabadus ning toodi välja, et siseriiklikud piirangud ei pea riikidel omavahel kooskõlas olema²⁰. Arvestades, et eelmise aastatuhande lõpus ei olnud tehnoloogiaajastu veel

¹⁸Berni konventsiooni Stockholmi konverentsil tegi Prantsusmaa delegatsioon ettepaneku, et ka levitamiseõigus võiks olla üks minimaalsetest õigustest, kuid ettepanek lükati tagasi peamiselt ajapuuduse tõttu. Levitamiseõigus minimaalse õigusena kehtestati alles 1996. aastal WIPO autoriõiguse lepingus. Vt lähemalt von Lewinski, S, lk 145.

¹⁹ von Lewinski, S, lk 146.

²⁰ Foged, T. US v EU anti circumvention legislation: preserving the public's privileges in the digital age? EIPR 2002, 24 (11), lk 5.

niivõrd igapäevaeluga läbi põimunud kui käesolevaks ajaks, on liikmesriikide toonane kokkulepe arusaadav, kuivõrd ei osanud nad ette näha, kui oluliseks võib tehnoloogia ning sellest tulenevalt autoriõiguste kaitsmine tehnoloogiaga seonduvalt kujuneda. WIPO aluslepinguga leppisid pooled kokku, et vajalik on adekvaatne õiguste kaitse, mis on ebamäärane mõiste ning sellest tulenevalt võib igat sammu õiguste kaitsmiseks pidada adekvaatseks (va kui see on täiesti välistatud).

Seega on levitamisoigus rahvusvaheliselt esimest korda minimaalse õigusena reguleeritud WIPO autoriõiguse lepingu artiklis 6, mille kohaselt on kirjandus- ja kunstiteoste autoritel ainuõigus lubada üldsuse juurdepääsu oma teoste originaalidele ja koopiatele müügi või muu omandiõiguse ülemineku kaudu. Kuigi eesti keeles on WIPO autoriõiguse lepingus antud artikkel pealkirjastatud kui „õigus teose levitamisele”, siis vastukaaluks Berni konventsioonile, mis levitamisoiguse mõistet ei seletanud, on WIPO autoriõiguse lepingus selgitatud, et levitamisoigus tähendab autori luba üldsuse juurdepääsuks oma teose originaalile müügi kaudu. Seega piirdub WIPO autoriõiguse lepingu artikkel 6 reguleerimisala sarnaselt Berni konventsioonile vaid omandiõiguse üleminekuga teose müügi puhul, millega kaldub kõrvale paljudest siseriiklikest regulatsioonidest, mille puhul levitamisoiguse reguleerimisalasse kuulub ka teose valdamine (st nii rentimise kui ka laenutamine)²¹. Küll aga hoiab WIPO autoriõiguse leping levitamisoiguse ning rentimisoiguse omavahel lahus, sest need on reguleeritud eraldi – levitamisoigus on reguleeritud art 6 ning rentimisoigus art 7.

Lisaks sellele, et WIPO autoriõiguse leping käsitleb levitamisenähtena vaid originaalteose müüki, ei laiene see ka immateriaalsetele esemetele. Autori levitamisoigus WIPO autoriõiguse lepingu art-6 katab lepingupoolte vahelise kokkuleppe kohaselt vaid originaalseid, kuid füüsilisel kujul olemasolevaid teoseid²². Samas tuleb pöörata tähelepanu art 6 lg 1 lause esimesele poolele, et „Kirjandus- ja kunstiteoste autoritel on ainuõigus lubada üldsuse juurdepääsu...“, mis tegelikult näitab, nagu sisaldaks levitamisoigus endas ka üldsusele kättesaadavaks tegemise õigust. Küll aga on käesoleva töö autor järgnevates alapeatükkides analüüsinud, et üldsusele kättesaadavaks tegemine ei ole seotud üksnes materiaalse teose müügiga, vaid kohaldub mh ka immateriaalsete teoste laenutamisele, mistõttu on WIPO autoriõiguse lepingu art 6 lg 1 sõnastus ebaõnnestunud. Kokkuvõtlikult on ka WIPO autoriõiguse lepingu art 6 lg-s 1 reguleeritud, et levitamisoigus ei hõlma digitaalsete raamatute laenutamist, mistõttu e-raamatute laenutamisele levitamisoigus antud lepingu kohaselt ei kohaldu.

²¹ von Lewinski, S, lk 451.

²² von Lewinski, S, lk 451.

Euroopa Liidus reguleerib levitamisdigust infoühiskonna direktiiv. Kuigi Euroopa Liit ei ole ühinenud ühegi eespool nimetatud rahvusvahelise lepinguga, on Euroopa Liit WTO liige ning Berni konventsioonile on juba WTO aluslepingus viidatud, mistõttu peab Euroopa Liit järgima kõiki eespool nimetatud rahvusvahelisi konventsioone.

Infoühiskonna direktiivi artikli 4 kohaselt näevad liikmesriigid ette, et autoritel on ainuõigus lubada või keelata oma teoste originaalide ja koopiade levitamist üldsusele müümise teel või muul viisil. Levitamisdigust teose originaali või koopiade suhtes ühenduses ei lõpe, v.a juhul, kui õiguste valdaja poolt või tema nõusolekul toimub ühenduses kaitstud objekti esmamüük või muul viisil omandiõiguse üleminek. Nimetatud sätte kohaselt saab teose autor ainuõiguse otsustada teose levitamise üle nii müümise kaudu kui ka muul viisil, ning täpsustab, et selline õigus puudub autoriõigusega kaasnevate õiguste valdajatel. Lisaks tuleb panna tähele, et kuigi autori levitamisdigust võib Euroopa Liidu siseselt infoühiskonna direktiivi art 4 teise lause kohaselt lõppeda, ei pruugi see lõppeda Euroopa Liidu territooriumi välistes riikides, kuivõrd sätte sõnastus sisaldab väljendit „toimub ühenduses“, mille all on mõeldud Euroopa Liitu.

Infoühiskonna direktiivi art 4 ega ka selle direktiivi levitamisdiguse kohta kirjutatud põhjendused ei sisalda täpsustusi, kas levitamisdigust kehtib vaid füüsilisel kujul teistele või kohaldub see ka digitaalsetele teostele. Kuigi direktiivi art 4 sätestab, et autoritel on õigus teoseid levitada müümise teel või muul viisil, ei selgu, kas laenutamine on sätte tähenduses „muuks viisiks“. Küll aga on direktiivi art 1 lg 2 (b) sätestatud, et infoühiskonna direktiiv ei mõjuta olemasolevaid sätteid rentimis- ja laenutamisdiguse ning teatavate intellektuaalomandi puhul kaasnevate õiguste kohta. Direktiivi põhjenduses 28 on välja toodud, et infoühiskonna direktiivi kehtestamise ajal kehtis rentimis- ja laenutamisdiguste kohta direktiiv 92/100/EMÜ²³ ning infoühiskonna direktiivis ette nähtud levitamisdigust ei mõjuta varasema direktiivi sätete kohaldamist. Samas ei ütle art 1 lg 2 (b) ega ka põhjendus 28, et levitamisdigust rentimis- ja laenutamisdigusele ei kohalduks, mistõttu on see tekitanud küsimusi ka EK praktikas.

EK on Euroopa Ühenduse Komisjon vs. Portugali Vabariik²⁴ otsuse punktis 34 jõudnud seisukohale, et kaitstud teose selline kasutamine nagu üldsusele laenutamine on müügist või mis tahes muust seaduslikust levitamistoimingust erinev, sest laenutamisdigust kuulub endiselt autorile. Seega laenutamisdigust ei ammendu müügi tagajärjel, kuid levitamisdigust ammendub siis, kui esmakordne müük toimub õiguste omaniku poolt või viimase nõusolekul. EK leidis

²³ Nõukogu direktiiv 92/100/EMÜ, rentimis- ja laenutamisdiguse ja teatavate autoriõigusega kaasnevate õiguste kohta intellektuaalomandi vallas, ELT L 346, 27/11/1992.

²⁴ EKo C-53/05, *Euroopa Ühenduse Komisjon vs Portugali Vabariik*, ECLI:EU:C:2006:448.

aastal 2016 Vereniging Openbare Bibliotheken lahendi²⁵ punktis 64, et liikmesriigid võivad laenusõiguse raames nõuda, et digitaalselt laenutatava raamatu üks koopia on õiguste omaja poolt või tema nõusolekul eelnevalt turule viidud, kui tegemist on avaliku laenusõigusega tulenevalt direktiivi 2006/115 art 6 lg-st, sest vastasel juhul võib teose laenutamine kahjustada autorite õiguspäraseid huve. Seega võiks järeldada, et laenutamise puhul on autori levitamissõigus juba ammendunud, kuivõrd autor on eelnevalt juba müünud (Berni konventsiooni prantsuskeelse tõlke kohaselt ringlusesse andnud) oma originaalteose ning sellega on levitamissõigus ammendunud. Nimetatud lahendite kohaselt võiks järeldada, et levitamissõigus nii trükiraamatute kui ka e-raamatute puhul on laenutamise hetkeks juba ammendunud.

Euroopa Kohus on levitamissõiguse osas põgusalt peatunud kohtuasjas nr C-128/11, *UsedSoft vs. Oracle International Corp*²⁶, mille punktides 53-60 tekkis Euroopa Kohtul küsimus, kas direktiivi 2001/29 saab levitamissõiguse osas kohaldada vaid materiaalsele esemetele. Euroopa Kohus pidas võimalikuks, et direktiivi 2001/29 artikli 4 lõiget 2 koostoimes selle põhjendustega 28 ja 29 ning WIPO autoriõiguse lepinguga tõlgendades, võiks ette näha, et levitamissõiguse ammendumine puudutab üksnes materiaalseid esemeid. Samas jättis Euroopa Kohus antud küsimuse lahtiseks, sest see ei olnud eelotsusetaotluses esitatud küsimuste sisuks.

Euroopa Liidu Kohus on lahendi *Tom Kabinet*²⁷ punktis 37 märkinud, et infoühiskonna direktiivi ükski punkt ei anna tegelikult kindlaid suuniseid, kas e-raamatu alla laadimise võimaluse pakkumine (sh näiteks laenutamine alla laadimise teel) on nimetatud direktiivi kohaselt teose üldsusele edastamine või levitamine. WIPO autoriõiguse lepingu art 6 ja 7 ühisdeklaratsiooni sõnastuses on kirjas, et „koopiad” ning „originaal ja koopiad” tähendavad salvestatud koopiaid, mida võib levitada vaid materiaalse esemetena. Sellise käsitlusega on kooskõlas ka Euroopa Komisjoni 10. detsembri 1997. a ettepanek direktiivi vastuvõtmiseks²⁸, kus Euroopa Komisjon rõhutas, et originaali ja koopiate WIPO autoriõiguse lepingu kohase määratlusega on võimalik selgelt eristada sisu kaitsmist elektroonilise levitamise ja füüsilise levitamise korral. Seega on käesoleva töö autor seisukohal, et EK leidis lahendis *Tom Kabinet*, et levitamissõigus digitaalsete raamatute puhul rolli ei mängi, sest see kehtib ühemõtteliselt vaid

²⁵ EKo C-174/15, *Vereniging Openbare Bibliotheken vs Stichting Leenrecht*, ECLI:EU:C:2016:856.

²⁶ EKo C-128/11, *UsedSoft vs Oracle International Corp*, ECLI:EU:C:2012:407.

²⁷ EKo C-263/18, *Nederlands Uitgeversverbond, Groep Algemene Uitgevers vs Tom Kabinet*, ECLI:EU:C:2019:1111.

²⁸ Proposal for a European Parliament and Council Directive on the harmonization of certain aspects of copyright and related rights in the Information Society, ELT L 108, 07.04.1998, lk 6

füüsilistele raamatutele, millega kinnitas Euroopa Kohtu varasemat oletust *UsedSoft vs Oracle International Corp* kohtuasjas. Kokkuvõtlikult kehtib levitamisosigus ühe osana autoriõigusest vaid füüsilisel kujul raamatutele, millest tulenevalt jäävad e-raamatute autorite õigused levitamisosiguse kohaldamisalast välja. Seega ei riku e-raamatute laenutamine autori või õiguste omaja levitamisosigust, sest digitaalsete raamatute puhul levitamisosigus ei kohaldu, kuivõrd puudutab vaid füüsilisi teoseid.

Levitamisõiguse kohta on ka infoühiskonna direktiivi preambula punktides 28 ja 29 märgitud, et levitamisosiguste küsimust ei teki teenuste, eelkõige *online*-teenuste puhul. Seega on infoühiskonna direktiivis väljendatud WIPO autoriõiguse lepingus juba sätestatud mõtet, et levitamisosigus kohaldub vaid materiaalses vormis teostele, sealhulgas sellistele, mis on paigutatud CD kui materiaalse kandja peale. Samas saab diskuteerida, kas e-raamatud langevad *online*-teenuste kategooriasse, arvestades, et füüsilised raamatud teenusekategorია alla ei kuulu ning kategooriate vahetamine raamatu materiaalne-immateriaalne formaadivahetuse juures oleks e-raamatute autoriõiguse omaja huve kahjustavaks.

Kui olla seisukohal, et e-raamatud on *online*-teenused, tekib küsimus, kas e-raamatutele võiks kohaldada erinorme, mis on seotud arvutiprogrammidega. Direktiiv 2009/24²⁹ arvutiprogrammide õiguskaitse kohta sätestab arvutiprogrammidele erinormid, mille artikkel 4 punkt c sätestab, et keelatud on algupärase arvutiprogrammi või selle koopiote igasugune avalik levitamine, sealhulgas laenutamine. Kuigi levitamisosigus ei kohaldu eeltoodust tulenevalt immateriaalsetele teostele, on arvutiprogrammide kohta olemas erireeglid, millest tulenevalt puudutab levitamisosigus ka arvutiprogrammide õiguskaitset.

Tom Kabinet väitis Euroopa Kohtu lahendi kohaselt, et e-raamat kujutab endast arvutiprogrammi ning sellest tulenevalt peaks sellele kohaldama erisätteid (vt WIPO autoriõiguse artikkel 7). Samas on kohtujurist Szpunar rõhutanud oma ettepaneku³⁰ punktis 67, et e-raamat on digitaalne fail, mis sisaldab andmeid; arvutiprogramm on aga kogum juhustest arvutile, kuidas teatavaid operatsioone teha. Lisaks sellele kaitsevad autoriõigused mitte e-raamatu digifaili kui sellist, vaid selle sisu, mistõttu ei ole kohaldatavad direktiivi 2009/24 erinormid, vaid tuleb kohaldada direktiivi 2001/29. Euroopa Liidu Kohus nõustus kohtuotsuse punktis 54 kohtujuristi arvamusega. Seega ei saa e-raamatutele kohaldada arvutiprogrammidele

²⁹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2009/24, 23. aprill 2009, arvutiprogrammide õiguskaitse kohta (kodifitseeritud versioon) - ELT L 111/16, 5.5.2009.

³⁰ EKo C-263/18, *Nederlands Uitgeversverbond, Groep Algemene Uitgevers vs Tom Kabinet*, ECLI:EU:C:2019:1111, kohtujuristi Maciej Szpunar ettepanek.

sätetatud õiguseid, sest kuigi mõlema puhul on tegemist immateriaalse teosega, on nende tööpõhimõtte ning toimimine niivõrd erinev, et neid ei saa pidada samaväärseteks.

Eeltoodust tulenevalt kohaldub autoriõigus teose levitamisele vaid materiaalsete teoste puhul. Seega ei kohaldu e-raamatute laenutamisele autori levitamisõigus ning ei ole võimalik selle riive, kuivõrd e-raamatu laenutamise puhul on tegemist toiminguga, mille korral on võimalik lugejal saada ligipääs immateriaalsele teosele ning saada see oma valdusesse, kuid mille puhul ei toimu teose füüsilist müüki. Ühtlasi ei ole laenutamise lubamise puhul tegemist levitamisõiguse lõppemisega, mis on samuti levitamisõiguse osa³¹.

1.2. Rentimis- ja laenutusõigus

Eesti AutÕS ning õiguskirjandus²⁹ käsitlevad käesoleval hetkel laenutamist ja rentimist levitamisõiguse osana. Seega kui olla seisukohal, et laenutamine on levitamisõiguse osa, siis arvestades, et levitamisõigus infoühiskonna direktiivi tähenduses e-raamatutele ei laiene, võiks öelda, et ka laenutamise õigused ei saa e-raamatutele laieneda. Samas kui laenutamine ja rentimine on eraldiseisvad ainuõigused, siis võivad need õigused teoreetiliselt kuuluda ka e-raamatute autoritele. Seega on oluline analüüsida, kas laenutamine on e-raamatute laenutamise korral iseseisev autori ainuõigus või on tegemist levitamisõiguse alla kuuluvaks õiguseks.

E-raamatute laenutusõigust Eesti AutÕS eraldi ei sätesta, kuid potentsiaalselt võiks tõlgendada, et digitaalsetele raamatutele kohaldub AutÕS §-st 13³ lg 1, mis reguleerib teose ja teose helisalvestise koju laenutamist raamatukogust, mille kohaselt on raamatukogul õigus autori, esitaja ja fonogrammitootja nõusolekuta koju laenutada teost ja teose helisalvestist. Säte ei täpsusta, kas helisalvestiste koju laenutamise all on mõeldud olukorda, kui see laenutatakse koju CD-plaadil või kauamängival vinüülplaadil, seega võib säte kohalduda ka digitaalsele helisalvestise vormile. Kuivõrd e-raamatuid on samuti võimalik koju laenutada (digitaalsel kujul koduarvutisse või alternatiivsesse seadmesse), võib jõuda järeldusele, et e-raamatute autoritele võiks samuti kehtida AutÕS § 13 lg 1 p 2 - § 13³ tulenev õigus, mille kohaselt oleks raamatukogudel seadusest tulenev õigus laenutada e-raamatuid ilma, et autori levitamisõigus oleks riivatud.

AutÕS §13³ on üle võetud EL laenutamisdirektiivist, mistõttu võib digitaalsetele raamatutele kohalduda ka laenutamisdirektiivi art 2 lg-s 1 sätestatud laenutamissoigus. Direktiivi art 2 lg-s 1

³¹ Autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste seaduse eelnõu seletuskirja projekt, 21.07.2014. – https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/autorioiguse_seletuskiri-21-7-2014.pdf, lk 134 (17.04.2021)

on sätestatud, et laenutamine tähendab kasutada andmist piiratud ajaks ja otsese või kaudse majandusliku või kaubandusliku tulu eesmärgita, kui seda teevad üldsusele avatud asutused. Direktiivi 2006/115 põhjenduse 2 kohaselt tuleb avaliku laenutamise puhul kehtestatava erikorraga kaitsta ka vähemalt autorite õigusi. Avaliku raamatukogu teenused on suunatud üldsusele, seega art 2 lg 1 ja põhjenduse 2 koostoimes võiks laieneda direktiivi kohaldamisala autorite levitamiseõiguse kaitsmisele. Digitaalsete raamatute laenutamiseõiguse kaitse võiks tuleneda ka direktiivi art 1 sätestatust, et vastavalt rendi- ja laenutusõiguse sätetele näevad liikmesriigid art 6 sätteid arvestades ette õiguse lubada või keelata autoriõigusega kaitstavate teoste originaalide ja koopiade ning muude art 3 lõikes 1 sätestatud objektide rentimist ja laenutamist. Seega laenutamisdirektiivi kohaselt võiks e-raamatute laenutamine olla lubatud juhul, kui liikmesriik on sellise õiguse ette näinud, mistõttu on igale liikmesriigile nähtud ette lai diskretsiooniõigus rentimis- ja laenutamiseõiguse sätestamisel.

Laenutamisdirektiiv 2006/115 on kodifitseeritud versioon nõukogu 19. novembri 1992. a direktiivist 92/100, kuid kahte direktiivi võrreldes on võimalik näha, et direktiivid on võrdlemisi sarnased. Seega üldjuhul kõik tõlgendused, mis kehtisid varasemale direktiivile, on üle kantud ka uuele 2006/115 direktiivile. Laenutamisdirektiiv sätestab art 2 lg 1 (a) laenutamise definitsiooni, mille kohaselt „laenutamine” tähendab kasutada andmist piiratud ajaks ja otsese või kaudse majandusliku või kaubandusliku tulu eesmärgita, kui seda teevad üldsusele avatud asutused. AutÕS § 13 lg-s 4 on direktiivi sõnastus üle võetud selliselt, et muudab laenutusdirektiivi laenutamise definitsiooni ning sisustab seda hoopis teose koopiade laenutamisenä, asendades sellega laenutamisdirektiivis sisalduva piiratud ajaks kasutada andmise ajutiseks kasutamiseks. Kuigi sõnastused mõlemas õigusaktis on erinevad, ei muutu AutÕS säte definitsiooni poolest laenutamisdirektiivi sättega vastuolus olevaks.

Laenutamisdirektiivi põhjenduse 4 kohaselt tuleb autoriõigust ja sellega kaasnevaid õiguseid kohandada majanduse arenguga, näiteks uute kasutamiseviisidega. Kuigi esimese redaktsiooni vastuvõtmisel 1992. aastal ei osanud liikmesriigid tõenäoliselt ette näha e-raamatute leviku ning sealt tulenevalt nende laenutamise soovimise võimekust, saaks e-raamatute laenutamist avalikest raamatukogudest siiski nimetatud põhjenduse kohaselt pidada direktiiviga kooskõlas olevaks. Põhjenduse tõlgendamise on vajalik, kuivõrd laenutamisdirektiiv ei sätesta selgesõnaliselt, et antud direktiiv e-raamatute laenutamisele kohalduks, kuigi on mitmete teiste teoste (muusikateosed ning filmid) osas näinud ette konkreetselt direktiivi kaitse alla kuuluvuse, muuhulgas ei ole nende teoste puhul eristatud, mis vormis nad on, kas digitaalsed või füüsilised.

Laenutamisdirektiivi seletuskirja kohaselt kohaldatakse direktiivi objektidele, mistõttu võib eeldada, et direktiivi loomise ajal peeti silmas eelkõige raamatute füüsilisi koopiaid, kuid mitte immateriaalseid, kuivõrd immateriaalsed esemed ei saa olla objektiks. Põhjuseks, miks direktiivi loomise ajal e-raamatute laenutamist ei kaalutud, on õiguskirjanduses peetud eelkõige seda, et enne 2006. aastat, kui direktiiv vastu võeti, oli e-raamatute laenutamine veel lapsekingades, millest tulenevalt ei nähtud tol hetkel vajadust arutada selle reguleerimise üle³². EK on Vereniging Openbare Bibliotheken otsuses samuti laenutusdirektiivi art 1 lg 1, art 2 lg 1 (b) ja art 6 lg 1 olevaid mõisteid analüüsinud ning järelduvalt punktides 28-29 selgitanud, et art 1 lg 1 tõepoolest ei täpsusta, kas mõiste „teoste koopiaid” hõlmab direktiivi kohaselt ka digitaalseid koopiaid. Lisaks ei selgu art 2 lõike 1 (b) kas „objektide laenutamine” kui kasutada andmine hõlmab ka immateriaalsete esemete kasutada andmist.

Kuivõrd direktiiv ei täpsustanud, mida ülaltoodud mõisted tähendavad, hindas EK järgmiseks, kas esineb asjaolusid, millistel saaks digitaalsed koopiaid ja immateriaalsed esemed välistada direktiivi 2006/115 kohaldamisalast. Kuivõrd direktiiv 2006/115 ei tohi minna vastuollu rahvusvaheliste konventsioonidega, mis on liikmesriikide autoriõiguse ja sellega kaasnevate õiguste aluseks, peab direktiiv lähtuma mh WIPO autoriõiguse lepingus sisalduvatest „objekti” ja „koopia” mõistetest. WIPO autoriõiguse lepingu ühisdeklaratsiooni kohaselt artiklite 6 ja 7 kohta on „originaal” ja „koopiaid” üksnes salvestatud koopiaid, mida võib levitada materiaalse esemetena. Kuivõrd WIPO autoriõiguse lepingu ühisdeklaratsiooni kohaselt e-raamatud salvestatud koopiade alla ei kuulu, jõudis ka EK Vereniging Openbare Bibliotheken lahendi punktis 34 seisukohale, et immateriaalsed esemed nagu näiteks digitaalsed koopiaid rentimisõiguse alla ei kuulu.

Laenutamisdirektiivi art 2 lg 1 (a) ja (b) tuleneb, et objektide „rentimine” ja „laenutamine” on määratletud kui eraldi mõisted, mistõttu rentimise objektid ei ole tingimata samad kui laenutamise objektid. Eelnevast tulenevalt oli EK eespool nimetatud lahendi punktis 39 seisukohal, et mõistet objektide „laenutamine” võib vajadusel tõlgendada selliselt, et see hõlmaks ka elektroonilist laenutamist, sest ei esine ühtegi olulist põhjust, mis välistaks digitaalsed koopiaid ja immateriaalsed esemed laenutamisdirektiivi kohaldamisalast. Selline käsitlusviis on kooskõlas mh laenutamisdirektiivi eesmärgiga põhjenduses 4, mille kohaselt tuleb autoriõigust ja sellega kaasnevaid õigusi kohandada majanduse arenguga, näiteks uute kasutusviisidega. EK on Vereniging Openbare Bibliotheken lahendi punktis 45 seisukohal, et elektrooniline laenutusviis on vaieldamatult uus kasutusviis, mistõttu on vajalik

³² Dusollier, S, lk 217.

autoriõiguse majanduse arenguga kohandamine. Käesoleva töö autor on EK järeldusega nõus, kuivõrd puuduvad põhjused, miks e-raamatute laenutamine ei peaks laenutamisdirektiivi alla kohalduma. Ka direktiivi enda põhjenduses on öeldud, et direktiivi sätteid tuleks tõlgendada vastavalt majanduse arengule ning e-raamatute laenutamise võimaluse tekkimine on laenutamise puhul majandust arendavaks võimaluseks. Seega tuleks laenutamisdirektiivi sätteid tõlgendada selliselt, et need kohalduvad ka e-raamatute laenutamisele.

Kuivõrd e-raamatute laenutamist on võimalik reguleerida mitmel viisi, analüüsis seda ka EK ning jõudis kohtuasja Vereniging Openbare Bibliotheken punktides 51-54 seisukohale, et kui e-raamatud pannakse avaliku raamatukogu serverisse selliselt, et kasutaja saab seda enda arvutis koopa allalaadimise teel reprodutseerida (eeldusel, et laenusperioodi jooksul saab endale koopia alla laadida vaid üks kasutaja ning pärast laenusperioodi lõppu ei saa kasutaja enam alla laaditud koopiat kasutada), on selline toiming sisuliselt samasugune nagu trükiteoste laenutamine. Töö autor nõustub ka nimetatud seisukohaga juhul, kui teoseid on võimalik avaliku raamatukogu kaudu alla laadida. Allalaadimiste arvu piiramine ühe koopiaga on sarnane trükiraamatute laenutamise olukorraga, kus laenutada saab korraga vaid nii palju raamatuid, kui neid füüsilisel kujul olemas ning ning seda vaid piiratud ajaperioodiks. Samas on sarnane olukord ka juhul, kui lugeja ei saa teost alla laadida, vaid kui raamatukogule on litsentsiõiguse kaudu lubatud teatud platvormi kaudu raamatuid laenutada selliselt, et ühe raamatu kohta väljastatakse n+1 „eksemplari“ selliselt, et korraga saab laenutada täpselt nii mitmele lugejale, nagu litsentsiandja poolt on luba antud (näiteks on antud luba korraga laenutada teost viiele lugejale, siis peavad teised lugejad olema sarnaselt trükiraamatute laenutamisele „järjekorras“, et teosele ligipääsu saada). Seega tuleks EK lahendit tõlgendada selliselt, et trükiraamatute laenutamisele on sarnane toiming ka see, kui lugeja saab raamatule ligipääsu platvormi kaudu ning teised lugejad saavad ligipääsu alles pärast seda, kui esimese lugeja laenusperiood on lõppenud.

Seega kokkuvõtlikult kuulub e-raamatute laenutamine laenutamisdirektiivi kohaldamisalasse vaid juhul, kui esiteks on laenutajaks avalik raamatukogu; teiseks on võimalik laenutada teost korraga vaid ühel kasutajal ning kolmandaks on e-raamatut võimalik laenutada vaid piiratud aja jooksul selliselt, et pärast laenusperioodi lõppu ei saa laenutaja enam teose koopiat kasutada.

Samas ei anna direktiiv suuniseid, kas laenutamine kohaldub ka juhul, kui teose koopia on pärit ebaseaduslikust allikast. Kuivõrd e-raamatute laenutamiseks on direktiivi järgi kolm eeldust ning ebaseaduslikust allikast pärineva teose laenutamine ei ole sõnaselgelt keelatud, võiks

järeldada, et raamatukogul on õigus laenutada ka nimetatud teoseid. EK on Vereniging Openbare Bibliotheken punktides 66-68 nimetatud olukorda analüüsinud, kuivõrd direktiivi art 6 lg 1 ei näe ette nõuet, et avalik raamatukogu peaks oma teosed saama õiguspäraselt, kuid samas on direktiivi põhjenduse 2 kohaselt selle eesmärk võidelda piraatluse vastu. Seega oleks EK lahendi punkti 67 kohaselt ebaseaduslikust allikast saadud teose korral raamatukogu tegevus vastuolus direktiivi põhjenduses 2 toodud eesmärgiga. Seega on võimalik lisada e-raamatute laenutamise eelduste alla ka neljas eeldus, milleks on, et teoste päritolu peab olema õiguspärane.

Hoolimata sellest, et e-raamatute laenutamine kuulub laenutamisdirektiivi kohaldamisalasse, ei pea autorid lubama oma teoste laenutamist. Laenutamisdirektiivi art 3 lg 1 (a) kohaselt on rentimise ja laenutamise lubamise ja keelamise ainuõigus autorile tema teose originaalide ja koopiade puhul. Samas on direktiivi art 10 toonud välja, et liikmesriigid võivad näha ette õiguste piirangud seoses järgneva: a) eraotstarbeline kasutamine; b) lühikeste katkendite kasutamine uudiste edastamise puhul; c) ajutine salvestamine ringhäälinguorganisatsioonis tema oma vahenditega ja oma ringhäälingusaadete jaoks; d) kasutamine ainult õpetamiseks või teadustöös. Laenutamisega seotud erandeid ning piiranguid käsitleb käesoleva töö teine peatükk.

Kokkuvõtlikult kohaldub laenutamisdirektiivis sisalduv rentimis- ja laenutamisõigus ka e-raamatute laenutamisele, kuid liikmesriikidel on õigus näha ette teatavaid erandeid autori ainuõigusest.

1.3.Üldsusele kättesaadavaks tegemise õigus

AutÕS § 13¹ lõike 9¹ kohaselt tähendab õigus teose üldsusele kättesaadavaks tegemisele autori õigust teha teos üldsusele kättesaadavaks sellisel viisil, et isikud saavad teoseid kasutada nende poolt individuaalselt valitud kohas ja ajal. Nimetatud säte on erisätteks AutÕS § 13¹ lõikele 9, mille kohaselt õigus teose edastamisele on autori õigus edastada teos raadio, televisiooni ja satelliidi kaudu ning taasedastada kaabellevivõrgu kaudu, samuti suunata teos üldsusele muude tehnikavahendite vahendusel, välja arvatud § 13¹ punktis 9¹ nimetatud viisil.

Eesti autoriõiguse seaduse sõnastus tuleneb muuhulgas Berni konventsioonist, mille kohaselt on kirjandus- ja kunstiteoste autoritel ainuõigus nende teoste esituse mistahes avalikustamisele³³ ning lubada nende teoste nii kohandatud või reprodutseeritud teoste avalikku

³³ Berni konventsiooni art 11ter lg 1 (ii).

esitamist ja avalikustamist kaabli kaudu³⁴. Nendest artiklitest tulevalt tähendab avalikkusele või üldsusele edastamine teose edastamist kaugemal olevale avalikkusele. Berni konventsiooni tõlgendades võib jõuda ka järeldusele, et nimetatud artiklid reguleerivadki sõnaselgelt Interneti kaudu teoste edastamist üldsusele³⁵. Sellise tõlgenduse kohaselt võiks olla lubatud e-raamatute laenutamine üldsusele Interneti kaudu, seega on Berni konventsiooni kohaselt e-raamatute laenutamine lubatud.

Eeltoodust hoolimata ei täpsusta Berni konventsioon, kes moodustavad sätetes välja toodud üldsuse. Võib eeldada, et üldsus on Berni konventsiooni kohaselt kui eraviisilise või isikliku vastane mõiste, ehk siis võiks üldistades öelda, et üldsuseks on kõik, mis pole pereringis. Samas on pereringi mõiste paljudes riikides erinev, mistõttu võib teinekord pereks olla kogu küla³⁶. See ei tagaks aga Berni konventsiooni alusel autorite õiguste kaitset teose üldsusele edastamisel. Samas ei ole võimalik konventsiooniga reguleerida kõiki võimalikke juhtumeid, mistõttu üldsuse mõiste on jäetud konventsiooniga liitunud riikide sisustada. Selline käsitlusviis on mõistlik, kuivõrd selliselt on iga liikmesriigi enda kohustus kaitsta autorite õiguseid vastavalt enda definitsioonile üldsusest.

Kokkuvõtlikult ei ole Berni konventsiooni kohaselt keelatud e-raamatute kättesaadavaks tegemine, kuivõrd autoritel on lubatud oma teoseid Interneti teel üldsusele kättesaadavaks teha. Küll aga ei defineeri Berni konventsioon, keda tuleks pidada üldsuseks, mistõttu tuleb igal Berni konventsiooniga liitunud liikmesriigil seda teha oma autoriõiguste sätetega.

Teiseks rahvusvaheliseks regulatsiooniks, mis sisaldab teoste üldsusele edastamist, on WIPO autoriõiguste leping. WIPO autoriõiguse lepingu art 8 on sätestatud, et kirjandus- ja kunstiteoste autoritel [on] ainuõigus lubada oma teoste edastamist üldsusele kaabel- või kaablita sidevahendite kaudu, sealhulgas oma teoste sellisel viisil üldsusele kättesaadavaks tegemist, et isikud pääsevad neile ligi enda valitud kohas ja ajal. WIPO autoriõiguse lepinguga on seega kättesaadavaks tegemine sama, mis Berni konventsioonis on üldsusele edastamine, ehk siis on e-raamatute laenutamine selle kohaselt Interneti kaudu lubatud. WIPO autoriõiguse leping on aga Berni konventsioonist täpsem, kuivõrd selgitab, mida tähendab üldsusele kättesaadavaks tegemine, ehk lugeja saaks oma valitud kohas ja ajal teostele ligipääsu. Küll aga ei ole laenutamise korral ligipääs piiramata, vaid lugejal on võimalik teost laenutada vaid teatud ajaperioodiks. Tõenäoliselt on mõeldud teosele igal ajal ligipääsemise all ette võimalust, et

³⁴ Berni konventsiooni art 14 lg 1 (ii).

³⁵ von Lewinski, S, lk 148-149.

³⁶ von Lewinski, S, lk 151.

teosele saab ligi igal hetkel ööpäevas ning mh ka nädalavahetuseti, kuid mitte seda, et teosele on ligipääs alatiseks garanteeritud. Sellest hoolimata ei kitsenda WIPO autoriõiguse leping, et e-raamatute laenutamine ei peaks art 8 alusel olema kaitstud üldsusele edastamise õigusega, seega kohaldub e-raamatute autorite üldsusele edastamise õigus WIPO autoriõiguse lepingu kohaselt.

Euroopa Liidu siseselt sätestab infoühiskonna direktiivi art 3, et liikmesriigid näevad ette, et autoritel on ainuõigus lubada või keelata oma teoste edastamist üldsusele kaabel- või kaablita sidevahendite kaudu, sh nende teoste sellisel viisil kättesaadavaks tegemist, et isik pääseb neile ligi enda valitud kohas ja enda valitud ajal. Nimetatud artikli kohaldamise eelduseks on vajalik, et teos oleks avaldatud. Avaldamiseks on vajalik üldiselt õiguse valdaja nõusolekut; tavapäraselt on selleks teose autor. Seega on avaldamine teadlik tegu, millega paljastatakse teos üldsusele. Avaldamisakti vajalikkus tuleneb ka Berni kirjandus- ja kunstiteoste kaitse konventsiooni artikli 3 lõikest 3, mille kohaselt väljend „avaldatud teosed” tähendab teoseid, mis on avaldatud nende autorite nõusolekul³⁷. Seega infoühiskonna direktiivi art 3 kohaselt võiks öelda, et üldsusele edastamise ainuõigus kohaldub ka e-raamatute laenutamise kohta.

Euroopa Liidu direktiivides puudub sarnaselt rahvusvahelistele regulatsioonidele üldsusele edastamise definitsioon, kuid EK on infoühiskonna direktiivi art 3 definitsiooni siiski tõlgendanud rahvusvaheliste normide alusel ning rahvusvahelisi kohustusi silmas pidades. Sellest tulenevalt on EK jõudnud järeldusele, et üldsusele edastamiseks tuleb pidada olukorda, kus on olemas suunamistoiming ning see toiming on suunatud üldsusele või avalikkusele. Sellise toimingu olemasolu nõue rõhutab aktiivset, teadlikku käitumist, mis infoühiskonna direktiivi artikli 3 lõike 1 tähenduses peab koosnema edastamisest või hädavajalikust sekkumisest, millega kolmandad isikud saavad teostele otsese juurdepääsu või alternatiivselt hõlbustatakse juurdepääsu saamist³⁸. Sellise tõlgenduse kohaselt võiks olla suunamiseks juba olukord, kus avalik raamatukogu võimaldab lugejatele juurdepääsu autorite avalikustatud teostele, mida lugejatel on seega raamatukogust võimalik digitaalses vormis laenutada. Kolmandatele isikutele hõlbustatakse juurdepääs, kui nad registreerivad ennast raamatukogu lugejaks, seega on täidetud nii suunamise kui ka hädavajaliku sekkumise kriteeriumid e-raamatute laenutamise korral.

³⁷ Vandendriessche, A., Jütte, B. J. Responsible information sharing. *Converging Boundaries between Private and Public in Privacy and Copyright Law*, 10 J. INTELL. PROP. INFO. TECH. & ELEC. COM. L. 310 (2019), lk 319.

³⁸ EKo C-306/05, *SGAE v Rafael Hoteles*, ECLI:EU:C:2006:764, p 42 ning lisaks ka EKo C-610/15, *Ziggo*, ECLI:EU:C:2017:456, p 36.

Suunamistoiming peab olema suunatud üldsusele, mistõttu on jätkuvalt oluline määratleda, keda pidada üldsuseks autoriõiguse terminoloogia tähenduses. Õiguskirjanduses ning kohtupraktikas on üldsuseks peetud kõiki isikuid väljaspool lähitutvusringkonda ning perekonda³⁹ sh on üldsuseks näiteks hotelli külastajaid⁴⁰. Seega on liidusisene käsitlus üldsusest sarnane sellega, mida tuleks üldsuseks pidada ka Berni konventsiooni kohaselt. Seega selleks, et lugeda kedagi üldsuseks, peab olema tegemist määratlemata potentsiaalsete isikute ringiga.

Üldsuse „määratlemata” suurus tuleb EK lahendi SCF⁴¹ kohaselt WIPO sõnaraamatust, mille kohaselt võiks „määratlemata” isikute ringiks pidada olukorda, kui teos tehakse tajutavaks inimestele üldiselt, mitte teatavasse rühma kuuluvatele konkreetsetele inimestele. Määratletud isikute ringiks on seega isikute kogum, kelle koosseis on enamasti stabiilne (p 85). Seega tuleb määratlemata isikute ringiks pidada inimeste hulka, kelle koosseis ei ole igal ajahetkel teada, kuivõrd see ei ole stabiilne ning tegemist ei ole alati täpselt samade isikutega.

Lisaks määratlemata arvu isikute ringi nõudele peab teos olema suunatud mitte igasugusele üldsusele, vaid EK lahendi Svensson⁴² kohaselt uuele üldsusele, ehk avalikkusele, mida õiguse valdaja (sh autor) ei ole varasemas suhtlustoimingus arvestanud (p 24). Üldreeglina on teose edastamine tehniliste vahendite abil käesoleva töö autori arvates alati teose edastamine uuele avalikkusele, kuid erandiks võib pidada juhtumit, kui toimub korduv edastamine, mis on suunatud ainult varasemale vastuvõtjate ringile. Uuele avalikkusele edastamine ei ole Svenssoni lahendi kohaselt olukord, kus Internetis avaldatakse link, mis viib küll kaitstud teoseni, kuid mis on vabalt ja piiranguteta kättesaadav (p 18-19). Seega peab autoriõiguste omaja arvestama, et kui tema teostele on võimalik piiranguteta ligi pääseda, ei ole tal võimalik takistada kolmandate isikute poolt linkimise teel selle sisu edastamist ning sellise tegevusega ei toimu edastamist uuele avalikkusele, sh pole oluline, kas seda linki avatakse või mitte (p 27-29). Teose edastamisega uuele avalikkusele on mh tegemist sellisel juhul, kui linkimise teel on võimalik jõuda teoseni, mis on kaitstud, aga mis on üles laaditud ilma õiguse valdaja nõusolekuta, sest sellisel juhul on link viinud teose üldsuseni, keda ei ole algselt sihitud, ehk

³⁹ Sterling, J. A. L. *World Copyright Law*. London, Sweet & Maxwell 2008, p 193-194; M. Ficsor. *Guide to the Copyright and Related Rights Treaties Administered by WIPO and Glossary of Copyright and Related Rights Terms*. WIPO Publication No 891(E), 2003, lk 306.

⁴⁰ EKo C-306/05, *SGAE v Rafael Hoteles*, p 37-38.

⁴¹ EKo C-135/10, *Società Consortile Fonografici (SCF) vs Marco Del Corso, Procuratore generale della Repubblica*, ECLI:EU:C:2012:140.

⁴² EKo C-466/12, *Svensson ja teised vs Retriever Sverige AB*, ECLI:EU:C:2014:76.

uuele üldsusele⁴³. Seega lahendite kohaselt on oluline, et teos jõuaks sellise inimrühmani, kelleni teose jõudmist ei ole varem autor või autoriõiguste omaja arvesse võtnud. Muuhulgas ei ole oluline, kas teos on Interneti laetud üles autori nõusolekul või mitte, sest mõlemal juhul võib teos jõuda uue üldsuseni ning on seega üldsusele edastatud.

EK on leidnud SCF lahendis, et „üldsusel” on teatud miinimumarv ning sellise arvu kindlaks määramisel on oluline arvestada kahe asjaolu kumulatiivset mõju: esmalt, mitmele isikule on sama teos samal ajal kättesaadav ning teiseks, mitmele isikule on teos üksteise järel kättesaadav (p 87). Kuigi lahendi kohaselt on vajalik määrata miinimumarv, siis seda, kui suur peaks miinimumarv olema, lahend ise ei ütle. Töö autor eeldab, et raamatukogu poolt e-raamatute laenutamine lugejatele ületab miinimumarvu nõude, kuivõrd tegemist on suure inimrühmaga, sest potentsiaalselt saavad e-raamatuid laenutada kõik isikud, kellele on raamatukogu poolt sellised õigused antud (eelkõige lugejaks registreerimisel). E-raamatute laenutamisel võib küll juhtuda olukord, et üks teos on korraga kättesaadav ühele lugejale, aga samas on võimalik, et üksteise järel on teos kättesaadav suurele inimrühmale, mistõttu on töö autor seisukohal, et SCF lahendi kohaselt määratud üldsuse miinimumarv on e-raamatute laenutamisel täidetud.

Infoühiskonna direktiivi art 3 üldsusele edastamise õiguse defineerimisel on lisaks eelnevale hilisemates lahendites lisatud täpsustusi. EK lahendis Tom Kabinet on kohus märkinud, et „üldsusele edastamist” tuleks mõista laiemas tähenduses, millega hõlmatakse kogu avalikkusele edastamine, seega igasugune edastamine või edasisaatmine üldsusele kas traadiga või traadita ühenduse kaudu. Sõnapaar „üldsusele edastamine” sisaldab EK otsuse Tom Kabinet lahendis kohaselt kahte koostisosa, nimelt esiteks üldsusele edastamist kui toimingut (ehk käesolevas peatükis eespool nimetatud kui suhtlustoiming) ja teiseks teose edastamist üldsusele (p 61). Esimene kriteerium tuleneb infoühiskonna direktiivi seletuskirjast, mille kohaselt on teose üldsusele kättesaadavaks tegemine kriitiline toiming, sest teost pakutakse avalikult juurdepääsetaval veebilehel. Seega on üldsusele edastamine kui toiming täidetud juhul, kui näiteks on kasutaja ennast raamatukogu veebilehel lugejaks registreerinud ning saanud seeläbi e-raamatute laenutamisele ligipääsu õiguse isegi siis, kui ta tegelikult seda võimalust ei kasuta.

Seega on teose üldsusele edastamise esimene eeldus täidetud infoühiskonna direktiivi art 3 lg 1 tähenduses, kui isikud registreerivad ennast veebisaidil, neil on sinna võimalik ligi pääseda

⁴³ EKo C-160/15, *GS Media BV v Sanoma Media Netherlands BV and Others*, ECLI:EU:C:2016:644.

enda valitud ajal ja kohal, sõltumata sellest, kas nad reaalselt veebisaidilt pakutavat teenust kasutavad.

Teise kriteeriumi kohaselt tuleks Tom Kabinet lahendi kohaselt võtta arvesse mitte ainult isikute arvu, kes saaksid samal ajahetkel teosele ligipääsu, vaid ühtlasi ka seda, kui mitmed neist saaksid sellele järjestikku ligi pääseda. Teose üldsusele edastamine on Tom Kabinet lahendi kohaselt toimunud, kui see on suunatud määramata hulgale potentsiaalsetele adressaatidele (p 66). Mõiste „üldsus” on seega teatav alammäär, mis välistab liiga väikse isikute arvu. Euroopa Kohus aga ei täpsusta jätkuvalt, millise hulga isikute puhul on tegemist üldsusega, ehk lihtsustatult öeldes mitmes isikust algab üldsus. Võib eeldada, et veebiplatvorm, mille kaudu on võimalik kõikidel registreeritud isikutel saada ligipääs e-raamatutele, on hõlmatud „üldsuse” mõistega, kuivõrd kõikidel ühiskonna liikmetel on võimalik registreerida ennast liikmeks ning selle kaudu saada ligipääs veebiplatvormile.

Viimaseks märgitakse Tom Kabineti lahendis, et üldsusele edastamisega on tegemist, kui see toimub tehnilise vahendi abil ja on suunatud uuele üldsusele (p 70). Uuele üldsusele suunamise olulisust on seega ka Tom Kabineti lahendis veelkordselt rõhutatud sarnaselt Svenssoni lahendile, kus uue üldsuse mõiste on samuti välja toodud. Kuigi Tom Kabineti lahend on seotud e-raamatute müümisega veebiplatvormi vahendusel, saab analoogia korras kohaldada seda käsitlust ka e-raamatute laenutamisele, kuivõrd ka e-raamatute laenutamisel saab lugeja teosele ligipääsu vabalt valitud ajal ja kohas veebilehe platvormi kaudu, isegi siis, kui ta sellist võimalust ei kasuta.

Eeltoodust tulenevalt on nii rahvusvaheliste regulatsioonide kohaselt kui ka infoühiskonna direktiivi ning EK praktika tõlgenduste järgi e-raamatute laenutamisel vajalik kaitsta ka autori üldsusele edastamise ainuõigust, kuivõrd nii õigusaktide teksti kui ka nende tõlgenduste kohaselt on üldsusele edastamise mõiste tahetud jätta algselt võimalikult laiaks, et selle all oleks võimalik kaitsta autorite õiguseid ka selliste edastusviiside puhul, millele õigusaktide koostamise ajal ei osatud mõelda. Lisaks on e-raamatute laenutamise puhul samuti täidetud kõik üldsusele edastamise kriteeriumid, millele on EK oma lahendites viidanud. Seega on autoritel või autoriõiguste omajatel üldsusele edastamise ainuõigus säilinud ka e-raamatute laenutamisel avalikest raamatukogudest.

1.4.Reprodutseerimisõigus

AutÕS § 13 lg 1 p 1 kohaselt kuulub autorile õigus lubada ja keelata reprodutseerida oma teost. Reprodutseerimiseks loetakse autoriõiguse seaduse kohaselt teose osast ühe või mitme ajutise või alalise koopia otsest või kaudset tegemist mis tahes vormis või mis tahes viisil. Reprodutseerimine Eesti õigekeelsussõnaraamatu kohaselt on aga kitsama tähendusega, mille kohaselt tähendab reprodutseerimine millegi taastekitamist, paljundamist või kordistamist⁴⁴. Laenutamise kaudu e-raamatute reprodutseerimine saab potentsiaalselt võimalikuks (õiguspärase) üldsusele edastamise etapi läbimisel, kuid oluline on analüüsida, kas laenutamise paratamatult kaasneb reprodutseerimine. Sellele eelnevalt on oluline teha kindlaks, kas e-raamatute laenutamine avalikest raamatukogudest võib autori varalistest õigustest riivata ka reprodutseerimisõigust.

Võib öelda, et reprodutseerimisõigus on autoriõiguste alus (*copyright*), kuivõrd autoriõiguste kaitset vajati algselt eelkõige ebaseaduslike koopiade tegemise takistamiseks⁴⁵. Reprodutseerimine e-raamatute puhul võib kerkida probleemiks, kui avalik raamatukogu teeb laenutamise võimalikuks teose alla laadimise teel, sest puudub kindlus, kas lugeja peale laenustähtaja lõppu teose oma seadmest kustutab. Seega tuleb autoritel ning raamatukogudel mõelda lisaks e-raamatute laenutamise võimalikuks tegemisele ka autoriõiguste kaitsmisele e-raamatutele koopiade tegemist vältides ja takistades, kui selgub, et reprodutseerimisõigus autori õigusena samuti e-raamatute laenutamisele kohaldub.

Hoolimata reprodutseerimisõiguse olulisusest ning selle tekkeloost, lisati see minimaalse õigusena Berni konventsiooni alles 1967. aasta muudatusena, kuigi selle vajadust nähti juba 1948. aasta Brüsseli konverentsil. Samas ei lisatud Berni konventsiooni reprodutseerimise mõistet. Enne muudatuse tegemist nimetati reprodutseerimisõigust Berni konventsioonis vaid konkreetsete aspektide osas, nimelt teatud ajaleheartiklite reprodutseerimise piirangute osas, mis puudutasid mehaanilisi reprodutseerimise õiguseid ja ringhäälingu kontekstis⁴⁶. Seega on reprodutseerimisõigus olnud Berni konventsiooni kohaselt pikka aega seotud vaid kitsalt ajaleheartiklitega, kuigi ka enne ajaleheartiklite reprodutseerimisõiguse kaitsmist oli leiutatud juba trükimasin ning muude teoste, näiteks kirjandusteoste reprodutseerimine trükimasinal ei oleks olnud keeruline ning aeganõudev. Seega on üllatav, et Berni konventsioonis algselt

⁴⁴ Reprodutseerimine. Eesti Keele Instituut. Eesti õigekeelsussõnaraamat ÕS 2018. <http://www.eki.ee/dict/qs/index.cgi?Q=reprodutseerimine&F=M>.

⁴⁵ Association of Research Libraries. Copyright Timeline: A History of Copyright in the United States. <https://www.arl.org/copyright-timeline/> (17.04.2021).

⁴⁶ von Lewinski, S, lk 139.

reprodutseerimisõiguse kohaldumine väga kitsalt sätestati, kuigi selle laia kohaldamisala vajadust nähti juba varem.

Berni konventsiooni art 9 lg 1 kohaselt kuulub Berni konventsiooni alusel kaitstavate kirjandus- ja kunstiteoste autoritele ainuõigus lubada nende teoste reprodutseerimist igal viisil ja igas vormis. Berni konventsioon ei sisalda sätet, kas reprodutseerimiseks loetakse ka osalist reprodutseerimist või kehtib see vaid terve teose kohta. Anglo-Ameerika õigussüsteemi kasutavatest riikidest loetakse USA-s reproduktsiooniks vaid terve töö kasutamist; samas tuleb arvestada, et Berni konventsioon on üles ehitatud Mandri-Euroopa õigussüsteemi kohaselt. Mandri-Euroopa õigussüsteemis välja töötatud autoriõiguse kohaselt on teosel kaitse, kui ta vastab teose tunnusele⁴⁷. Seega peab saama kaitset teos ka juhul, kui seda reprodutseeritakse osaliselt.

E-raamatute laenutamisel allalaadimise teel jääb originaaleksemplar laenutaja arvutisse tervikuna edasiseks levitamiseks ning puudub võimalus saada kinnitust, et laenutaja pärast laenutustähtaja lõppu e-raamatu oma arvutist kustutab. Samuti on võimalik allalaetud e-raamatut edasi saata. Selline edastamine rikub tasakaalu autoriõiguste omaniku, üldsuse ja tarbija vahel, kuna digitaalsete failide kopeerimine on vaid autoriõiguse omaniku ainuõigus reprodutseerida⁴⁸, mh ei ole koopiade tegemiste õigust raamatukogul, välja arvatud juhul, kui koopiade tegemise näol ei ole tegemist õigusaktis sätestatud erandiga.

E-raamatute (osaline) reprodutseerimine on füüsiliste raamatutega võrreldes keerulisem juhul, kui raamatukogu või autor ning kirjastus on e-raamatu alla laadimise faktiliselt keelanud näiteks tehniliste kaitsemeetmetega või õiguslikult, kui alla laadimine on küll võimalik, aga selline keeld sisaldub kas laenutaja ja raamatukogu vahelises kasutajaks registreerimiste tingimustes või kui raamatukogu ja õiguste omaja vahelises lepingus. Samuti on reprodutseerimine keerulisem, kui teos ei ole tehtud laenutamiseks kättesaadavaks mitte alla laadimise teel, vaid vahendusplatvormi kaudu, kus raamatukogu saab teose jagamiseks lugejatele litsentsi, mitte ei saa teose koopiat enda serverisse või pilvesüsteemi. Sellisel viisil ei saa teost alla laadida, mistõttu terve teose kopeerimine oleks suurem ettevõtmine näiteks iga lehekülje eraldi pildistamisena või kuvatõmmise tegemisena. Mõnel juhul on kuvatõmmise tegemine

⁴⁷ von Lewinski, S, lk 141.

⁴⁸ Stutts, E. Will your digital music and e-book libraries die hard with you: Transferring digital music and e-books upon death. SMU Science and Technology Law Review, 16(2), lk 386.

aplikatsioonis keelatud, kuid Internetis levivad õpetused, kuidas keelust mööda saada⁴⁹. Kuvatõmmiseid on võimalik teha e-raamatust selliselt, et ei reprodutseerita tervet teost, vaid osa sellest. Seega on oluline, et autorite õigused osalise reprodutseerimise puhul oleksid samaväärselt kaitstud nagu täies ulatuses teose reprodutseerimisel. Samas võib selliste koopiade tegemine olla lubatud isiklikuks kasutuseks tehtavate koopiade erandiga, mida analüüsitakse käesoleva töö teises peatükis.

Kuivõrd eelnevast tulenevalt ei välista Berni konventsiooni art 9 lg 1 e-raamatute laenutamisel reprodutseerimisõiguse mittekohaldumist, saab nimetatud konventsiooni art 9 lg 2 kohaselt analüüsida, kas reprodutseerimine võib mõnel juhul e-raamatute laenutamisel olla lubatud. Berni konventsioon on art 9 lg-s 2 jätnud liitu kuuluvatele riikidele vabaduse otsustada, kas lubada teoste reprodutseerimist teatud erijuhtudel, kuid tingimusel, et selline reprodutseerimine ei ole vastuolus teose tavapärase kasutamisega ja ei kahjusta põhjendamatult autori seaduslikke huve. Konventsiooni kohaselt on reprodutseerimine lubatud seega nimetatud kolme tingimuse kumulatiivsel täitmisel:

- 1) teatud erijuhtum. Tingimus „teatud” tähendab, et seadusandja peab kehtestama pigem kindlad piirangud ebamääraste asemel, mis aitaks kaasa regulatsioonide õigusselgusele. Teiseks tuleb mõista, mida on mõeldud erijuhtumi all. Selle all tuleks mõelda sõna tavapärast tähendust arvestades autorite õiguste kaitset, mitte teoste kasutajate kaitset. Samas võib selle tähenduses argumenteerida ning leida, et „erijuhtumite” all on mõeldud, kuidas piirangud peavad olema eriotstarbelised⁵⁰. Seega on Berni konventsiooni alusel erandina lubatud, et teost võib reprodutseerida. Kuivõrd antud tingimus ei välista tingimuse kohaldumist e-raamatute laenutamise seonduvale reprodutseerimisele, saab järeldada, et ka e-raamatute laenutamisel võib teatud erijuhtumil laenutajal e-raamatu reprodutseerimine olla lubatud;
- 2) reprodutseerimine ei ole vastuolus teose tavapärase kasutamisega. Nimetatud tingimuse puhul annab „tavapärane” ruumi mitmetele tõlgendustele, kuid „kasutamine” on pigem teose väärtuse vähendamise tähenduses. Käesoleva tingimuse korral tuleb jälgida, et autorilt ei võetaks ära liialt tema õiguseid, kuivõrd see oleks vastuolus Berni konventsiooni

⁴⁹ Modi, P. S. Mobigyaan. Guides. How to take screenshots in restricted apps. <https://www.mobigyaan.com/how-to-take-screenshots-in-restricted-apps> (17.03.2021).

⁵⁰ Ricketson, S. WIPO Study on Limitations and Exceptions of Copyright and Related Rights in the Digital Environment. SCCR/9/7, lk 68.

mõttega⁵¹. E-raamatu kasutamine tähendab tõenäoliselt selle lugemist või sellest informatsiooni hankimist, mille puhul e-raamatut laenutades teose väärtus ei väheneks. Seega ei välista Berni konventsioon tingimuse kohaldumist e-raamatute laenutamisel seonduva reprodutseerimisega;

- 3) ei kahjustata põhjendamatult autori seaduslikke huve. Esimese ja teise tingimuse täitmisel jõutakse kolmanda tingimuseni, mis tasakaalustab avalikku huvi ning autorite õiguseid. Autori seaduslike huvide all võib õiguskirjanduse kohaselt käesolevaga mõelda nii autori seadusest tulenevaid õiguseid kui ka autori huvi ja avalike huvide tasakaalu. Reprodutseerimisõiguse piiramisega kahjustatakse autorite huve tahes-tahtmata, kuid oluline on, et neid ei kahjustataks põhjendamatult. Seega peab kahjustamine olema proportsionaalne ning mõistlikkuse piirides⁵². E-raamatute laenutamisel raamatukogust tuleb autoril arvestada, et laenutajad, kes tema teose enda valdusesse saavad, võivad teha teosest reproduksioone. Küll aga ei pea autor seda taluma, kui see tema huve kahjustaks. Ka nimetatud tingimus ei välista, et e-raamatute laenutamisel see ei kohalduks, seega on kõiki eeltoodud tingimusi võimalik kohaldada e-raamatute laenutamise seonduvale reprodutseerimisele ning Berni konventsiooni art 9 lg 2 lubab mõnel juhul e-raamatute laenutamisel teoseid reprodutseerida.

Kõik nimetatud tingimused on korratud ka TRIPS-lepingus. TRIPS-lepingus hakati ülalpool olevate tingimuste täitmist nimetama kolmeastmeliseks testiks, pärast mida nimetatakse ka Berni konventsiooni artikli 9 lõiget 2 samasuguse väljendiga⁵³. Kõik järgnevad regulatsioonid on tehtud aga TRIPS-lepingu põhjal, kuigi sisalduvad juba ka Berni konventsioonis⁵⁴. Nimetatud tingimused annavad riikide seadusandjatele juhised piirangute seadmiseks, kuid on oluline, et reprodutseerimise lubatavust kontrollitakse samas järjekorras, nagu see on nimetatud Berni konventsioonis⁵⁵.

Arvestada tuleb sellega, et artikli 9 lõige 2 ei kohaldu juhul, kui kohalduvad muud täpsemad piirangud, nagu näiteks on lubatud tsiteerida teost, mis on juba õiguspäraselt üldsusele kättesaadavaks tehtud⁵⁶ või autori loal on lubatud teose ülekandmine raadio või televisiooni

⁵¹ Ficsor, M. The Law of Copyright and the Internet: The 1996 WIPO Treaties, their Interpretation and Implementation. Oxford: 2002, p 5.56.

⁵² Ricketson, S., Ginsburg, J. International Copyright and Neighboring Rights: The Berne Convention and Beyond. Oxford: 2006, p 13.24.

⁵³ von Lewinski, S., lk 159.

⁵⁴ von Lewinski, S., lk 160.

⁵⁵ Ficsor, M., vnr 5.54.

⁵⁶ Berni konventsiooni art 10 lg 1.

vahendusel või avalikustamine mistahes vahendite abil, mis on mõeldud märkide, helide või kujundite kaablita levitamiseks⁵⁷. Täpsemaid piiranguid peetakse *lex specialis*'eks⁵⁸, mistõttu kui täidetud on Berni konventsiooni (1971) artiklite 2bis (2), 10, 10 bis, 11bis (3) ning 13 eeldused, siis artikli 9 lõige 2 ei kohaldu.

1996. aasta diplomaatilisel konverentsil olid WCT (WIPO autoriõiguse leping) ja WPPT (WIPO esituste ja fonogrammide leping) liikmesriikide delegatsioonid reprodutseerimisõiguse suhtes erinevatel seisukohtadel. Kuigi varasemates konventsioonides oli reprodutseerimisõigus juba kaetud, oldi erineval arvamusel küsimuses, kas reprodutseerimisõigus peaks katma ka tehnilisi või automaatseid reprodutseerimise toiminguid ja kui peaks, siis millised piirangud ja erandid sellele kohalduma peaksid. Nende erandite all on mõeldud olukordi, kui Internetis või arvutiprogrammi kasutades teeb arvuti mikrosekundiks teosest arvuti vahemälusse või sarnasesse serverisse koopia⁵⁹. Selliselt reprodutseerides kahjustaks arvutiprogramm tehnilise vahendina ise autori reprodutseerimisõigust isegi lugeja enda teadmata, seega on käesolevast õigusest erandi tegemine õigustatud. Hoolimata autorite õiguste kaitsest tuleks käesoleva töö autori arvates kaitsta ka lugeja õiguseid ning arvestades, et automaatsel vahemällu salvestumisel puudub lugeja või veebikeskkonna haldaja väljund tegevuse toimumiseks, ei saa pidada antud olukorda autori reprodutseerimisõiguse riiveks.

WIPO autoriõiguse leping ei sisalda endas reprodutseerimisõiguse sätteid. Samas on art 1 lg 4 rõhutatud, et WIPO autoriõiguse leping järgib Berni konventsiooni artikleid 1-21. Diplomaatilisel konverentsil autoriõiguste ja teatavate naabrusõiguste kohta 2. - 20. detsember 1996 Genfis allkirjastasid liikmesriigid ühisdeklaratsiooni, kus sätestasid, et Berni konventsiooni art 9 sätestatud reprodutseerimisõigus ja selle alusel lubatud erandid kehtivad digitaalses keskkonnas täielikult, eriti teoste digitaalsel kujul kasutamise suhtes. On arusaadav, et kaitstud teose digitaalsel kujul säilitamine elektroonilises andmekandjas kujutab endast reproduktsiooni Berni konventsiooni artikli 9 tähenduses⁶⁰. Seega on WIPO autoriõiguse lepinguga ühinenud riikidel kohustus tõlgendada Berni konventsiooni artiklit 9 selliselt, et see kohaldub ka digitaalsetele teostele, mh e-raamatutele. Samuti ei ole ühisdeklaratsioonis ega ka muudes regulatsioonides toodud välja kitsendust, mille puhul reprodutseerimisõigus (digi)laenutamisel ei kohalduks. Seetõttu tuleb rahvusvahelise õiguse kohaselt e-raamatute

⁵⁷ Berni konventsiooni art 11bis lg 1 (i).

⁵⁸ von Lewinski, S., lk 159.

⁵⁹ Fiscor, M., vnr 3.2.6.

⁶⁰ WIPO autoriõiguse lepingu ühisdeklaratsioon. Diplomaatiline konverents autoriõiguste ja teatavate naabrusõiguste kohta, 20. detsember 1996, Genf.

laenutamisel autori või autoriõiguse omaja reprodutseerimisõiguse riivet pidada võimalikuks, kuivõrd rahvusvaheliste õigusaktide kohaselt kohaldub reprodutseerimisõigus ka digitaalsetele teostele, sh e-raamatutele ning nendele juurdepääs laenutamise teel ei ole ühegi õigusakti kohaselt tingimuseks, mis autori reprodutseerimisõiguse välistaks.

Euroopa Liidu regulatsioonide osas on reprodutseerimisõigus autorile kuuluva õigusena kirjas infoühiskonna direktiivi art 2. Selle kohaselt näevad liikmesriigid ette, et ainuõigus lubada või keelata otsest või kaudset ajutist või alalist reprodutseerimist mis tahes viisil või vormis, osaliselt või täielikult, on autoritel nende teoste osas. Nimetatud direktiivis ei ole sätestatud teose reprodutseerimise mõistet ning seda, kui suur on õiguse kohaldamisala, sh kas autoritel on teoste osas reprodutseerimisõigus ilma kitsendusteta või teose laenutamisel reprodutseerimisõigus ei kohaldu.

Infoühiskonna direktiivi põhjenduste 9-11 kohaselt peab autoriõiguse aluseks olema kõrgetasemeline kaitse, autorid ja esitajad peavad saama oma töö kasutamise eest nõuetekohast tasu ning õiguste kaitse tugev süsteem on peamine abinõu, mis tahab, et Euroopa kultuuri loov tegevus saaks vajalikke ressursse ning oleks kaitstud kunsti loojate sõltumatus ja väarikus. Sellised põhjendused peavad olema kooskõlas direktiivi põhjendusega 21, mille kohaselt tuleks direktiiviga määratleda reprodutseerimisõigusega hõlmatud tegevuse ulatus, mis peab olema kooskõlas ühenduse õigusaktidega. Põhjendused ega direktiiv ise ei määratle, milline peaks olema õigusega hõlmatud tegevuse ulatus.

Euroopa Liidu Kohus on *Infopaq International A/S vs Danske Dagblades Forening*⁶¹ lahendi (edaspidi ka *Infopaq*) punktides 40 - 43 jõudnud järeldusele, et reprodutseerimisõiguse kaitse teosele ning autori varalistele õigustele peab olema pigem lai, millele viitab otseselt direktiivi tekst, kus kirjeldatakse reprodutseerimisõigust „otselele või kaudsele”, „ajutisele või alalisele” ning „osalisele või täielikule” toimingule. Seega ei ole kahtlust, et reprodutseerimisõigus kohaldub ka e-raamatute laenutamisele, sest reprodutseerimisõiguse kaitseala peab olema võimalikult lai ning puuduvad e-raamatute laenutamisele kohaldumise välistavad asjaolud.

Kokkuvõtlikult on jõutud nii rahvusvaheliste regulatsioonide, Euroopa Liidu direktiivide kui ka Euroopa Kohtu praktika kohaselt ühisele arusaamale, et e-raamatute laenutamisel on võimalik riivata autori reprodutseerimisõigust. Teose reproduktsioon on võimalik kõige lihtsamalt juhul, kui avalik raamatukogu tegutseb selliselt, et võimaldab lugejale teos alla

⁶¹ EKo C-5/08, *Infopaq International A/S vs Danske Dagblades Forening*, ECLI:EU:C:2009:465.

laadida. Sellisel juhul saaks lugeja jätta teose oma arvutist või muust seadmest kustutamata ning saaks seda jagada edasi kas terviku või osadena. Veebiplatvormi või aplikaatsiooni kaudu e-raamatu laenutamisel on teose talletamine keerulisem, kuid kuivõrd lihtsa otsinguga Internetist on võimalik leida lihtsamate platvormide puhul õpetusi, kuidas teos alla laadida või kuvatõmmiseid teha, on ka sellistel juhtudel keeruline kaitsta autorile omast reprodutseerimisõigust. Samas on Berni konventsiooni tingimuste kohaselt lubatud e-raamatu reprodutseerimine teose laenutamisel avalikust raamatukogust, kuivõrd tingimustega seonduvalt ei ole sätestatud, et need ei kohalduks e-raamatute laenutamisele ning samas ei ole sätestatud, et need kohalduks väga kitsalt vaid trükiraamatute laenutamisele.

2. AVALIKE RAAMATUKOGUDE POOLT E-RAAMATUTE LAENUTAMINE VABAKASUTUSE ERANDITE ALUSEL

2.1. Ajutise juhusliku reprodutseerimise erand

Berni konventsioonis sisalduva reprodutseerimisõiguse analüüsist selgus, et teatud tingimustel on autori õigus reprodutseerimisele piiratud. Samuti ei ole infoühiskonna direktiivi art 5 alusel reprodutseerimisõigus lõplik, vaid sarnaselt Berni konventsioonis sätestatule on autori nimetatud õigusest olemas ka erandid ja piirangud. Infoühiskonna direktiivi põhjenduse 14 kohaselt on direktiivi eesmärgiks õppimise ja kultuuri edendamine, samal ajal kehtestades avaliku huvi nimel erandeid ja piiranguid. Seda on täpsustatud põhjenduses 31, mille kohaselt tuli direktiiviga üle vaadata varasemalt olemas olnud piirangud ja erandid tulenevalt elektroonilise keskkonna arengust. Sellest tulenevalt on direktiivi põhjenduses 32 märgitud, et direktiiviga sätestatakse ammendatav loetelu eranditest ja piirangutest reprodutseerimisõigusega seonduvalt, muuhulgas peavad liikmesriigid erandeid ja piiranguid kohaldama ühtsel viisil. Seega võib Eesti AutÕS sisaldada vaid neid erandeid ja piiranguid, mis tulenevad infoühiskonna direktiivist.

Kuivõrd infoühiskonna art 5 on lõigetes 1-3 toodud välja rohkelt võimalusi erandite kehtestamiseks, analüüsib käesoleva töö autor vaid lõigetes 1 ja 2 toodud erandeid. Infoühiskonna direktiivi art 5 lg-d 1 ja 2 annavad loa kokku kuueks erandiks:

- 1) ajutine juhuslik reprodutseerimine (art 5 lg 1);
- 2) paber- ja muul samalaadsel kandjal reproduktsioonid, mis on saadud fototehnika või muu sama toimega meetodi abil (art 5 lg 2 (a));
- 3) isiklikuks kasutamiseks tehtud koopiad (art 5 lg 2 (b));
- 4) avalike raamatukogude, haridusasutuste, muuseumide või arhiivide reproduktsioonid (art 5 lg 2 (c));
- 5) ringhäälinguorganisatsiooni tehtud teose ajutine salvestis (art 5 lg 2 (d));
- 6) ringhäälingusaadete reproduktsioonid mittetulunduslike sotsiaalasutuste poolt (art 5 lg 2 (e)).

Eestis on AutÕS sätestatud erandid autori varaliste õiguste teostamisest IV peatükis, mille § 17 kohaselt on erandina autori varalisi õiguseid piiratud tingimusel, et sellised erandid ei ole vastuolus teose tavapärase kasutamisega ega kahjusta põhjendamatult autori seaduslikke huve. Lisaks sätestab seadus, et teost on lubatud kasutada autori nõusolekuta ja autoritasu maksmiseta

ainult §-des 18–25⁴ otsesõnu ettenähtud juhtudel. Seega vastavalt infoühiskonna direktiivile on Eesti AutÕS-is sätestatud, et erandite loetelu on lõplik ning muid erandeid, mida seadus ette ei näe, pole võimalik teha.

Ajutise juhusliku reprodutseerimise erand on AutÕS sätestatud § 18¹, mille kohaselt on ilma autori nõusolekuta ja tasu maksmata lubatud teoste ajutine või juhuslik reprodutseerimine, mis toimub tehnilise protsessi lahutamatu ja olulise osana ning mille eesmärk on vahendada teose edastamist võrgus kolmandate isikute vahel või teha võimalikuks teose või autoriõigusega kaasnevate õiguste objekti seaduspärane kasutamine ning millel puudub iseseisev majanduslik eesmärk. Ajutise juhusliku reprodutseerimise erand on AutÕS-i üle võetud infoühiskonna direktiivi art 5 lg-st 1.

Infoühiskonna direktiivi art 5 lg 1 kohaselt on artiklis 2 osutatud ajutine reprodutseerimine vajalik siirdamiseks või toimub juhuslikult, mis on tehnilise protsessi lahutamatu ja oluline osa ning mille eesmärk on teha võimalikuks teose või muu objekti a) edastamine vahendaja võrgu kaudu kolmandatele isikutele või b) seaduspärane kasutamine, ning millel puudub iseseisev majanduslik tähtsus, ei kuulu artiklis 2 sätestatud reprodutseerimisõiguse alla. Seega on kokkuvõtlikult vaja, et erandi kohaldamiseks vastaks toiming viiele tingimusele – reprodutseerimine on ajutine, seda on vaja siirdamiseks või toimub juhuslikult, see on tehnilise protsessi lahutamatu ja oluline osa, selle eesmärk on teha võimalikuks teose või muu objekti edastamine vahendaja võrgu kaudu kolmandatele isikutele või seaduspärane kasutamine ning viimaseks, et sellel toimingul puuduks majanduslik tähtsus. Ajutine reprodutseerimine on direktiivi põhjenduse 33 kohaselt vajalik sirvimise ja vahemällu salvestamist võimaldavate toimingutega sarnaselt selleks, et lihtsustada või tõhustada teose kasutamist.

Nagu juba varasemalt mainitud, arutleti 1996. aasta diplomaatilisel konverentsil, kas reprodutseerimise alla käib ka olukord, kui teost ajutiselt reprodutseeritakse ehk kui arvuti vahemällu tehakse mikrosekundiks koopia (ik *cache*)⁶². Vaid viis aastat hiljem jõustunud infoühiskonna direktiivis on ka ajutise juhusliku reprodutseerimise osas jõutud ühisele lahendusele. Direktiivi põhjenduse 33 kohaselt tuleks teha erand teatavate ajutise reprodutseerimise toimingute suhtes, mille puhul on tegemist tehnilise protsessi lahutamatuks ning oluliseks osaks oleva siirdamiseks vajaliku või juhusliku reproduktsiooniga ning mida tehakse üksnes selleks, et võimaldada tõhus vahendajapoolne edastamine kolmandate isikute vahelises võrgus, või selleks, et valmistatavat teost või muud objekti õiguspäraselt kasutada.

⁶² Fiscor, M., vnr 3.2.6.

Seega on Euroopa Liidu tasandil antud probleemile leitud lahendus, mis aga ei hõlma vaid WIPO autoriõiguse lepinguga liitunud liikmesriike, kellele infoühiskonna direktiiv ei kohaldu.

Cambridge sõnaraamatu kohaselt on ajutine reprodutseerimine ehk *cache* selline koopia, mille arvuti teeb automaatselt mikrosekundiks vahemällu selleks, et salvestatava teabeni oleks võimalik kiiremini jõuda. Ajutise reprodutseerimise erand on infoühiskonna direktiivi põhjenduse 33 kohaselt kehtestatud esiteks selleks, et teost või muud objekti õiguspäraselt kasutada, või teiseks sellisteks juhtudeks, et see võimaldaks kolmandate isikute vahelises võrgus vahendajapoolset edastamist. Kui ajutise reprodutseerimise tingimused on täidetud, hõlmab art 5 lg 1 erand sellised toiminguid, millega on võimalik sirvida või vahemällu salvestada või süsteemidel tõhusalt toimida.

Nagu öeldud, on infoühiskonna direktiivi art 5 kohaselt ajutine reprodutseerimine toiming, mis on vajalik siirdamiseks või toimub juhuslikult, mis on tehnilise protsessi lahutamatu ja oluline osa, mille eesmärk on teha võimalikuks teose või muu objekti a) edastamine vahendaja võrgu kaudu kolmandatele isikutele või b) seaduspärane kasutamine ning millel puudub iseseisev majanduslik tähtsus. Kehtestatud tingimused on kumuleeruvad ning neid tuleb tõlgendada rangelt, kuivõrd tegemist on erandiga üldnormist⁶³. Seega, kui juba üks tingimustest ei ole täidetud, ei ole toimingu puhul tegemist infoühiskonna direktiivi art 5 lg 1 erandiga ning reprodutseerimine lubatud ei ole.

Esimeseks tingimuseks on, et selline toiming peab olema ajutine. Cambridge'i sõnaraamatu kohaselt on ajutine selline toiming, mis ei ole püsiv või ei kesta pikka aega⁶⁴. Seega tuleb ka käesoleva artikli kohaselt lugeda ajutiseks selliseid toiminguid, mis ei ole püsivad ega kestvud. Tingimuse tõlgendamisel ei ole võimalik tuua välja asjaolusid, miks ei peaks olema ajutine toiming kooskõlas e-raamatute laenutamise, mistõttu tuleb järeldada, et esimene tingimus kohaldub ka e-raamatute laenutamisele. Teiseks tingimuseks, mis peab olema täidetud, et oleks tegemist ajutise juhusliku reprodutseerimisega on, et selline reprodutseerimine on mõeldud siirdamiseks või toimub juhuslikult. Siirdamise eesmärk on tehnilise protsessi realiseerimine, olles samal ajal protsessi lahutamatuks osaks. Siirdamine peab toimuma täiesti väljaspool inimtahet, st see, kas siirdamine toimub või mitte, peab olema täies ulatuses automaatselt ettemääratud. Seega on siirdamiseks vajalik toiming selline, mis on protsessi toimumiseks vajalik, automaatne, toimub piiratud ajal ning kustub kohe, kui nimetatud tehniline protsess on

⁶³ EKo C-5/08, *Infopaq International*, punkt 55.

⁶⁴ Temporary. Cambridge Dictionary.

<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/temporary> (24.04.2021).

täidetud⁶⁵. Näiteks on siirdamise toiminguks peetud kohtupraktikas seda, kui arvuti lõi ise andmebaasi konkreetsest failist TIFF-faili⁶⁶, teisendas selle optilise tekstivastuse serveris tekstifailiks ja seejärel kustutas automaatselt vahemälust siirdamiseks vajaliku TIFF-faili⁶⁷. Antud näite puhul on võimalik näha, et lõpp-produkti ehk tekstifaili saamiseks teeb arvuti ise, ilma välise mõjutuseta esmalt pildifaili, kuid kustutab selle kohe, kui tekstifail on kätte saadud. Seega vastab see täies ulatuses ajutise reproduktsiooni tingimusele, et selline (automatiseeritud) toiming peab olema siirdamiseks vajalik. Kui aga TIFF-faili kustutamise toimingu peaks tegema inimene, ei ole tagatud, et ta sellise faili ka tegelikult kustutaks ning tegemist ei oleks automaatse toiminguga. Sellisel juhul ei oleks käesolev tingimus täidetud. Kuivõrd e-raamatute laenutamisel võivad samuti arvutites ning muudes seadmetes toimuda tehnilised protsessid, mis võivad olla vajalikud siirdamiseks või toimuvad juhuslikult ning direktiiv ja kohtupraktika ei välista tingimuse kohaldumist e-raamatute laenutamisele, kohaldub ka teine ajutise reprodutseerimise eeldus e-raamatute laenutamisele.

Tehnilise protsessi lahutamatuks ja oluliseks osaks on Infopaq C-302/10⁶⁸ punkti 29 kohaselt ajutine reprodutseerimine, mis on täielikult teostatud tehnilise protsessi raames ning ükski toimingu osa ei toimu väljaspool nimetatud tehnilist protsessi. Samuti on mõlemas Infopaqi lahendis viidatud, et ajutine reprodutseerimine peab olema niivõrd oluline toiming, et ilma selleta nimetatud tehnilist protsessi läbi viia ei saaks⁶⁹. Tehnilise protsessi puhul ei ole oluline, kas ajutine reprodutseerimine toimub selle alguses või lõpus või kas sellesse peab väliselt sekkuma inimeksi või ei ole see vajalik⁷⁰. Seega on kõige olulisemad tingimused ajutise reprodutseerimise kui tehnilise protsessi lahutamatuks osaks oleva toimingu juures, et ajutine reprodutseerimine toimuks täies ulatuses protsessi kestel ning ilma selleta ei oleks võimalik protsessi läbi viia. E-raamatute laenutamise võimaldamiseks võib olla vajalik mitmete tehniliste protsesside toimumine ning kohtupraktika ja direktiivi enda sõnastus ei too välja, et protsessi raames ajutise reprodutseerimise toimumine ei kohalduks e-raamatute laenutamisele, mistõttu

⁶⁵ EKo C-5/08, p 60-65. Kuivõrd käesoleva alapeatüki sisustamisel on vajalik kahe erineva Euroopa Kohtu lahendite kasutamine, mida mõlemat nimetaks autor sõnaga „Infopaq“, eristatakse Infopaqi lahendeid käesolevas alapeatükis nende lahendinumbrite alusel.

⁶⁶ TIFF-fail ehk inglise keelse nimetusega *Tagged Image File Format* on failivorming piltide jaoks. TIFF-vorm on sarnane levinud JPEG-vormile, kuid JPEG vorming on oma väikese failisuuruse tõttu populaarsem (vt TechTerms. TIFF. <https://techterms.com/definition/tiff>)

⁶⁷ EKo C-5/08, p 18-19.

⁶⁸ EKm C-302/10, *Infopaq International A/S versus Danske Dagblades Forening*, ECLI:EU:C:2012:16.

⁶⁹ EKo C-5/08 punktis 61 ning EKo C-302/10 punktis 30.

⁷⁰ EKo C-302/10, p-d 30-32.

tuleb järeldada, et tehnilise protsessi raames toimunud ajutine reprodutseerimine kohaldub ka e-raamatute laenutamisel.

Järgmiseks on infoühiskonna direktiivi art 5 lg-s 1 toodud välja, et ajutine reprodutseerimine on lubatud, kui selle ainus eesmärk on teha võimalikuks teose või muu kaitstava objekti edastamine vahendaja võrgu kaudu kolmandatele isikutele või seaduspärane kasutamine. Seaduspärase kasutamise kohta on infoühiskonna direktiivi põhjenduses 33 toodud välja, et tingimus on täidetud, kui selleks on loa andnud õiguste valdaja või kui seadused seda ei piira. Seega tuleks kõnealuse tingimuse täidetuse osas vaadata liikmesriigi õigusakte ning hinnata, kas ajutise reprodutseerimise eesmärgipärane kasutamine on seadusega vastuolus. E-raamatute laenutamisel on vajalik objekti edastamine kolmandatele isikutele (kas siis otse raamatukogult lugejale või toimub see vahendusplatvormi kaudu), mistõttu võib olla vajalik ajutine reprodutseerimine, et see võimalikuks teha. Lisaks ei ole direktiivis ega ka kohtupraktikas toodud välja, et seaduspärase kasutamise eesmärgi tõttu ei peaks ajutine reprodutseerimine e-raamatute laenutamisele kohalduma, saab järeldada, et käesolev tingimus kohaldub ka e-raamatute laenutamisel ajutisele reprodutseerimisele.

Reprodutseerimistoimingutel ei tohi infoühiskonna direktiivi art 5 lg 1 kohaselt olla iseseisvat majanduslikku väärtust. Majanduslik väärtus on olemas reprodutseeritaval teosel, seega ka sellele juurdepääsul ning kasutamisel⁷¹, samas ei tohi olla toimingul endal eraldiseisvat või eraldiolevat majanduslikku kasu või siis ei tohi sellest majanduslikku kasu tekkida⁷². Nagu varasemalt öeldud, on direktiivi põhjenduse 33 kohaselt ajutine reprodutseerimine vajalik, et teost lihtsamalt ja tõhusamalt kasutada, lubades kasutajal teost sirvida ja vahemällu salvestada. Selliste toimingutega suurendatakse aga tootlikkust ning vähendatakse tootmiskulusid, mistõttu võivad need siiski olla justkui iseseisva majandusliku väärtusega juhul kui selline majanduslik kasu saadakse konkreetselt ajutise reproduktsiooni majanduslikust kasutamisest. Küll aga ei ole saadav majanduslik kasu iseseisev juhul, kui see saadakse alles reprodutseeritud objekti kasutamisel, mistõttu ei ole selline majanduslik kasu eraldatav⁷³. Seega on ajutine reprodutseerimine lubatud vaid juhul, kui selle toimingust endast ei ole võimalik majanduslikku kasu saada, küll aga ei ole piiratud, et pärast toimingut majanduslik kasu siiski tekib. Seega

⁷¹ EKo C-302/10, p 48.

⁷² EKo C-403/08 ja C-429/08, *Football Association Premier League* jt, ECLI:EU:C:2011:631, punkt 175.

⁷³ EKo C-302/10, p 48-52.

kohaldub ajutise reprodutseerimise viimane tingimus e-raamatute laenutamisele juhul, kui ajutise reprodutseerimise toimingust endast e-raamatu laenutamisel majanduslikku kasu ei teki.

Eelnevast nähtuvalt kohaldub e-raamatute laenutamisele infoühiskonna direktiivist tulenev reprodutseerimisõiguse erand ajutisele reprodutseerimisele, sest täidetud on kõik infoühiskonna direktiivi art 5 lg-st 1 tulenevad tingimused.

2.2. Isiklikuks kasutamiseks tehtavate koopiate erand

AutÕS § 18 sätestab erandi teose vabaks reprodutseerimiseks ja tõlkimiseks isikliku kasutamise eesmärgil. AutÕS § 18 lg 1 sätestab, et autori nõusolekuta ja autoritasu maksmiseta on lubatud õiguspäraselt avaldatud teost füüsilisel isikul reprodutseerida ja tõlkida isikliku kasutamise eesmärkidel tingimusel, et selline tegevus ei taotle ärilisi eesmärke. AutÕS-s sisalduv säte võtab üle infoühiskonna direktiivi art 5 lg 2 (b), mis sätestab, et liikmesriigid võivad artiklis 2 sätestatud reprodutseerimisõiguse puhul näha ette erandeid ja piiranguid mh kui kõne all on mis tahes kandjal reproduktsioonid, mille füüsiline isik on teinud isiklikuks tarbeks ning mille kasutuseesmärk ei ole otseselt ega kaudselt kaubanduslik, tingimusel, et õiguste valdajad saavad õiglase hüvitise, mille puhul võetakse arvesse, kas asjaomase teose või objekti puhul on või ei ole kasutatud artiklis 6 osutatud tehnilisi meetmeid. Samuti tuleb infoühiskonna direktiivi art 5 lg 2 (b) puhul arvesse võtta art 5 lg-s 5 sätestatud, et erandeid kohaldatakse üksnes teatavatel erijuhtudel, mis ei ole vastuolus teose või muu objekti tavapärase kasutusega ning ei mõjuta põhjendamatult õiguste valdaja õiguspäraseid huve. Seega peavad liikmesriigid antud erandi kehtestamise puhul järgima, et õiguste omajad saaksid õiglase hüvitise ning nende õiguspäraseid huve põhjendamatult ei kahjustataks.

Liikmesriigid peavad kasutama vabatahtlikke meetmeid, et saavutada antud erandi eesmärke, nagu on toodud välja infoühiskonna direktiivi põhjenduses 52. Edasi märgitakse põhjenduses, et kuigi liikmesriigid peavad ise vabatahtlikke meetmeid edendama, võivad õiguste valdajad kasutada tehnilisi meetmeid või sõlmida lepinguid, et isiklikuks kasutamiseks kopeerimist kontrolli all hoida. Direktiivi nimetatud põhjenduse kohaselt peavad liikmesriigid ise andma panuse meetmete välja töötamisse, et isiklikuks kasutamiseks koopiate tegemine oleks piiritletud selles ulatuses, mis ei riivaks autoriõiguseid. See tähendab, et kuigi erandi tegemise loa annab direktiiv, tuleb liikmesriikidel endal välja töötada strateegia ning õigusaktid, mille alusel ning millises ulatuses õiglast tasu määratakse ning kuidas järgitakse, et ei oleks rikutud õiguste omajate õiguspäraseid huvid.

Infoühiskonna direktiivi sätte sõnastusest tuleneb, et isiklikuks kasutamiseks koopia tege mine on lubatud vaid füüsilistel isikutel. Küll aga ei ole piiritletud, kas füüsilised isikud peavad tegema koopiaid isiklikult (nt ise faili alla laadimise teel või printides) või võivad kasutada ka tehnoloogilisi vahendeid (näiteks kirjutavad programmikoodi, mis nende eest teose kasutatavasse seadmesse kopeerib). Kuivõrd direktiiv ei piira, millisel viisil on füüsilisel isikul koopia tege mine lubatud, on käesoleva töö autor seisukohal, et füüsiline isik võib teha koopiaid nii isiklikult kui ka vahendlikult, kui kasutab selleks mõnda tehnoloogilist võimalust. Küll aga ei tohiks vahendina koopia tege misel isiklikuks kasutamiseks pidada juriidilisi isikuid, kuivõrd see oleks vastuolus antud sätte eesmärgiga, mis võimaldab vaid füüsilistel isikutel mitteärilistel eesmärkidel teoseid kopeerida. Kui seda teeks juriidiline isik vahendina, siis võiks seda pidada tegevuseks majandus- ja kutsetegevuses ning sellisel juhul ei läheks see infoühiskonna direktiivi art 5 lg 2 (b) erandi alla.

Direktiiv on ette näinud koopia tege misel erandi isiklikuks kasutamiseks. Eestikeelsest direktiivist ei selgu, mida on mõeldud isikliku kasutamise all. Eesti õigekeelsussõnaraamatu kohaselt tähendab „isiklik“ personaalset ning individuaalset⁷⁴ ning antud tähendusi saab töö autori arvates tõlgendada kui teose koopia isiklikku kasutamist vaid ühe füüsilise isiku poolt. Sarnaselt eestikeelsele tõlkele on prantsusekeelses direktiivis kasutatud sõna „*privé*“, mis tähendab individuaalset ja privaatset⁷⁵ ning inglise keeles on kasutatud sõna „*private*“, mis sarnaselt prantsuse keelsele terminile tuleneb ladina keelsest sõnast „*privatus*“⁷⁶, seega tähendab samuti individuaalset. S. Tamm on oma magistrیتöö⁷⁷ jõudnud järeldusele, et kuivõrd direktiivi esialgses sõnastuses oli inglise keeles kirjas „*for personal use*“ ning see on hiljem muudetud „*private use*“, taheti sõnastuse muutmisega laiendada isikliku kasutamise koopia erandi kohaldamist laiemale ringile kui vaid üks füüsiline isik, kuivõrd „*private*“ võiks tähendada Oxfordi sõnaraamatu alusel ka väiksemat isikute gruppi. Käesoleva töö autor ei nõustu sellise tõlgendusega, kuivõrd direktiivi tõlked erinevates keeltes peaksid olema omavahel kooskõlas ning selliselt oleks inglisekeelne tõlge laiema kohaldamisalaga kui eesti- ja prantsusekeelne. Seetõttu, isegi kui inglisekeelse termini tähenduse puhul võiks privaatne

⁷⁴ Isiklik. – Eesti Keele Instituut. Sõnaveeb. <https://sonaveeb.ee/search/unif/dlall/dsall/isiklik/1> (17.03.2021).

⁷⁵ Priva. – French Linguistics. Dictionary. <http://www.french-linguistics.co.uk/dictionary/priva.html>

⁷⁶ Privatus. – WordSense. Dictionary. <https://www.wordsense.eu/privatus/>

⁷⁷ Tamm, S. Õiglase hüvitise maksmise õiguslikud probleemid isiklike koopia tege mise lubatavuse kontekstis Euroopa Liidus ja Eestis. Magistrیتöö. Tallinn, 2016, lk 11. https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/53319/tamm_ma_2016.pdf?sequence=1&isAllowed=y (09.04.2021).

hõlmata ka väikest isikute gruppi, tuleb isiklikuks kasutamiseks pidada vaid ühe füüsilise isiku poolt teosest koopia tegemist, sest direktiivi ei saa tõlgendada vaid ühe keele terminite valguses, vaid tuleb hinnata, mida on tahetud antud sättega määratleda.

Seega on lubatud teosest koopia teha isiklikuks kasutamiseks ühel füüsilisel isikul, kuid kuigi sellise erandi tegemine riigisiseses õiguses on võimalik, tuleks hinnata, kas e-raamatu laenutamisel on ka erandi kasutamine võimalik. E-raamatute laenutamine kasutajale on võimalik nii raamatute allalaadimise teel oma seadmesse kui ka vahendusplatvormi kaudu teosele ligipääsu saades. Kui allalaadimise teel raamatule ligipääsu saamisel kuulub konkreetne e-raamat raamatukogule endale, siis vahendusplatvormi kaudu e-raamatuid laenutades on raamatukogu ostnud endale e-raamatute laenutamiseks litsentsi, mis tähendab, et raamatukogu ei oma raamatut, vaid õigust seda kasutada ning laenutamiseks anda. Kuivõrd e-raamatud kasutamiseks ei kulu, on vahendusplatvormi kaudu e-raamatu laenutamisel (st selliste, millele on raamatukogud saanud laenutamiseks litsentsi) piiratud laenutuste arv, pärast mida tuleb raamatukogul oma litsentsi uuendada (võrdub justkui uue raamatu ostmisega, inglise keeles *the wear and tear condition*)⁷⁸. E-raamatute laenutamisel litsentsiõigusega on kokku neli osapoolt: kirjastus või autoriõiguse omaja, vahendusplatvorm, avalik raamatukogu ning laenutaja kui ahela viimane lüli. Kirjastuste ja vahendusplatvormide vaheline suhe on siinjuures üheks olulisemaks: kirjastus otsustab, millises formaadis ning konditsioonis ja millisele raamatule antakse ligipääs selle laenutamiseks. Seejärel on oluliseks suhteks raamatukogu ning laenutaja vaheline suhe, mis imiteerib tavapäraselt laenutamist. Kuivõrd aga ahelas on lisaks veel vahendusplatvorm, ei saa raamatukogu e-raamatut oma otsesesse valdusesse, sest e-raamatuid valdab välja valitud vahendusplatvorm⁷⁹.

Õiguskirjanduses on välja toodud, et vahendusplatvormid kasutavad mitmeid erisuguseid vorme, kuidas e-raamatuid oleks võimalik laenutada:

- 1) alalise juurdepääsu süsteem. Tegemist on kõige laialdasemalt kasutatava võimalusega, mille korral raamatukogud saavad individuaalse koopia e-raamatust, mis lisatakse raamatukogu e-raamatute hulka. Tavapäraselt saab selle juurde vaid üks lugeja korraga (nn *one copy one model rule*);

⁷⁸ Matulionyte, R. E-lending and a public lending right: is it really a time for an update? *European Intellectual Property Review* 38(3), lk 134.

⁷⁹ Dusollier, S., lk 216.

- 2) mitmetele kasutajatele korraga laenutamise süsteem. Sellisel juhul tuleb osta konkreetsele e-raamatule mitu litsentsi, mis imiteerib raamatukogudes olevat mitme teose olemasolu;
- 3) kasutamiskordadega seotud süsteem. Nimetatud süsteemi puhul võib sama litsentsi alusel laenutada e-raamatut mitu kasutajat korraga, kusjuures litsentsi eest tasumine käib kasutuskordade alusel (nn *pay per view* reegel).

Vahendusplatvormi süsteem e-raamatute laenutamiseks lepatakse kokku kirjastaja, kellele autor on andnud õigus otsustada, milliseid raamatuid võib avaldada, ning raamatukogu vahel. E-raamatute litsentse on võimalik osta üksikutena või pakettidena. Iga litsentsiandja saab nimetada oma tingimused e-raamatu laenutamisel: näiteks mitmest seadmest on võimalik samal laenutajal e-raamatut lugeda; kas seda võib välja printida ning kuidas käib e-raamatu laenutuse pikendamine⁸⁰.

Eeldades, et raamatukogust on võimalik e-raamatut laenutada selliselt, et seda saab kas alla laadida või välja printida, on lugejal võimalik kasutada infoühiskonna direktiivi art 5 lg 2 (b) tulenevat õigust teha e-raamatust koopia isiklikuks kasutamiseks ning autoriõiguse omajal on õigus saada selle eest õiglast hüvitist.

Infoühiskonna direktiivi art 5 lg 2 (b) on kooskõlas direktiivi põhjendusega 35, mille kohaselt peaksid teatavate erandite ja piirangute puhul õiguste valdajad saama õiglast hüvitist, mis nõuetekohaselt kompenseeriks nende kaitstud teoste või muude objektide kasutamise. Sellise õiglase hüvitise vormi, korra ja võimaliku suuruse kindlaksmääramise tuleb igal liikmesriigi endal kehtestada. Nende asjaolude hindamisel peaks ühtlasi andma hinnangu kahju tekkimisest õiguste valdajale. Direktiivi sama põhjenduse kohaselt, kui õiguste valdajad on juba tasu muus vormis saanud, näiteks osana litsentsitasust, ei tule täiendavat või eraldi tasu maksta. Õiglase tasu määra kindlaksmääramisel tuleks täielikult arvesse võtta direktiivis osutatud tehniliste kaitsemeetmete kasutamise ulatust. Teatud olukordades, kus mõju õiguste valdajale on minimaalne, võib tasu maksmise kohustust mitte tekkida. Põhjendusest tulenevalt ei pruugi tekkida tasu maksmise kohustust juhul, kui reprodutseerimisest tulenev kahju on õiguste valdajale minimaalne. Seega tuleks hinnata, kas isikliku kasutamise eesmärgil tehtud koopia võib tekitada teose autorile kahju ning kas sellest tulenev kahju on niivõrd minimaalne, et õiguste valdajale selle eest hüvitist tasuma ei pea.

⁸⁰ Dusollier, S., lk 217

Kuigi art 5 lg 2 (b) sätestab, et autor peab hoiduma teatud erandite korral teostamast oma ainuõigust lubada või keelata koopiade tegemist, tuleb sealjuures märkida kooskõlas EK lahendi VCAST⁸¹, et antud sätet tuleb tõlgendada kitsalt ning autoril on siiski esmalt õigus lubada või keelata, millistele teostele on kasutajatel juurdepääs lubatud⁸². Autor või autoriõiguste omaja ei pea leppima oma õiguste rikkumisega, mis võib kaasneda, kui isiklikuks kasutamiseks tehakse koopiaid teostest, mida autor ei ole avalikustanud⁸³. Seega ei ole lubatud selliste teoste isiklikuks kasutuseks reprodutseerimine, millele e-raamatu autor ei ole juurdepääsu lubanud, näiteks kui antud teos on avalikustatud autori nõusolekuta ning seejärel on see jõudnud e-raamatuna raamatukokku laenutamiseks.

Infoühiskonna direktiivi art 5 lg 2 (b) kohaselt peab õiguste valdajale olema tagatud õiglane hüvitis. Õiglase hüvitise suurus, selle arvestamise aluseid ning hüvitist maksuma kohustatud isikuid direktiiv ei sätesta, kuid põhjenduses 35 on öeldud, et hüvitise maksmise kohustust ei pruugi tekkida juhul, kui mõju õiguste omajale on minimaalne. Minimaalse mõju osas on EK lahendi Copydan Båndkopi vs Nokia Danmark A/S⁸⁴ punktis 61 selgitanud, et kuivõrd art 5 lg 2 (b) erandi kohaldamine siseriiklikus õiguses on iga liikmesriigi enda kaalutusõigus, tuleb igal liikmesriigil minimaalne mõju kehtestada enda diskretsiooniga, olles samal ajal kooskõlas võrdse kohtlemise põhimõttega. Seega on hüvitise maksmiseks olevad alused liikmesriigiti erinevad, kuivõrd hüpoteetiliselt saaks minimaalse mõju piiri sisustada iga liikmesriik vastavalt enda kaalutusõigusele. Kuivõrd minimaalse mõju piir kokkulepitud ei ole, ei saa käesoleva töö autori arvates leppida kokku, millised kriteeriumid peavad olema õiglasel tasul, millele õiguste omajad on õigustatud juhul, kui nende kahjustamine ületab „minimaalse mõju“ piire.

Õiglase hüvitise mõistet on EK lahendis Padawan⁸⁵ (p 33) ning teistkordselt mh lahendis Copydan Båndkopi (p 35) selgitanud ning öelnud, et tegemist on liidu õiguse autonoomse mõistega, mida tuleb tõlgendada ühetaoliselt sarnaselt laenutushüvitise direktiivi art 8 lg-s 2 sisalduva „õiglase tasu“ mõistega. See on muuhulgas kooskõlas infoühiskonna direktiivi põhjendusega 32, milles on liikmesriike kutsutud üles kohaldama reprodutseerimisõiguse erandeid ühtsel viisil. Seega ei ole liidu õigusega kooskõlas, kui liikmesriigid sisustavad „õiglase hüvitise“ mõistet erinevalt ning ühtlustamata viisil (Padawan, p 36). Seega tuleb

⁸¹ EKo C-265/16, *VCAST Limited v RTI SpA*, ECLI:EU:C:2017:913.

⁸² EKo c-265/16, p 39.

⁸³ EKo C-435/12, *ACI Adam BV and Others v Stichting de ThuisKopie and Stichting Onderhandeligen ThuisKopie vergoeding*, ECLI:EU:C:2014:254, punkt 31.

⁸⁴ EKo C-463/12, *Copydan Båndkopi vs Nokia Danmark A/S*, ECLI:EU:C:2015:144.

⁸⁵ EKo C-467/08, *Padawan SL vs Sociedad General de Autores y Editores de España*, ECLI:EU:C:2010:620.

liikmesriikidel õiglase hüvitise määramisel arvestada, et see ei oleks vastuolus teiste liikmesriikide sätestatud õiglase hüvitise tasumisega, kuid täpse rahastamise viisi, suuruse ning maksmise vormi osas on liikmesriikidel siiski diskretsiooniõigus.

Õiglase hüvitise peab pakkuma tasakaalu ühelt poolt õiguste omajate õiguste ning teiselt poolt kasutajate huvide vahel. Kui õiguste omajate huvid saavad kahjustada üle minimaalse mõju piiri, tuleb neile tagada õiglase hüvitise. Samas ei ole öeldud, missuguse kahju tekkimisega on õiglase hüvitise mõiste seotud. EK on lahendis Padawan seda analüüsinud ning järeldanud, et õiglase hüvitise maksmine on kui vastutasu autorile kantud kahju eest, mida ta on kandnud seetõttu, et keegi on tema teost nõusolekuta reprodutseerinud (p 39-40). Seega tähendab isiklikuks kasutuseks teose kopeerimise eest makstav hüvitis kokkuvõtlikult, et teose koopia kasutaja peab heastama õiguste omajale selle, et ta on nõusolekuta teost reprodutseerinud, ning heastamine tähendab kopeerimise eest vastutasu andmist õiglase hüvitise näol.

Viimaseks on EK analüüsinud, kes on kohustatud infoühiskonna direktiivi art 5 lg 2 (b) alusel hüvitist maksma. EK on järeldanud lahendi Padawan punktides 44-45, et praktikas ei ole võimalik tuvastada, kes teosest koopiaid teevad ning veelgi enam, kes reprodutseerivad teost isiklikuks kasutamiseks, seega on keeruline selliseid isikuid hüvitise maksmiseks kohustada. Lisaks eelnevale võib isiklikuks kasutamiseks tehtava koopia tegemisest tulenev kahju olla EK hinnangul minimaalne, mistõttu võib juhtuda, et hüvitamise kohustust sellistel puhkudel ei teki (p 45). Seetõttu jõudis EK Padawan'i punktis 46 järeldusele, et kuivõrd ei ole võimalik määratleda, kes teose kasutajatest potentsiaalselt kahju võivad põhjustada, peavad liikmesriigid isikliku kasutamise koopiade tegemise hüvitise rahastamiseks kehtestama erandina tasu maksmise kohustuse mitte isiklikuks kasutuseks koopiade tegijatele, vaid isikutele, kelle käsutada on digitaalseks reprodutseerimiseks kasutatavad seadmed ja kelle kaudu on võimalik reprodutseerimisteenust saada.

Seega järeldas EK, et kuivõrd on keeruline tuvastada isikuid, kes teevad teosest isiklikuks kasutamiseks koopiaid, tuleks koopiade tegemist võimaldaval isikul, kes käsutab reprodutseerimist võimaldavaid seadmeid, tasuda autoritele hüvitist. See tähendab, et hüvitise tasumise kohustus on EK lahendi kohaselt kas seadme tootjatel, maaletootjatel või importijatel. Lisaks on EK märkinud Padawani lahendi punktis 48, et reprodutseerimiseks ei pea kasutama ainult seadmeid, aparate või andmekandjaid, vaid kolmas isik saab osutada ka reprodutseerimisteenust platvormi kaudu (e-raamatute laenutamisel näiteks vahendusplatvorm), et kasutajatele oleks tekitatud võimalus teha isikliku kasutamise eesmärgil

koopiaid. Seetõttu võiks hüvitise maksmiseks olla kohustatud ka vahendusplatvormi omanik⁸⁶. Seega on isiklikuks kasutamiseks tehtud koopia eest kohustus tasuda hüvitist isegi juhul, kui mõju õiguste valdajale on minimaalne näiteks juhul, kui reaalsuses teosest isiklikuks kasutamiseks koopiaid ei tehta või tehakse vähesel määral. Kuigi infoühiskonna direktiivi põhjenduse 35 kohaselt võib minimaalse mõju korral õiguste valdajale tasu maksmise kohustus mitte tekkida, ei ole faktiliselt võimalik tuvastada, kas ja millised kasutajad teevad koopiaid isiklikuks tarbeks. Seega võib e-raamatute laenutamisel olla autoritele või autoriõiguste omajatele hüvitise maksmise kohustus kas laenutamist vahendaval platvormil või isikutel, kelle käsutuses on reprodutseerimiseks kasutatavad seadmed. Infoühiskonna direktiivi põhjenduse 35 kohaselt võib antud hüvitis sisalduda juba muus tasu vormis, näiteks laenutushüvitisel või seadmelõivu kehtestamisega⁸⁷. Seega võiks antud põhjenduse kohaselt järeldada, et kui e-raamatute laenutamisel saavad autorid potentsiaalselt laenutushüvitist või tasu seadmelõivu kaudu, ei teki vahendusplatvormil või seadmete või andmekandjate käsutajatel kohustust tasuda hüvitist eraldi või täiendavalt.

Antud järeldust EK lahendi Padawan punktis 46 on õiguskirjanduses kritiseeritud ning heidetud ette, et sellise tõlgendusega lõi EK lünga direktiivi, mistõttu oli ettevõtjatel võimalik erakopeerimise tasust kõrvale hiilida, sest hüvitise maksijat Padawani lahendiga ei täpsustatud⁸⁸. Antud lünga loomisest sai aru ka EK, kes juba lahendis *Stichting de Thuis kopie vs Opus Supplies Deutschland GmbH*⁸⁹ olukorda parandas ning punktis 29 täpsustas, et lõplikult peaks antud hüvitist maksma seadmete ja andmekandjate lõppkasutaja, kuid liikmesriigid võivad ette näha, et hüvitist peavad maksma ka isikud, kes teevad seadmed ja andmekandjad lõppkasutajale kättesaadavaks. Selliselt on võimalik lõppkasutajatelt tasu kätte saada, kui see lisada seadme või andmekandja hinnale (p 29).

Kui tasu maksmiseks oleks kohustatud seadmete, aparaatide või muude digitaalsete koopiade tegemiseks kasutatavate seadmete, eelkõige e-lugerite ja tahvelarvutite, kasutajad, ei oleks

⁸⁶ Olgu märgitud, et kasutajatel ei ole kohustust selliseid koopiaid iga kord e-raamatute laenutamisel vahendusplatvormi kaudu teha, vaid tegemist on vaid hüpoteetilise võimalusega, mida reaalsuses vahendusplatvorm tegelikult pakkuma ei pea; lisaks tuleks sellisel juhul hinnata, kuidas koopiaid teha saab ning ega ei ületata isiklikuks kasutamiseks tehtava koopia erandi piiri.

⁸⁷ Siinkohal tuleb tagada, et seadmelõivu kehtestamise tulemusel ei hakkaks nn erakopeerimise hüvitisel panustama ka juriidilised isikud, kes isiklikuks kasutamiseks koopiaid ei tee.

⁸⁸ Kavendack, J. The Positive and Negative Consequences of the European Court of Justice's Amazon Decision on International Private Copying and America. *Catholic University Law Review*, Vol. 63, Issue 3, lk 792.

⁸⁹ EKo C-462/09, *Stichting de Thuis kopie vs Opus Supplies Deutschland GmbH*, ECLI:EU:C:2011:397

võimalik isikliku kasutamise koopia tegemise hüvitist arvestada alles laenutushüvitise maksmisel. Selliselt tuleks koguda hüvitist juba nimetatud seadme ostmisel, kuivõrd antud hüvitis lisatakse kaupmehe poolt juba seadme hinna sisse. Antud lahendus on mõistlik, kuivõrd selliselt on liikmesriigil kõige lihtsam hoida silma peal, milliseid seadmeid ostetakse ning tagada, et kõikide ostetud seadmete pealt ka tasu makstakse. Eestis kasutatakse sellist hüvitamise võimalust audiovisuaalsete teoste ja teose helisalvestiste puhul AutÕS § 26 toodud juhtudel, mida õiguskirjanduses nimetatakse ka tühja kasseti tasuks⁹⁰. Tühja kasseti tasu süsteemi kasutamise võimalusi e-raamatute puhul on käesoleva töö autor analüüsinud töö kolmandas peatükis.

Isiklikuks kasutamiseks tehtavate koopiate erand reprodutseerimisõigusest on seega infoühiskonna direktiivi art 5 lg 2 (b) ning EK kohtupraktika tõlgenduste kohaselt erand, mis kohaldub laenutatud e-raamatutest koopiate tegemisele kasutajate poolt nende enda tarbeks, kui teose koopiat kasutatakse isiklikult ning autoriõiguste omajale on sellise kasutuse eest tagatud õiglane hüvitis.

2.3. Muud erandid

Infoühiskonna direktiivi art 5 lg-te 1 ja 2 kohaselt on reprodutseerimine lubatud veel nelja erandi alusel: paber- ja muul samalaadsel kandjal reproduktsioonid, mis on saadud fototehnika või muu sama toimega meetodi abil (art 5 lg 2 (a)); avalike raamatukogude, haridusasutuste, muuseumide või arhiivide reproduktsioonid (art 5 lg 2 (c)); ringhäälinguorganisatsiooni tehtud teose ajutine salvestis (art 5 lg 2 (d)) ning ringhäälingusaadete reproduktsioonid mittetulunduslike sotsiaalasutuste poolt (art 5 lg 2 (e)). Seega tuleb analüüsida, kas e-raamatute laenutamine hõlmab veel mõnda reprodutseerimise erandit, mille on infoühiskonna direktiiv sätestanud ning kas AutÕS-is on need erandid üle võetud.

AutÕS § 19 lg 1 p 3 ja § 20 lg-d 1 – 5 sisaldavad infoühiskonna direktiivi art 5 lg 2 (c) erandit. AutÕS § 19 annab õiguse kasutada teost autori nõusolekuta ja tasu maksmiseta teaduslikel, hariduslikel, informatsioonilistel ja õigusemõistmise eesmärkidel. Nimetatud sättes on loetletud kokku seitse lubatud võimalust teost kasutada, kuid ükski nimetatud punktidest ei ole kohaldatav e-raamatute laenutamise korral avalikust raamatukogust. AutÕS § 20 sätestab teose

⁹⁰ Jents, L. Autoriõiguse piirangute roll ja tähendus tänapäeva ühiskonnas. *Juridica* 2012/7, lk 6.

vaba kasutamise avaliku arhiivi, muuseumi või raamatukogu poolt. Kui AutÕS § 19 pealkiri ega sisu ei olnud seotud raamatukogudega, siis § 20 annab õiguspärase ootuse, et säte võiks anda e-raamatute laenutamisel juurde vabakasutuse erandi. Küll aga on §-s 20 sätestatud, et raamatukogul on õigus teost reprodutseerida eelkõige teose asendamiseks, teose säilimise tagamiseks, kulunud teose asendamiseks, füüsilisele isikule koopia tegemiseks ning kohtu- või riigiasutuse tellimusel koopia tegemiseks. Tegemist on *numerus clausus* loeteluga. Kuivõrd ei ole märgitud, et raamatukogul on õigus teha koopiaid mh laenutamiseks, ei ole antud erand seotud e-raamatute laenutamisega.

Infoühiskonna direktiivi art 5 lg 2 p (d) toodud erand ringhäälinguorganisatsiooni tehtud teose ajutise salvestise kohta on AutÕS §-s 23 sätestatud kui teose ajutise salvestise kasutamiseks raadio ja televisiooni poolt. Nimetatud erandit kasutatakse tingimusel, et selline salvestis tehakse raadio ja televisiooni oma tehniliste vahenditega ja enda poolt kasutamiseks. Kuivõrd digitaalses vormis e-raamatuid ei ole raadio- ega televisiooniteenuse osutajal võimalik enda tehniliste vahenditega eestrisse lasta, ei liigitu käesolev erand e-raamatute laenutamisega seonduvate erandite alla.

Õiguskirjanduses on heidetud ette, et kuivõrd erandite kehtestamine liikmesriikides on võimalus, mitte kohustus, ning erandite sisustamisel on jäetud liikmesriikidele suur kaalutusruum, erinevad piirangud liikmesriikides niivõrd, et tekitavad takistusi piiriülevalt erandite kasutamisel⁹¹. Seetõttu on oluline, et erandeid, mida direktiivi alusel on võimalik kehtestada, tõlgendataks liikmesriikides võimalikult ühetaoliselt, et tagada autoritele või autoriõiguste omajatele kaitse, mida neile on direktiiviga tahetud anda, ning piirata nende õigusi niipalju, nagu see on vajalik.

Kokkuvõtlikult on Eesti autoriõiguse seaduses üle võetud infoühiskonna direktiivist tulenevad teose vabakasutuse erandid, millest kohalduvad e-raamatute laenutamisele raamatukogudest ajutise juhusliku reprodutseerimise erand ning isiklikuks kasutamiseks koopia tegemise erand. Teised erandid infoühiskonna direktiivi ning autoriõiguse seaduse kohaselt laenutajate ega ka raamatukogu poolt e-raamatute laenutamisele avalikust raamatukogust ei kohaldu.

⁹¹ Cojanu, T-C. Modernization of National Legislation by Transposition of European Directives in the Field of Copyright and Related Right. Law Annals from Titu Maiorescu University, Vol. 2015, Issue 1 (2015), lk 60.

3. AUTORITELE AVALIKE RAAMATUKOGUDE POOLT E-RAAMATUTE LAENUTAMISE EEST TASU TAGAMINE EESTIS

3.1. Laenutushüvitise tagamine

Rahvusvahelistes regulatsioonides õiguste omaja õigust e-raamatute laenutushüvitisele ei leidu ning Euroopa Liidu direktiividest määrab laenutushüvitise sisu vaid direktiiv 2006/115 artiklis 6, mille kohaselt võivad liikmesriigid näha ette erandid direktiivi 2006/115 artiklis 1 sätestatud üldsusele laenutamise ainuõigusest, tingimusel et vähemalt autorid saavad sellise laenutamise eest tasu. Liikmesriikidele jääb vabadus määratleda kõnealune tasu, võttes arvesse nende kultuuri edendamisega seotud eesmärke.

Sealjuures on teose kasutamisest tasu eest sätestatud ka infoühiskonna direktiivis, mille põhjenduse 10 kohaselt, jätkamaks oma loome- ja kunstilist tegevust, peavad autorid ja esitajad saama oma töö kasutamise eest nõuetekohast tasu. Samuti on infoühiskonna direktiivis mõeldud autoriõiguste omajate peale, mistõttu põhjenduses 35 on välja toodud, et teatavate erandite ja piirangute puhul peaksid õiguste valdajad saama õiglast hüvitist, mis nõuetekohaselt kompenseeriks nende kaitstud teoste või muude objektide kasutamise. Kui õiguste valdajad on juba saanud tasu muus vormis, näiteks osana litsentsitasust, ei tule täiendavat või eraldi tasu maksta. Õiglase tasu määra kindlaksmääramisel tuleks täielikult arvesse võtta käesolevas direktiivis osutatud tehniliste kaitsemeetmete kasutamise ulatust. Seega on mõlema põhjenduse, see tähendab nii autorite kui ka õiguste omajate osas, välja toodud, et õiguste objekti kasutamise eest tuleb neile maksta tasu. Samas on sõnastused erinevad, kuivõrd autorite puhul on märgitud vajalikuks „nõuetekohane” tasu, samas autoriõiguste omaja puhul „õiglane” tasu. Direktiiv ei sätesta, millised on nõuetekohase ja õiglase tasu komponendid või kas ja millises ulatuses need kaks üksteisest erinevad. Võib eeldada, et tegemist on sünonüümsete mõistetega, kuivõrd puuduvad ka argumendid, mille puhul peaks autori ning autoriõiguste omaja õigused olema erinevalt kaitstud.

Juuniks 2021 tuleb liikmesriikidel üle võtta Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2019/790, mis käsitleb autoriõigust ja autoriõigusega kaasnevat õigusi digitaalsel ühtsel turul ning millega muudetakse direktiive 96/9/EÜ ja 2001/29/EÜ. Direktiivi 2019/790 art 18 lg 1 kohaselt peavad liikmesriigid tagama, et autoritel, kes oma teoste kasutamise ainuõigused litsentsivad või üle annavad, on õigus saada õiglast ja proportsionaalset tasu. Põhimõtte rakendamiseks on art 18 lg 2 toodud välja, et liikmesriigid võivad kasutada erinevaid kordi, võttes arvesse lepinguvabaduse põhimõtet ning õiguste ja huvide õiglast tasakaalu. Direktiivi 2019/790

põhjenduses nr 61 on toodud välja, et veebisisu jagamise teenused on järjest rohkem võimaldanud juurdepääsu autoriõigustega kaitstud teostele, mistõttu on oluline edendada õiguse omaja ning veebisisu jagamise teenuse (sh vahendusplatvormi) vahelist litsentsituru arengut. Sellise turu arenemine on käesoleva töö autori arvates vajalik, kuivõrd töö autor peab e-raamatute laenutamist litsentsilepingu alusel hetkel võimalikest mudelitest kõige turvalisemaks autoriõiguste kaitsmise mõistes.

Eesti õiguses on laenutushüvitise maksmise kohustus kirjas AutÕS § 13³ lg-s 1, mille alusel on raamatukogul õigus autori, esitaja ja fonogrammitootja nõusolekuta koju laenutada teost ja teose helisalvestist, kuid nimetatud isikutel on õigus saada koju laenutamise eest tasu. Eestis on laenutamishüvitised võrdlemisi väikesed, kuivõrd AutÕS § 13³ lg 4 kohaselt võetakse tasu suuruse arvutamise aluseks eelarveaastas tasude maksmiseks eraldatud riigieelarvelised vahendid ja kalendriaastas rahvaraamatukogudes elektrooniliselt registreeritud laenutused.

Võrdluseks Eestile on Ühendkuningriikide parlament soovitanud, et avaliku laenutamise õiguse kasutamine e-raamatute autorite tasustamisel looks selgema laenutushüvitisega seonduva regulatsiooni. Avaliku laenutamise õiguse kasutamist on Ühendkuningriikide parlament pidanud heaks lahenduseks kolmel põhjusel:

- 1) lahendatakse probleem seoses sellega, et autorid ei saa kirjastustelt õiglast tasu e-raamatute laenutamisel;
- 2) see peegeldaks otseselt trükiraamatute kasutamist, mis näitaks üheselt, et sõltumata tehnoloogilistest lahendustest tuleks raamatuid ja e-raamatuid kohelda regulatsioonide mõttes võrdväärsetena;
- 3) selline lahendus aitaks raamatukogudel saada kergemini e-raamatuid ning seeläbi neid ka lugejatele laenutada.⁹²

Esimese probleemi puhul on tõenäoliselt peetud silmas olukorda, kus raamatukogu ja kirjastus sõlmivad litsentsilepingu, mille alusel tasuvad raamatukogud teatud tingimustel kirjastustele litsentsitasu. See tähendab, et laenutamiste arvu üle peavad arvestust kirjastaja ja raamatukogu ning kuivõrd raamatukogud juba tasuvad e-raamatute laenutamise eest litsentsitasu, ei olda motiveeritud tasuma teistkordselt veel autoritele. Sellisel juhul peaks autori laenutushüvitise suuruse ning maksmise osas tegema kokkuleppeid omavahel kirjastus ja autor, mis viiks

⁹² Matulionyte, R., lk 134.

laenutushüvitise regulatsiooni eraviisiliste lepingute tasemeni ning võib juhtuda olukord, kus autorid ei saa võrdset hüvitist, sest hüvitise suurus võib sõltuda nii kirjastajast kui ka kirjastaja subjektiivsest hoiakust konkreetsesse autorisse. Seega on vajalik, et laenutushüvitise tasumine oleks läbinähtav ning riiklikul tasemel kokkulepitud, et autorite õigused ei saaks põhjendamatult kahjustatud.

Teiselt poolt on tõusetunud küsimused, kas ja miks peaks autorid või autoriõiguste omajad ning kirjastajad lubama e-raamatute laenutamist. Esiteks võib e-raamatute laenutamine viia olukorrani, kus e-raamatute avaldamine ning müük turul seetõttu närbub. Viimane võib tuleneda sellest, et e-raamatute laenutamisevõimaluse tekkimisega kaob ära huvi e-raamatute ostmiseks. Õiguskirjanduses on toodud välja, et trükiraamatute puhul sellist kartust ei esine, kuivõrd ostetud raamatu puhul on tegemist isikliku koopiaga, mida saab välja laenata ning kuhu saab omi märkmeid lisada ning seega puudub konkurents laenutatud raamatutega, mis tuleb tähtajaks tagastada raamatukokku ning mis rohkete laenutuskordadega järjest kuluvad⁹³. Kui raamatukogu pakub laenutamiseks e-raamatuid, siis need on samasuguse kvaliteediga nii pärast esimest kui ka mitmendat laenutuskorda.

Sellisel viisil oleks kaitstud lugejate huvid, kes ressursi puudumise tõttu ei saa lubada e-raamatute ostmist või kellel ei ole võimalik külastada avalikke raamatukogusid, kuid kaitsmata jääksid autorite ning kirjastajate huvid, kelle tulu e-raamatute müügilt seetõttu väheneks, sest saaksid selle kompenseerida litsentsitasudega. Kirjastajatel, kes on e-raamatud raamatukogule kättesaadavaks teinud litsentsi teel, finantsilist kaotust ei oleks, kuivõrd raamatukogud peaksid pärast teatud tingimuste saabumist (kindel tähtpäev või laenutuskordade arvu täitumine) ostma kirjastajatelt uue litsentsi, et nende e-raamatute laenutamist ka tulevikus võimaldada. Selliselt ei kaota kirjastajad oma tulu, sest on selle kindlustanud raamatukogu poolt.

Kuigi raamatute autorid saavad õiguse taotleda laenutamishüvitist juhul, kui nende teoseid raamatukogust laenutatakse, on tegemist marginaalse tasuga võrreldes sellega, mida saavad autorid raamatute ostmisel. Samas ei ole e-raamatute puhul tegemist ebavõrdse olukorraga võrreldes trükiraamatutega, sest ka viimaste puhul on laenutushüvitis pigem väike, kui võrrelda seda raamatute ostmisega ning sealt saadava tuluga.

Võib juhtuda olukord, kus kirjastus oleks valmis sõlmima raamatukoguga litsentsilepingu, kuid autor ei ole nõus võimaldama oma teose laenutamiseks andmist. Selliste olukordade jaoks on

⁹³ Matulionyte, R., lk 135.

Euroopa Liidus laenutusdirektiiv, mille puhul on käesolevas töös analüüsitud, et direktiiv kohaldub ka e-raamatute laenutamisele.

2018. aastal eraldati riigieelarvest laenutamishüvitisteks kokku 130 614,12 eurot, mis jaotati ära 1441 autori või autoriõiguste omaja vahel⁹⁴; see teeb keskmiselt 89,70 eurot laenutamishüvitist ühe autori kohta (vrd: Ühendkuningriikides on võimalik autoril saada oma teoste laenutamise lubamise eest tasu kuni 6 600 naela ehk ca 7 300 eurot aastas⁹⁵). Suurima laenutamishüvitise sai Eestis aastal 2018 Erik Tohvri, kelle raamatuid laenutati välja 15 805 korda ning kes sai selle eest hüvitist 2 456,93 eurot.

Autoriõiguse seadusesse tuleb laenutamishüvitise printsiip varasemalt kehtinud Euroopa Liidu laenutusdirektiivist 92/100, mille art 1 lg 3 kohaselt on lubatud laenutada teoseid ka tasu saamata, kuid art 5 sätestab, et liikmesriigid võivad näha ette erandid artiklis 1 sätestatud üldsusele laenutamise ainuõigusest, tingimusel et vähemalt autorid saavad sellise laenutamise eest tasu. Liikmesriikidele jääb vabadus määratleda kõnealune tasu võttes arvesse nende kultuuri edendamise seotud eesmärgi. Käesoleval hetkel on direktiiv 92/100 kaotanud kehtivuse ning asendatud direktiiviga 2006/115.

Laenutushüvitise direktiiv ei sätesta laenamiste eest makstava tasu mõistet, kuid Euroopa Kohus on kohtuasjas *Vereniging van Educatieve en Wetenschappelijke Auteurs (VEWA) vs Belgische Staat*⁹⁶ antud mõistet analüüsinud. Kuna kohtuotsus pärineb aastast 2010, seega pärast direktiivi 2006/115 vastuvõtmist, millega kodifitseeriti varasemat 92/100 direktiivi, on antud lahend tehtud varasema direktiivi sätete alusel. Sellest hoolimata, kuivõrd direktiiviga 2006/115 taaskehtestati peaaegu kogu varasem direktiiv, on käesolev kohtuotsus siiski õiguslikult relevantne ka käesoleva analüüsi tegemise hetkel.

Euroopa Kohus andis vastuse küsimusele, kas kindla summa põhjal arvutatud autoritele makstav tasu, mis on kehtestatud laenaja kohta aastas, on vastuolus direktiivi 92/100 artikli 5 lõikega 1 (direktiivi 2006/115 artikkel 6 lõige 1).

Direktiivi 92/100 artikli 5 lõige 1 kohaselt (direktiivis 2006/115 artikli 6 lõige 1) võivad liikmesriigid näha ette erandid artiklis 1 sätestatud üldsusele laenutamise ainuõigusest,

⁹⁴ Larm, P-R. Hangunud laenutushüvitis. *Sirp*, 28.06.2019. <https://sirp.ee/s1-artiklid/c7-kirjandus/hangunud-laenutushuvitis/> (04.02.2021).

⁹⁵ Parker, J. The public lending right and what it does. *WIPO Magazine*, 3/2018. https://www.wipo.int/wipo_magazine/en/2018/03/article_0007.html (04.02.2021).

⁹⁶ EKo C-271/10, *Vereniging van Educatieve en Wetenschappelijke Auteurs (VEWA) vs Belgische Staat*, ECLI:EU:C:2011:442.

tingimusel et vähemalt autorid saavad sellise laenutamise eest tasu. Liikmesriikidele jääb vabadus määratleda kõnealune tasu võttes arvesse nende kultuuri edendamisega seotud eesmärke.

Laenutamishüvitise ehk tasu puhul on oluline rõhutada, et laenutamise puhul on tegemist kaudse majandusliku või kaubandusliku tulu eesmärgita tegevusega, mistõttu võib tekkida küsimus, mida tasu maksmise kohustus endas hõlmab. Küsimus on lahendatud VEWA lahendi punktides 27-29, mille kohaselt tuleb kategoriseerimisel ja laenutamisel saadava tasu tõlgendamisel lähtuda kõikidest intellektuaalomandi normidest ja põhimõtetest Euroopa Liidus. Seega täpsustas kohus, et kuigi seadusandja on direktiivi sõnastuses kasutanud „tasu” mõistet, on selle all mõeldud hüvitist, „kuivõrd teoseid kasutatakse autorite loata üldsusele laenutamisel, mis tekitab seega autoritele kahju” (p 29).

Euroopa Kohus on õiglase tasu defineerinud kohtulahendis SENA⁹⁷, kus tõusetus küsimus, kas õiglast tasu tuleb tõlgendada kõikides liikmesriikides samamoodi⁹⁸. Euroopa Kohus on lahendi punktis 22 välja toonud, et kõik märkusi esitanud valitsused, va Soome, on seisukohal, et mõistet „õiglane tasu” tuleb tõlgendada liidusiseselt autonoomselt ja ühetaoliselt, kuid kritiseerivad punktis 25, et direktiiv 92/100 artikkel 8 lõige 2 (direktiivis 2006/115 samuti artikkel 8 lõige 2) ei määratle õiglase tasu mõistet. Õiglase tasu mõiste ei tule välja ka direktiivi 92/100 ettepanekust, mistõttu on olnud soov jätta õiglase tasu mõistele tõlgendusruumi.

Õiglase tasu kontseptsioon direktiivis 92/100 tuleneb teose esitaja, fonogrammitootja ja ringhäälinguorganisatsiooni kaitse rahvusvaheline konventsiooni artiklist 12, mille kohaselt kui kaubanduslikel eesmärkidel avaldatud fonogrammi või sellise fonogrammi koopiat kasutatakse otseselt ülekandmiseks või avalikkusele kättesaadavaks tegemiseks, siis maksab kasutaja ühekordset õiglast tasu kas teose esitajale või fonogrammitootjale või mõlemale. Pooltevahelise kokkuleppe puudumise korral võib siseriikliku õigusega kehtestada sellise tasu jagamise tingimused. Rahvusvaheline konventsioon ei sisalda endas otseselt kirjandusteose autorile kehtestatavaid tasusid, kuid Euroopa Liidu direktiivi oli võimalik analoogia korras antud säte ning selle mõte üle võtta ja vastavaks kohaldada.

⁹⁷ C-245/00, *Stichting ter Exploitatie van Naburige Rechten (SENA) v Nederlandse Omroep Stichting (NOS)*, ECLI:EU:C:2003:68.

⁹⁸ Kuivõrd VEWA lahendi punktides 27-29 selgitas EK, et kõik intellektuaalomandi põhimõtted peavad olema Euroopa Liidus sarnaselt tõlgendatud, ei ole oluline siinkohal, kas SENA lahendis käsitleti laenutamishüvitise seonduvat õiglast tasu või muud õiglast tasu, mis seondub intellektuaalomandiga.

Kokkuvõtlikult jõudis Euroopa Kohus VEWA lahendis seisukohale, et tasu suurus Euroopa Liidu õigusnormides kindlaks ei määrata, kuid liikmesriik peab olema kindel, et määratud tasu suurus vastab Euroopa Liidu direktiividele (samal ajal direktiivid ei sätesta, kui suur peaks tasu suurus olema, mistõttu pole EK pakutud lahendust võimalik kasutada). Tasu suuruse määramisel tuleb arvestada lisaks ka sellega, et tegemist on kahju hüvitisega, mis on autoritele tekitatud nende teoste loata kasutamisega, kuid mitte selle eest, et nende teoseid ei osteta.

E-raamatute puhul laenutamishüvitise ehk laenutamise eest autoritele makstava tasu suuruse osas on nimetatud kriteeriumid vastuolulised. USAs tehtud uuringu kohaselt maksab füüsilisel kujul raamat kaks korda rohkem kui sama raamat digitaalsena⁹⁹, seega on autori saadav tasu müügil füüsilise raamatu puhul suurem kui e-raamatu puhul. Selliselt võib järeldada, et e-raamatute laenutamisel saab autor väiksema kahju kui sama raamatu laenutamisel füüsiliselt, mistõttu peaks eristama hüvitise suuruseid vastavalt raamatu vormile. See ei ole autoritele motiveeriv, kuivõrd nende panus raamatute valmimisse selle vormist ei muutu. Samas võib laenutamisel olla e-raamatule ligipääs rohkematel inimestel, mistõttu kuigi ühe raamatu pealt makstav tasu on küll väike, võib laenutamiste koguarv olla suurem, sest laenutada on võimalik igal hetkel ning igas paigas olles (erinevalt trükiraamatule, mille puhul saab laenutada vaid raamatukogu lahtiolekuaegadel raamatukogust kohapealt). See on sarnane näiteks Spotify'le, kus ühe kuulamise pealt saab autor väga väikse tasu, aga kuna kuulamiste koguarv on väga suur, siis kogutasu on piisav.

Füüsiliste raamatute puhul tuleb lugejal olla laenutamiseks raamatukoguga samas linnas, mistõttu kasutusse andmise ulatuse all võiks pidada raamatu laenutamisel ulatuseks vähemalt linna. Samas e-raamatute laenutamise platvormi kaudu saaks laenutada Tallinna raamatukogust ka Valgas elav lugeja, mistõttu oleks kasutusse andmise ulatus märksa suurem; veelgi enam Tallinna raamatukogus registreerunud lugeja võib elada väljapool Eestit, sel juhul oleks olemas laenutamise võimalus. Seega tuleks tõsta e-raamatute laenutamishüvitist võrreldes füüsiliste raamatutega kõrgemaks, sest ulatus, mis piirides e-raamatuid on võimalik laenutada, on mahult suurem. E-raamatute laenutamisele on ligipääs kiirem ja lugeja jaoks mugavam, kui saab raamatu laenutada kodust väljumata.

Eeskujuks Euroopa Liidu teistele liikmesriikidele võeti Ühendkuningriigis 2017. aastal (kui Ühendkuningriik veel Euroopa Liitu kuulus) vastu digitaalse majanduse seadus (The Digital

⁹⁹ Derrico, D. Cost Breakdowns: E-books v. Printed Books. Novels and e-books by David Derrico, Science Fiction Author. <https://www.davidderrico.com/cost-breakdowns-e-books-vs-printed-books/> (17.03.2021).

Economy Act¹⁰⁰), mille kohaselt on võimalik rakendada laenutushüvitise süsteemi edaspidiselt ka e-raamatutele. Sellega sai Ühendkuningriik esimeseks riigiks maailmas, kus e-raamatute laenutamine ning sellega seonduv regulatsioon on selgesõnaliselt seadusesse sisse viidud. Nimetatud seadus võeti sellisel kujul vastu eelkõige tänu Ühendkuningriigi Autorite Ühingule, kes oli aastaid seadusandjale selgitanud, et e-raamatute laenutamise puhul on vajalik leida ühtne laenutushüvitiste süsteem, kuivõrd nende varasem süsteem e-raamatutele otse ei kohaldunud¹⁰¹.

Selle seadusega tehti muudatused varasema, 1979. aasta avaliku laenutamise seadusesse (Public Lending Right Act¹⁰²). 2017. aasta seaduses viidi sisse järgnevad muudatused (4. peatükk. Intellektuaalne omand, art 31):

- 1) „laenutamine” tähendab kättesaadavaks tegemist piiratud aja jooksul väljaspool raamatukogu territooriumi (sealhulgas elektroonilise edastamise teel laenutatud teosed);
- 2) sätted kohalduvad e-raamatule või audioraamatule vaid juhul, kui:
 - a) raamatukogu on raamatu omandanud seaduslikult ning
 - b) laenutamine on kooskõlas raamatukogupoolse ostu- või litsentsisaamise tingimustega.

Seega on Ühendkuningriik näidanud eeskuju e-raamatute laenutamise võimaluse sätestamisega. Ühendkuningriik on sätestanud seaduses ka laenutamise regulatsiooni, millega näidatakse ühtlasi, milline autoriõigus e-raamatute laenutamisele kohaldub (tsiteerides Ühendkuningriigi seadust: „kättesaadavaks tegemist piiratud aja jooksul”). Nimetatud eelduste selge väljendamine on oluline, kuivõrd lg 2 punkti a väljajätmine võiks viia olukorrani, kus raamatukogud laenutavad reprodutseeritud e-raamatuid, mitte autori originaalteost. Samuti saab sättest järeldada, et Ühendkuningriigi raamatukogud kasutavad e-raamatute laenutamisel nii e-raamatute enda kollektsiooni ostmise süsteemi kui ka litsentsi kaudu e-raamatutele ligipääsu ostmise süsteemi. Käesoleva töö autor on seisukohal, et vastava regulatsiooni saaks oma õigusaktidesse sisse viia Eestis, et konkretiseerida e-raamatute laenutamise lubatavust ja

¹⁰⁰ The Digital Economy Act 2017 (c. 30). <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2017/30/contents/enacted/data.htm> (09.04.2021).

¹⁰¹ The Society of Authors. Government passes legislation to extend PLR to ebooks. <https://www.societyofauthors.org/News/News/2017/April/Digital-Economy-Bill-passes-into-law> (09.04.2021).

¹⁰² Public Lending Right Act 1979 (c. 10). <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1979/10> (09.04.2021).

õigust. Kuigi ka praegused seadused ei välista e-raamatute laenutamist, võiks selle konkreetne väljendamine anda asjassepuutuvatele isikutele kindlustunde selle lubatavuse osas.

Käesoleval hetkel tekib direktiivi 2006/115 alusel tasu maksmise kohustus, kuid ei ole nimetatud kohustust täitvaid asutusi või isikuid. Euroopa Kohus on kohtuotsuse VEWA punktides 23-24 leidnud, et kuna laenutamine nimetatud direktiivi alusel on lubatud üldsusele avatud asutustel, on tasu maksmise kohustus samuti avalikel asutustel. Sellise käsitlusega on kooskõlas ka direktiivi 92/100 art 5 lg 3 (direktiivi 2006/115 art 6), mille kohaselt on võimalik teatud laenutusasutuste kategooriad tasu maksmisest vabastada. Sellise käsitluse kohaselt oleks avalikel raamatukogudel kohustus tasuda autoritele laenutushüvitist lisaks sellele, et on tasunud e-raamatute ostmise või litsentsi eest. See paneb raamatukogudele vähemalt topeltkohustuse, sest laenutushüvitist tuleb Eesti avalike raamatukogude näitel tasuda seni, kuni autoril kehtib autoriõigus või kuniks on võimalik raamatut raamatukogust laenutada.

Autoriõiguse seadusesse lisati 29.10.2004 § 13³, mille lõike 1 kohaselt ei ole autoril õigust keelata oma teose koopiat laenutamist avalikest raamatukogudest, kuid autoril on õigus saada sellise laenutamise eest tasu. Grammatilise tõlgenduse kohaselt saab järeldada, et kuivõrd § 13³ lg-s 1 ei ole sätestanud teosele eraldiseisvaid kriteeriume, kehtib see kõikidele teostele, mis vastavad teose tunnustele. Kuivõrd teos võib olla ka digitaalses vormis, siis võib järeldada, et AutÕS § 13³ lg 1 kehtib ka e-raamatutele. Eelnõu seletuskirja kohaselt ei saa jõuda samuti vastupidisele järeldusele, mistõttu kohaldub AutÕS § 13³ lõige 1 füüsiliste raamatute kõrval ka e-raamatutele.

Eestis tasub autoritele laenutushüvitist autorihüvitisfond ehk AHF, mis on loodud aastal 2004 Eesti Kirjanike Liidu, Eesti Kirjastuste Liidu ja Eesti Kujundusgraafikute Liidu poolt¹⁰³. AHF tasub laenutushüvitist Vabariigi Valitsuse kehtestatud määruse, mis sätestab rahvaraamatukogudest teose laenutamise eest autorile makstava tasu jaotamise määrade, tasu arvutamise ja väljamaksmise aluste ning korra¹⁰⁴, alusel, mis on kehtestatud AutÕS § 13³ lg 6 alusel.

Vabariigi Valitsuse määruse § 3 lg 1 alusel reguleeritakse, milliste kirjandusteoste eest on võimalik määruse alusel laenutushüvitist taotleda. Selle kohaselt kohaldub antud määrus vaid

¹⁰³ Autorihüvitisfondi koduleht. <https://ahf.ee/> (04.04.2021).

¹⁰⁴ Vabariigi Valitsuse määrus. Rahvaraamatukogudest teose laenutamise eest autorile makstava tasu jaotamise määrad, tasu arvutamise ja väljamaksmise alused ning kord. - RT I, 11.12.2012, 4.

trükistele, mistõttu ei ole võimalik käesoleva määruse järgi e-raamatute autoritele laenutushüvitist tasuda, sest need jäävad määruse kohaldamisalast grammatilise tõlgenduse kohaselt välja.

Määruse esimeses redaktsioonis, mis jõustus 20.02.2005, on § 3 lõige 1 sõnastatud “Tasu jaotatakse autorite vahel teose järgi järgmiselt”. Antud sõnastus ei viita, et määrus kehtiks vaid trükitud teostele, seega oleks 2005. aasta määrus kohaldunud ka e-raamatutele. Määruse järgmises redaktsioonis, mis jõustus 15.06.2009, on aga sõnastus juba selline, et määrus kehtib vaid trükistele. Vaadates 2009. aastal jõustunud määruse redaktsiooni seletuskirja, ei ole välja toodud põhjendusi, miks on määruse teksti muudetud. Määruse mõjude hindamises osas on seletuskirjas seletatud vaid tasude jagunemist autorite vahel, kuid ei ole selgitatud “trükiste” mõiste lisamise mõju määrusele. Käesoleva töö autor spekulereib, et 2009. aastal ei osatud mõelda e-raamatute populaarsuse tõusule ning seetõttu sooviti määrust muuta konkreetsemaks, et oleks näha selle mõju kirjandusteostele ning ei tekiks küsimusi määruse teksti tõlgendamisel. Samas jäeti sellega määruse kohaldamisalast välja oluline osa kirjandusteostest, mille vorm ei ole trükised. Valitsuse määrus on käesoleval hetkel seadusega vastuolus ning ületab oma volitusnormi, kui kitsendab hüvitise tasumist vaid trükiraamatute autoritele, sest autoriõiguse seadusest sellist kitsendust ei tulene.

Kuivõrd määruse esialgses sõnastuses trükiste mõiste puudub, oleks käesoleva töö autori arvates võimalik ka praegu see eemaldada või alternatiivselt lisada määruse § 3 lõike 1 teksti “Eelarveaastaks trükiste laenutamise eest tasu (edaspidi *tasu*) maksmiseks eraldatud riigieelarveliste vahendite kogusumma autorite vahel jaotamise määrad on järgmised” täpsustus “Eelarveaastaks trükiste ja e-raamatute...”. Sellisel juhul kohalduks määrus ka e-raamatutele ning oleks võimalik e-raamatute autoritele maksta välja laenutushüvitist sarnaselt trükiste autoritele.

Samas tasub pöörata tähelepanu ka sellele, et Vabariigi Valitsuse määrus on kehtestatud autoriõiguse seaduse § 13³ lõike 6 alusel. Seega võib juhtuda, et kitsast kohaldamist vaid trükistele näeb ette otse autoriõiguse seadus. AutÕS § 13³ lõige 6 sätestab aga vaid, et autorile tasu maksmiseks kehtestab Vabariigi Valitsus määrusega 1) avalduses esitatavate andmete loetelu, tasu jaotamise määrad erinevate autorite vahel ning tasu arvutamise ja väljamaksmise alused ja korra. Seega on Valitsuse määruse sõnastusega mindud vastuollu määruse eesmärgiga, sest praegusel juhul on põhjenduseeta kitsendatud määruse kohaldamist vaid trükiraamatutele, kuigi AutÕS § 13³ seda üheski oma lõikes ette ei näe.

Kuna antud määrus käesoleval hetkel e-raamatute laenutamisele ei kohaldu, on edasine analüüs spekulatiivne ning sellise arvestusega, nagu oleks võimalik määrust ka e-raamatutele kohaldada. Nimetatud määruse § 5 lg 1 kohaselt võetakse autorile väljamakstava tasu suuruse arvutamise aluseks eelarveaastaks tasude maksmiseks eraldatud riigieelarvelised vahendid ja kalendriaastas rahvaraamatukogudes elektrooniliselt registreeritud laenutused ning tasu makstakse § 6 lg 1 alusel välja üks kord aastas 1. juuliks.

Laenutushüvitisteks maksti 2020. aastal 1500 autorile kokku 189 403,37 eurot 191 328,48 euro suurusest eelarvest. Hüvitised arvutati välja ühiku järgi, millega kujunes originaalkeelse teose originaalteksti autorite (autorid, ees- ja järelsõna autorid, koostajad) kategoorias ühe laenutuse hüvitise suuruseks summa 0,2465 eurot (2019. aastal 0,1619 eurot), tõlgitud teose originaali autori kategoorias 0,4245 eurot (2019. aastal 0,2052 eurot), tõlkija kategoorias 0,0654 eurot (2019. aastal 0,0446 eurot) ning kunstilise vormi autori kategoorias 0,115 eurot (2019. aastal 0,0802 eurot). Autorihüvitise fond selgitab oma kodulehel, et iga konkreetse autori hüvitis arvutatakse tema teoste laenutuste arvu, autorluse kategooria kordajate, kaasautorite arvu ja illustatsioonide mahu kordajate põhjal.

Kui Vabariigi Valitsuse määrus laenutushüvitiste määrade kohta kohalduks ka e-raamatute laenutamisele ning e-raamatute või digitaalsete teoste laenutamise erisusi määruse ega autoriõiguse seadusega ette ei nähta, võiks e-raamatute laenutamiste eest makstav hüvitis olla sama väärtusega, mis trükiraamatutel. Kuna laenutushüvitisega hüvitatakse autorile kahju, mis on tekitatud teose loata kasutamisega, ei peaks olema teose vormi arvesse võtmine oluline, sest kahju hüvitise aluseks ei ole autori müümata raamatute eest saamata jäänud tulu, nagu on töö autor varasemalt analüüsinud.

E-raamatute laenutushüvitise reguleerimisel õigusaktis oleks samas vajalik õigusselguse jaoks. Autor, kes sooviks välja anda e-raamatut, ei peaks olema teadmatuses, kas juhul, kui tema teos võetakse avaliku raamatukogu poolt laenutavate raamatute nimekirja, saab ta ka vastavat laenutushüvitist. Kuivõrd ei ole vajalik uute ning keerukate kontseptsioonide loomine laenutushüvitise regulatsiooni, saab e-raamatutele kohaldatavust lisada kerge vaevaga ning hoides sellega ära segadust, milles võivad autorid olla. Ei autorid, autoriõiguste omajad, kirjastajad ega ka avalikud raamatukogud ei peaks analüüsima Eesti õigusakte ning tuletama, kas teatud õigused neile kehtivad või mitte. Puudub ka põhjendus, miks peaks e-raamatute laenutamise korral tasuma hüvitist vähem kui paberraamatu puhul.

Eelnevalt tulenevalt tasuks seadusandjal mõelda Vabariigi Valitsuse määruse muutmist selliselt, et määruse § 3 lõike 1 sõnastus oleks praeguse “Eelarveaastaks trükiste laenutamise eest tasu (edaspidi *tasu*) maksmiseks eraldatud riigieelarveliste vahendite kogusumma autorite vahel jaotamise määrad on järgmised” asemel “Eelarveaastaks trükiste ja e-raamatute laenutamise eest tasu (edaspidi *tasu*) maksmiseks eraldatud riigieelarveliste vahendite kogusumma autorite vahel jaotamise määrad on järgmised”.

3.2.Õiglase hüvitise tagamine e-raamatust isiklikuks kasutamiseks tehtud koopiade eest

E-raamatute laenutamine kasutajale on võimalik nii raamatute allalaadimise teel oma seadmesse kui ka vahendusplatvormi kaudu teosele ligipääsu saades, nagu on käesoleva töö teises peatükis analüüsitud. Töö autor on analüüsi tulemusena järeldanud, et ka e-raamatute laenutamisel on võimalik laenutajal teha teosest koopiaid, mistõttu tuleb hinnata, kas Eesti õiglase kohaselt on e-raamatu autorile või autoriõiguste omajale tagatud õiglane hüvitis juhuks, kui teost kasutab üks füüsiline isik isiklikuks otstarbeks.

AutÕS § 18 lg 1 kohaselt võib autori nõusolekuta ja autoritasu maksmiseta füüsiline isik õiguspäraselt avaldatud teost reprodutseerida isikliku kasutamise eesmärgil tingimusel, et selline tegevus ei taotle ärilisi eesmärke. Seega ei ole antud sätte alusel tagatud autoritele õigus õiglasele hüvitisele. Samas on autoriõigluse seaduse IV peatüki 3. jaos §§-des 26-27¹ toodud välja, millisel juhul on õigus teost kasutada autori nõusolekuta, kuid tasu maksmisega. AutÕS § 26 lg 1 kohaselt võib kasutaja reprodutseerida audiovisuaalset teost või teose helisalvestist enda isiklikeks vajadusteks (teaduslikuks uurimistööks, õppetööks jms). Hoolimata sellest, et infoühiskonna direktiivi art 5 lg 2 (b) tulenevalt peavad saama kõikide teoste autorid tasu juhul, kui nende teoseid on kopeeritud isiklikuks tarbeks, on AutÕS §-des 26 ja 27 selline õigus piiratud vaid audiovisuaalsete teoste ning teose helisalvestiste reprodutseerimisega, mida nimetatakse ka väljendiga tühja kasseti tasu. Seega on kirjandusteoste isiklikuks kasutamiseks koopiade tegemine lubatud AutÕS §-ga 18, mille alusel on füüsilisel isikul teose kopeerimine isiklikuks kasutamiseks lubatud nii autori nõusolekuta kui ka tasu maksmiseta. Selliselt ei vasta AutÕS infoühiskonna direktiivi sättele, mille kohaselt peaksid saama kõikide teoste autorid tasu, kui nende teoseid isiklikuks tarbeks kopeeritakse, mistõttu on autorite õigused riivatud.

1999. aasta autoriõiguse seaduse¹⁰⁵ muutumise seletuskiri sätestas, et autoriõiguse seadus ning sellega seonduvad õigusaktid viiakse kooskõlla EL seni vastuvõetud õigusaktidega, mh osales eelnõu väljatöötamise juures ka Silke von Lewinski¹⁰⁶. Küll aga võeti infoühiskonna direktiiv vastu alles 22. mail 2001. aastal, seega isegi, kui 1999. aasta AutÕS §§ 18 ja 26 võisid olla kooskõlas tol ajal kehtinud EL õigusaktidega, ei olnud need seda pärast infoühiskonna direktiivi vastu võtmist. Samas on pärast infoühiskonna direktiivi vastu võtmist autoriõiguse seadust korduvalt muudetud ning sõnastust parandatud, kuid AutÕS §§ 18 ja 26 on jäänud infoühiskonna direktiiviga kooskõlla viimata. Veelgi enam, kui AutÕS § 26 sisaldus juba 11.11.1992. aasta autoriõiguse seaduses¹⁰⁷, on pärast seda antud sätet isegi ühel korral muudetud, kuid selle muudatusega lisati õiglase tasu saajate hulka ka filmi esmasalvestuse tootja (04.01.2021).

Selline muudatus ei ole jätkuvalt vastavuses infoühiskonna direktiiviga ning seletuskirjast ei nähtu, miks peab § 26 olema sõnastatud võimalikult kitsalt, hõlmates vaid audiovisuaalsete teoste ning teose helisalvestiste koopiade tegemist isiklikuks kasutamiseks. Käesoleva magistritöö autor on arvamusel, et seadusandja on ilmselt pidanud raamatutest koopiade tegemist marginaalseks ning seetõttu ei peetud vajalikuks 1992. aasta ning 1999. aasta autoriõiguse seadusega sätestada kaitset trükikoopiatele. Samas on toodud välja AutÕS § 27¹, et autoril ja kirjastajal on õigus saada õiglast tasu teose reprograafilise reprodutseerimise eest käesoleva seaduse § 18 1. lõikes ja § 19 punktis 3 nimetatud juhtudel. Seega võiks arvata, et kirjandusteoste autoritele siiski on samuti võimaldatud isikliku kasutamise eest tasu saamine, kuigi kitsamalt vaid teoste reprograafilise reprodutseerimise korral. Küll aga ei laiene antud erand e-raamatutele, sest e-raamatuid ei ole võimalik reprograafiliselt reprodutseerida.

Käesolevaks hetkeks on ka raamatud digitaliseeritud ning infoühiskonna direktiivi art 5 lg 2 (b) tõlgenduse kohaselt on õigus saada õiglast tasu teose isiklikuks kasutamiseks tehtud koopiade eest ka e-raamatute autoritel. Ühtlasi, muutes ära AutÕS regulatsiooni selliselt, et see sisaldaks õiglase tasu saamise õigust ka e-raamatute autoritele, tuleks mõelda ka eestikeelse rahvasuus kujunenud termini „tühja kasseti tasu“ muutmisele, kuivõrd praegu, kui AutÕS § 26 ja § 27 hüvitis on mõeldud vaid audiovisuaalsete teoste ja teose helisalvestiste kasutamiseks isiklikuks vajaduseks, on väljend õigustatud, kuid e-raamatute lisamisel sätte sõnastusse ei oleks kasutatav

¹⁰⁵ Autoriõiguse seadus. - RT I 1999, 97, 859.

¹⁰⁶ Autoriõiguse seaduse muutmise seaduse eelnõu. 174 SE I. –
<https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/1dd5153e-df9f-3265-8884-a0ee05b8a990/Autori%C3%B5iguse%20seaduse%20muutmise%20seadus>, lk 14 (17.04.2021).

¹⁰⁷ Autoriõiguse seadus. - RT 1992, 49, 615.

väljend enam korrektne. Tühja kasseti tasu termini asemel oleks seega korrektsem kasutada näiteks väljendit „erakopeerimise hüvitis“.

Viimane muudatus AutÕS § 18 sõnastuses tehti 29.10.2004 seaduse muudatusega¹⁰⁸, kui muudeti ära varasemalt kehtinud „Autori nõusolekuta ja autoritasu maksmiseta on lubatud teise isiku õiguspäraselt avaldatud teose reprodutseerimine isiklikeks vajadusteks“ uueks, mh praegu kehtivaks „Autori nõusolekuta ja autoritasu maksmiseta on lubatud teise isiku õiguspäraselt avaldatud teose füüsilise isiku poolt reprodutseerimine isiklikeks vajadusteks. Selline reprodutseerimine ei tohi taotleda mis tahes ärilisi eesmäärke“. Käesoleva muudatuse tegemise ajal oli jõustunud ka infoühiskonna direktiiv, kuid hoolimata infoühiskonna direktiivis sätestatust, et ka kirjandusteose autoritel on õigus õiglasele tasule, kui nende teost kasutatakse isiklikuks tarbeks, ei viidud sellist muudatust sisse AutÕS-i ning 29.10.2004 jõustunud autoriõiguse seaduse muudatuse seaduse eelnõu ei selgita, miks infoühiskonna direktiivi sätestatud kohustust tagada õiglase tasu ei ole AutÕS-i sisse viidud. Käesoleva töö autor on seisukohal, et AutÕS § 18 lg 1 ei ole oma käesolevas sõnastuses täitnud direktiivist tulenevat kohustust tagada kirjandusteoste autoritele, sh e-raamatute autoritele, kelle teoseid saab potentsiaalselt raamatukogudest laenutada, õiglast tasu, kui laenutajad teevad teosest isiklikel eesmärkidel koopiaid¹⁰⁹. Käesoleva töö autori arvates tuleks seadusandjal muuta § 26 lg 1 teksti „Autori nõusolekuta on lubatud reprodutseerida audiovisuaalset teost või teose helisalvestist kasutaja enda isiklikeks vajadusteks (teaduslikuks uurimistööks, õppetööks jms)“ ning lisada sinna erandina juurde „ autori nõusolekuta on lubatud reprodutseerida audiovisuaalset teost, teose helisalvestust või digitaalset raamatut¹¹⁰...“. Kuigi käesolev magistr töö käsitleb vaid e-raamatuid, puudub põhjendus, miks trükiraamatutele käesolev kaitse kohalduma ei peaks. Sellise kaitse vajadus nii trüki- kui ka e-raamatutele tuleb infoühiskonna direktiivist, mistõttu võiks seadusandja kaaluda AutÕS § 26 sätte sõnastuse muutmist. Samuti tuleks teha muudatus AutÕS § 26 pealkirjas ning uueks pealkirjaks võiks olla „Audiovisuaalse teose, teose helisalvestise ja digitaalse raamatu kasutamine isiklikeks vajadusteks“. Kuivõrd käesolev magistr töö keskendub vaid e-raamatute laenutamisele ning sellega seonduvate autoriõiguse erandite analüüsimisele, võib juhtuda, et lisaks e-raamatutele on veel teisigi teoseid, mille

¹⁰⁸ Autoriõiguse seadus. - RT I 2004, 71, 500.

¹⁰⁹ Sellest tulenevalt võib riik vastutada direktiivist tuleneva kohustuse mittetäitmise korral näiteks riigivastutuse seaduse alusel.

¹¹⁰ Kuivõrd trükiraamatute kaitse on toodud välja juba AutÕS § 27¹, ei ole seda vajalik teha AutÕS §-s 26.

autorid on õigustamatult jäänud ilma isiklikuks vajaduseks kasutamise õiglasest hüvitisest. Küll aga teiste teoste autorite hüvitisest ilma jäämist käesoleva magistritöö autor ei analüüsi.

Autoriõiguse seaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri on valminud juba 12.10.2020¹¹¹, milles on öeldud, et muudatuse tegemine on vajalik selleks, et praegune autoriõiguse seadus viia kooskõlla EL direktiividega. Samas ei muudeta antud seaduse muutmise seadusega §§ 18 ega ka 26, mistõttu vastuolu infoühiskonna direktiivi art 5 lg 2 (b) ning §§ 18 ja 26 vahel ei kõrvaldata ka suurema autoriõiguse seaduse muudatusega. Eelnõu seletuskirja kohaselt viiakse sisse sätted ja muudatused, mis tulenevad kahest uuest EL direktiivist, sh käesolevas töös käsitletud direktiivist 2019/790, kuid jäetakse muutmata sätted, mida oleks pidanud kohandama juba pärast infoühiskonna direktiivi vastu võtmist.

Lisaks seaduse teksti muutmisele võib tekkida praktikas probleem § 26 alusel tasude maksmisel. AutÕS § 27 lg 1 kohaselt maksavad tasu salvestusseadmete ja salvestuskandjate tootja, importija, müüja ning isik, kes toob salvestusseadmeid ja -kandjaid teisest Euroopa Liidu liikmesriigist Eestisse. Eestis kogutakse antud tasu AutÕS § 27 lg 7 kohaselt Vabariigi Valitsuse kehtestatud määrusega. Vabariigi Valitsuse 17. jaanuari 2006.a määruse nr 14 „Audiovisuaalse teose ja teose helisalvestise isiklikeks vajadusteks kasutamise kompenseerimiseks tasu maksmise kord, salvestusseadmete ja -kandjate loetelu ning muusika- ja filmikultuuri arendamiseks ning koolitus- ja teadusprogrammide finantseerimiseks või kasutamiseks muudel analoogsetel eesmärkidel tasu taotlemise kord”¹¹² alusel. Seega kui eeldada, et AutÕS § 27 ning selle alusel määruse nr 14 kohaselt saaks sarnaselt tühja kasseti tasule tasu isikliku kasutamise koopiategemise eest ka e-raamatute autorid, tuleks vaadata, kas antud määrust oleks käesoleval kujul võimalik e-raamatu koopia tegemisel isiklikuks kasutamiseks samuti kohaldada.

Vastavalt määrusele nr 14 §-le 3 makstakse tasu järgmiste salvestusseadmete ja -kandjate eest:

- süle- või tahvelarvuti;
- lauaarvuti;

¹¹¹ Autoriõiguse seaduse muutmise seaduse (autoriõiguse direktiivide ülevõtmine) eelnõu. 368 SE I. – [https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/d3d07943-9d1c-4ebe-94a4-8ae1ebdf7a68/Autori%C3%B5iguse%20seaduse%20muutmise%20seadus%20\(autori%C3%B5iguse%20direktiivide%20%C3%BClev%C3%B5tmine\)](https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/d3d07943-9d1c-4ebe-94a4-8ae1ebdf7a68/Autori%C3%B5iguse%20seaduse%20muutmise%20seadus%20(autori%C3%B5iguse%20direktiivide%20%C3%BClev%C3%B5tmine)), lk 1 (17.04.2021).

¹¹² Audiovisuaalse teose ja teose helisalvestise isiklikeks vajadusteks kasutamise kompenseerimiseks tasu maksmise kord, salvestusseadmete ja -kandjate loetelu ja nendelt kogutava tasu määrad ning kultuuri- ja teadusprojektide finantseerimiseks toetuse taotlemise kord. - RT I, 04.03.2021, 8.

- nutitelefon, MP3/MP4-mängijaga mobiiltelefon;
- salvestusfunktsiooniga teler;
- optilisele andmekandjale salvestav heli- või videosalvestusseade, v.a arvutiga integreeritud seadmed;
- sisemäluga MP3/MP4-mängija;
- väline kõvaketas;
- USB-mälupulk;
- mälukaart;
- optiline andmekandja – salvestuseta.

Kui lisada antud tasu saamiseks õigustatud teoste alla ka e-raamatud, tuleks tasu maksta ka e-lugeri eest. Kuivõrd aga e-lugeri on spetsiifilised seadmed, mille kasutamine on piiratud vaid e-raamatute lugemisega, on arusaadav, et praegune määrus ei sätesta tasu kogumise kohustust e-lugeri müümisel. Samas on võimalik e-raamatuid lugeda ka tahvelarvutist, telefonist või süle- või lauarvutist, mille kõikide pealt juba antud tasu kogutakse.

Kui tasu on õigustatud saama ka kirjandusteoste autorid, väheneks teiste õiguste omajate saadav tasu võrdeliselt lisanduva õiguste omaja liigiga. Seega oleks hüpoteetiliselt tarvis tõsta tasumäärasid sellises ulatuses, et kirjandusteoste autorite lisandumisel isikliku kasutuse koopiade eest tasu saajate ringi ei väheneks teiste õigustatud isikute tasu.

Eestis kogub nn tühja kasseti tasu Eesti Autorite Ühing, kes jaotab tasu kollektiivse esindamise organisatsioonide vahel, kes jagavad selle omakorda oma liikmetele. Nendeks kollektiivse esindamise organisatsioonideks, kes tühja kasseti tasu on õigustatud saama, on mh Eesti Fonogrammitootjate Ühing, Eesti Esitajate Liit ning Eesti Audiovisuaalautorite Liit. Seega selleks, et Eesti Autorite Ühing saaks jagada nn tühja kasseti tasu ka kirjandusteoste autoritele, on vajalik kirjandusteoste autorite ühingu loomine. Juhul, kui muudetakse seadust ning luuakse võimalus ka kirjandusteoste autoritel saada tasu isikliku kasutuse koopiade tegemise eest, ei oleks kirjandusteoste autoritel siiski võimalik tasu saada, kui sellel hetkel puuduks vastav kollektiivse esindamise organisatsioon, kellele Eesti Autorite Ühing sellist tasu jagamisele anda saaks.

Isegi, kui loodaks kirjandusteoste autorite ühing, ei ole Eesti praktikas tagatud autoritele hüvitise saamine, kuivõrd muudatuste tegemine õigusaktides on võtnud palju aega. Eesti Autorite Ühing, Eesti Fonogrammitootjate Ühing ning Eesti Esitajate Liit pöördusid 18. veebruaril 2013 Tallinna Halduskohtusse, kuivõrd ei olnud saanud AutÕS §§ 26 ja 27 ning Vabariigi Valitsuse

määruse nr 14 alusel ette nähtud hüvitisi isikliku kasutamise koopiategemise eest¹¹³. Vabariigi Valitsus nõustus, et määrust nr 14 ei ole alates jõustumisest muudetud ning selle aja jooksul on lisandunud palju uusi salvestusseadmeid ning -kandjaid ja nende pealt ei ole tasu kogutud, lisaks tulenevalt uute seadmete tulekust ning vanade seadmete ostmise vähenemisest on vähenenud jaotamisele kuuluv summa (p 9). Seega nõustus Valitsus juba aastal 2016, et määrust tuleks muuta, et tagada õiglase hüvitise saamine, mida õigustatud isikud on nii infoühiskonna direktiivi art 5 lg 2 (b) kui ka AutÕS §§ 26 ja 27 alusel õigustatud saama, kuid määrust ei muudetud ning realselt jäi õigustatud isikutel saamata hüvitis, mida nad olid õigustatud saama.

Kuivõrd määrust ei muudetud ka pärast seda, kui Valitsus ise oli möönnud, et muutmine on vajalik, pöördusid Eesti Autorite Ühing, Eesti Fonogrammitootjate Ühing, Eesti Esitajate Liit, Eesti Audiovisuaalsautorite Liit, Eesti Heliloojate Liit, Eesti Interpreetide Liit, Eesti Lavastajate Liit, Eesti Lavastuskunstnike Liit ning Eesti Näitlejate Liit juba 25. juulil 2018 uuesti kaebusega Halduskohtusse, et taotleda ka aastate 2014 – 2018 eest kahjuhüvitist, kuivõrd Valitsuse määrust nr 14 ei olnud jätkuvalt muudetud¹¹⁴. Seega ei ole olnud tagatud ka AutÕS § 26 alusel praegu õigustatud isikute õiglase hüvitise saamine selle eest, kui nende teoseid isiklikuks otstarbeks kasutatakse. Seetõttu, isegi kui kirjandusteoste autorid lisada õiglase hüvitise saajate nimekirja, ei ole teada, kas selleks hetkeks, kui vastav muudatus tehase ja autoriõiguse seadus infoühiskonna direktiivi art 5 lg-ga 2 (b) kooskõlla viiakse, on Valitsuse määruses nr 14 nimetatud kõik seadmed, millelt tuleks tasu koguda. Arvestades, et praegusel hetkel läks muudatuse sisseviimiseks aega 15 aastat, kuigi määruse mittevastavus EL direktiivile oli teada juba varem, võib uute muudatuste tegemine võtta samuti aega aastaid ning õigustatud isikud ei saa hüvitist, mida nad on õigustatud saama. Nüüdseks sisaldab AutÕS § 27 lg 7² kohustust, et salvestusseadmete ja -kandjate kasutamist audiovisuaalsete teoste või teoste helisalvestiste reprodutseerimiseks ning isiklikeks vajadusteks koopiategemise mahu muutust hindab Vabariigi Valitsus vähemalt kord nelja aasta tagant, kuid see ei taga, et salvestusseadmete ja -kandjate nimekirja üle vaadatakse ning vajalikud muudatused tehakse.

AutÕS § 27 lg 7¹ on sätestatud, et Valitsuse määruses nimetatud salvestusseadmete ja -kandjate loetelu ning nendelt kogutava tasu määrade kehtestamisel lähtutakse järgmistest tingimustest: 1) kogutav tasu peab tagama autoritele, teoste esitajatele, fonogrammitootjatele ja filmi esmasalvestuse tootjatele õiglase hüvitise selle kahju eest, mis neile hinnanguliselt tekib nende

¹¹³ RKHKo 3-3-1-9-16, 29.10.2016, p 1.

¹¹⁴ TRingKo 3-18-1490, 30.06.2020, p 1.

varaliste õiguste piiramise tõttu käesoleva seaduse § 26 1. lõikes nimetatud juhul ja milles võetakse arvesse, kui palju isiklikeks vajadusteks koopiaid tehakse;

2) salvestusseadme või -kandja lisamine loetellu ja sellelt kogutava tasu määr peavad olema proportsionaalsed sellega, millises ulatuses tekib käesoleva lõike punktis 1 nimetatud kahju eelduslikult seetõttu, et vastavat liiki salvestusseadmeid või -kandjaid kasutatakse audiovisuaalsete teoste või teoste helisalvestiste reprodutseerimiseks;

4) salvestusseadmelt kogutava tasu määr on 3–8 eurot ja salvestuskandjalt kogutava tasu määr on 0,03–4 eurot.

Seega on sätestatud, et tasu peab tagama õiglase hüvitise kahju eest, mis neile hinnanguliselt tekib, ning salvestusseadmete või -kandjate loetelu ja kogutava tasu määr peavad olema nimetatud kahjuga proportsionaalsed. Õiglaseks ja proportsionaalseks hüvitiseks tuleb pidada AutÕS § 27 lg 7¹ p-s 4 olevaid määrasid, kuivõrd õiglase hüvitise suuruse määramine on iga EL liikmesriigi enda kaalutusõigus, mistõttu ei saa öelda, kas antud määrad on õiglased ja proportsionaalsed või mitte.

Tasu kogumise süsteemi ning selle võimalik muutmine on toodud välja ka ka autoriõiguse seaduse muutmise seaduse (nn tühja kasseti tasu süsteemi muutmine ning Patendiameti ülesannete laiendamine) eelnõu¹¹⁵ seletuskirjas. Seletuskirja kohaselt arutati juba aastal 2015, kas peaks muutma praegust süsteemi, mille kohaselt kogutakse tühja kasseti tasu salvestusseadmete ning -kandjate müügilt ja impordilt, või tuleks hüvitise maksmisel minna üle riigieelarvest rahastatavale mudelile, mida on kasutatud näiteks Hispaanias¹¹⁶. Kuigi ettevõtjate huve esindavad organisatsioonid olid arvamusel, et tuleks kasutusele võtta uus, riigieelarvest rahastatav süsteem, tähendaks see suurt halduskoormust, kuivõrd selleks tuleks muuta ka maksuregulatsioone¹¹⁷, sest nagu ka käesolevas töös välja toodud, tuleb tasu maksta vaid füüsilistel isikutel, mitte juriidilistel. Ilma maksusüsteemi muutmiseta ei saaks teha muudatust, kuivõrd vastasel juhul tasuksid isikliku kasutuse koopiade tegemise hüvitist ka juriidilised isikud, kellele sellist kohustust pandud ei ole.

¹¹⁵ Autoriõiguse seaduse, maksukorralduse seaduse ja tööstusomandi õiguskorralduse aluste seaduse muutmise seadus (nn tühja kasseti tasu süsteemi muutmine ning Patendiameti ülesannete laiendamine) eelnõu. 233 SE I. – [\(https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/b4f00684-2a62-4646-b6e7-836d8f457c38/Autori%C3%B5iguse%20seaduse,%20maksukorralduse%20seaduse%20ja%20t%C3%B6%C3%B6stusomandi%20%C3%B5iguskorralduse%20aluste%20seaduse%20muutmise%20seadus%20\(nn%20t%C3%BChja%20kasseti%20tasu%20s%C3%BCsteemi%20muutmise%20ning%20Patendiameti%20%C3%BClesannete%20laiendamine\)](https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/b4f00684-2a62-4646-b6e7-836d8f457c38/Autori%C3%B5iguse%20seaduse,%20maksukorralduse%20seaduse%20ja%20t%C3%B6%C3%B6stusomandi%20%C3%B5iguskorralduse%20aluste%20seaduse%20muutmise%20seadus%20(nn%20t%C3%BChja%20kasseti%20tasu%20s%C3%BCsteemi%20muutmise%20ning%20Patendiameti%20%C3%BClesannete%20laiendamine)) (17.04.2021).

¹¹⁶ 233 SE I, lk 6.

¹¹⁷ 233 SE I, lk 7.

Kokkuvõtlikult ei ole tagatud kirjandusteoste autoritele hüvitis, mida nad on õigustatud saama isiklikuks kasutuseks tehtud koopiate eest infoühiskonna direktiivi art 5 lg 2 (b) alusel, sest AutÕS § 18 kohaselt ei tule isiklikuks kasutuseks tehtud koopiate eest tasu maksta ning §§ 26 ja 27 kohaselt on hüvitist õigustatud saama vaid audiovisuaalse teose või teose helisalvestise autor, esitaja, fonogrammitootja ning filmi esmasalvestuse tootja. Seega ei ole kehtiv autoriõiguse seadus kooskõlas infoühiskonna direktiiviga, mistõttu tuleks käesoleva töö autori arvates kehtivat seadust muuta ning viia see direktiiviga vastavusse selliselt, et tagatud oleks ka kirjandusteose (sh e-raamatute) autorite õigus saada õiglast hüvitist, sest puuduvad põhjendused, miks on kirjandusteose autorid hüvitisest ilma jäetud. Arvestades, et tasu kogutakse ka salvestusseadmetelt ja -kandjatelt, millelt on võimalik lugeda ka e-raamatuid neid laenutades ning on võimalus, et e-raamatuid laenutades on võimalik neid alla laadida või välja printida, on vajalik, et juba kogutavast nn tühja kasseti tasust saaksid oma õiglase hüvitise ka vähemalt e-raamatute autorid, kelle teoseid samuti salvestusseadmetelt ja -kandjatelt loetakse.

KOKKUVÕTE

Käesoleva magistritöö eesmärk oli välja selgitada, kas autori varalistest õigustest kohaldub e-raamatute laenutamisele avalikest raamatukogudest autori levitamiseõigus, sh rentimis- ja laenutamiseõigus, üldsusele edastamise õigus ning reprodutseerimisõigus ning vaadati nii raamatukogu kui ka laenutama tegevust nii selle hindamisel, milliseid autori ainuõigusi võib nende tegevus rikkuda, kui ka selle hindamisel, millised erandid võivad sellele tegevusele kohalduda. Teiseks oli töö eesmärk välja selgitada, kas juhul, kui reprodutseerimisõigus e-raamatute laenutamisele kohaldub, kohaldub sellele ka mõni EL direktiividest tulenev erand. Kolmandaks analüüsis autor töös, kas e-raamatute laenutamise ning autoritele sellise laenutamise eest hüvitise tagamise reeglistik on olemas nii Euroopa Liidus kui ka Eestis ning kas olemasolevat füüsilistele raamatutele kohalduvat reeglistikku on võimalik kohaldada ka e-raamatute laenutamisele.

Magistritöö esimeses peatükis analüüsis autor, kas ja milliseid varalisi õiguseid e-raamatute laenutamisel potentsiaalselt riivatakse. Selleks valis autor välja kolm autori ainuõigust, st levitamiseõigus, üldsusele kättesaadavaks tegemise õigus ning reprodutseerimisõigus, kuivõrd muud õigused ei saa e-raamatute laenutamise olemusest tulenevalt asjakohased olla. Lisaks sellele analüüsis autor eraldi e-raamatute laenutamisel ka rentimis- ja laenutamiseõiguse riivamist kui levitamiseõiguse alaliiki.

Levitamine on AutÕS § 13 lg 1 p 2 kohaselt teose või selle koopia omandiõiguse üleandmine või üldsusele kasutada andmist mis tahes viisil. Rahvusvaheliselt reguleerivad levitamiseõigust Berni kirjandus- ja kunstiteoste kaitse konventsioon ning WIPO autoriõiguse leping. Berni konventsiooni sätetest on levitamisega seonduvateks säteteks art 11bis ning art 14. Berni konventsiooni prantsuskeelne tõlge art 11bis nimetab levitamiseõigust kui *la mise en circulation*, mis tähendab ringlusesse andmist. Kuna Berni konventsiooni kohaselt on levitamiseõigus ringlusesse andmine, mida saab teha vaid teose müügi puhul, on levitamiseõigus seotud vaid teose müügiga, kuid mitte laenutamisega. Seega ei saa Berni konventsiooni kohaselt teoste laenutamine riivata autori levitamiseõigust. WIPO autoriõiguste lepingu art 6 sätestab täpsemalt levitamiseõiguse sisu, mille kohaselt tähendab levitamiseõigus autori luba üldsuse juurdepääsuks oma teose originaalile müügi kaudu, mis katab lepingupoolte vahelise kokkuleppe kohaselt vaid originaalseid, kuid füüsilisel kujul olemasolevaid teoseid. EL-s reguleerib levitamiseõigust infoühiskonna direktiiv, mille art 4 kohaselt näevad liikmesriigid ette, et autoritel on ainuõigus lubada või keelata oma teoste originaalide ja koopiade levitamist üldsusele müümise teel või muul viisil. EK on lahendis Tom Kabinet analüüsinud, kas levitamiseõigus võiks olla hõlmatud

digitaalsete teostega, ning kuivõrd WIPO autoriõiguse lepingu art 6 ja 7 ühisdeklaratsiooni sõnastuses on kirjas, et “koopriad” ning “originaal ja koopriad” tähendavad salvestatud koopiaid, mida võib levitada vaid materiaalsete esemetena, leidis EK, et levitamiseõigus digitaalsete raamatute puhul rolli ei mängi, sest see kehtib ühemõtteliselt vaid füüsilistele raamatutele. Eeltoodust tulenevalt kohaldub autoriõigus teose levitamisele vaid materiaalsete teoste puhul. Seega ei kohaldu e-raamatute laenutamisele autori levitamiseõigus ning ei ole seetõttu võimalik levitamiseõiguse riive e-raamatute laenutamisel avalikest raamatukogudest.

Kuigi levitamiseõigus autori ainuõigusena e-raamatute laenutamisel ei kohaldu, analüüsis autor ka rentimis- ja laenutamiseõigust, mis on levitamiseõiguse osaks. E-raamatute laenutamiseõigust Eesti AutÕS eraldi ei sätesta, kuid võiks tõlgendada, et e-raamatutele kohaldub AutÕS §-st 13³ lg 1, mis on üle võetud EL laenutamisdirektiivist. Seetõttu võib e-raamatutele kohalduda ka laenutamisdirektiivi art 2 lg-s 1 sätestatud laenutamiseõigus, milles on sätestatud, et laenutamine tähendab kasutada andmist piiratud ajaks ja otsese või kaudse majandusliku või kaubandusliku tulu eesmärgiga, kui seda teevad üldsusele avatud asutused. Laenutamisdirektiivi seletuskirja kohaselt kohaldatakse direktiivi objektidele, mistõttu võib eeldada, et direktiivi loomise ajal peeti silmas eelkõige raamatute füüsilisi koopiaid, kuid mitte immateriaalseid, kuivõrd immateriaalsed esemed ei saa olla objektiks. EK on seetõttu hinnanud, kas esineb asjaolusid, millistel siiski saaks digitaalsed koopiad ja immateriaalsed esemed olla osaks laenutamisdirektiivi kohaldamisalast. EK analüüsis, et mõistet objektide “laenutamine” võib vajadusel tõlgendada selliselt, et see hõlmaks ka elektroonilist laenutamist, sest ei esine ühtegi olulist põhjust, mis välistaks digitaalsed koopiad ja immateriaalsed esemed laenutamisdirektiivi kohaldamisalast. Selline käsitlusviis on kooskõlas mh laenutamisdirektiivi eesmärgiga põhjenduses 4, mille kohaselt tuleb autoriõigust ja sellega kaasnevat õigusi kohandada majanduse arenguga, näiteks uute kasutamiseviisidega. Seega kuulub e-raamatute laenutamine laenutamisdirektiivi kohaldamisalasse ning seetõttu on e-raamatute laenutamisel võimalik riivata ka autori laenutamiseõigust.

Järgmiseks analüüsis autor, kas e-raamatute laenutamisel avalikust raamatukogust on võimalik autori ainuõigustest riivata üldsusele kättesaadavaks tegemise õigust. AutÕS § 13¹ lõike 9¹ üldsusele kättesaadavaks tegemise kohta tuleneb Berni konventsioonist, mille kohaselt on kirjandus- ja kunstiteoste autoritel ainuõigus nende teoste esituse mistahes avalikustamisele ning lubada nende teoste nii kohandatud või reprodutseeritud teoste avalikku esitamist ja avalikustamist kaabli kaudu. Berni konventsiooni tõlgendades võib jõuda järeldusele, et konventsioon reguleerib sõnaselgelt Interneti kaudu teoste edastamist üldsusele. Berni konventsioon ei defineeri, keda tuleks pidada üldsuseks, mistõttu tuleb igal Berni

konventsiooniga liitunud liikmesriigil seda teha oma autoriõiguste sätetega. WIPO autoriõiguse leping selgitab, mida tähendab üldsusele kättesaadavaks tegemine, ehk et isikud pääsevad neile ligi enda valitud kohas ja ajal. Küll aga ei ole laenutamise korral ligipääs piiramatult, vaid lugejal on võimalik teost laenutada vaid teatud ajaperioodiks. Sellest hoolimata ei kitsenda WIPO autoriõiguse leping, et e-raamatute laenutamine ei peaks art 8 alusel olema kaitstud üldsusele edastamise õigusega, seetõttu on võimalik e-raamatute laenutamisel avalikest raamatukogudest WIPO autoriõiguse lepingu alusel üldsusele edastamise õiguse riive.

EL siseselt sätestab infoühiskonna direktiivi art 3, et liikmesriigid näevad ette, et autoritel on ainuõigus lubada või keelata oma teoste edastamist üldsusele kaabel- või kaablita sidevahendite kaudu, sh nende teoste sellisel viisil kättesaadavaks tegemist, et isik pääseb neile ligi enda valitud kohas ja enda valitud ajal. EL direktiivides puudub samuti üldsusele edastamise definitsioon, kuid EK on järeldanud, et üldsusele edastamiseks tuleb pidada olukorda, kus on olemas suunamistoiming ning see toiming on suunatud üldsusele või avalikkusele. Sellise toimingu olemasolu nõue rõhutab aktiivset, teadlikku käitumist. Sellise tõlgenduse kohaselt võiks olla suunamiseks juba olukord, kus avalik raamatukogu võimaldab lugejatele juurdepääsu autorite avalikustatud teostele, mida lugejatel on seega raamatukogust võimalik digitaalses vormis laenutada. Lisaks on EK analüüsinud “üldsusele edastamist”, mis koosneb edastamisest kui toimingust ning teose edastamisest üldsusele. Üldsusele edastamine kui toiming on kriteeriumina täidetud juhul, kui kasutaja on ennast raamatukogus lugejaks registreerinud ning saanud seeläbi e-raamatute laenutamisele ligipääsuõiguse isegi siis, kui ta tegelikult seda võimalust ei kasuta. EK on analüüsinud, et “üldsusel” on olemas teatud miinimumarv ning sellise arvu kindlaks määramisel on oluline arvestada, mitmele isikule on sama teos samal ajal kättesaadav ning teiseks, mitmele isikule on teos üksteise järel kättesaadav. Magistritöö autor järeldas, et raamatukogu poolt e-raamatute laenutamine lugejatele ületab miinimumarvu nõude, kuivõrd tegemist on suure inimrühmaga, sest potentsiaalselt saavad e-raamatuid laenutada kõik isikud, kellele on raamatukogu poolt sellised õigused antud (eelkõige lugejaks registreerimisel), mistõttu on potentsiaalne autori ainuõigustest üldsusele edastamise riive e-raamatute laenutamise korral.

Neljandaks varaliseks õiguseks analüüsis magistritöö autor e-raamatute laenutamise korral reprodutseerimisõiguse potentsiaalset riivet. Reprodutseerimiseks loetakse AutÕS § 13 kohaselt teose osast ühe või mitme ajutise või alalise koopia otsest või kaudset tegemist mis tahes vormis või mis tahes viisil. Berni konventsiooni art 9 lg 1 kohaselt on reprodutseerimine lubatud kolme tingimuse kumulatiivsel täitmisel, milleks on 1) teatud erijuhtum, mis tähendab, et seadusandja peab kehtestama pigem kindlad piirangud ebamääraste asemel, mis aitaks kaasa

regulatsioonide õigusselgusele; 2) reprodutseerimine ei ole vastuolus teose tavapärase kasutamisega, millest „tavapärane“ annab ruumi mitmetele tõlgendustele, kuid „kasutamine“ on pigem teose väärtuse vähendamise tähenduses. Käesoleva tingimuse korral tuleb jälgida, et autorilt ei võetaks ära liialt tema õiguseid, kuivõrd see oleks vastuolus Berni konventsiooni mõttega; 3) ei kahjustata põhjendamatult autori seaduslikke huve, mille all võib mõelda nii autori seadusest tulenevaid õiguseid kui ka autori huvi ja avalike huvide tasakaalu. Kõiki eeltoodud tingimusi on võimalik kohaldada reprodutseerimisele seoses e-raamatute laenutamisega, mistõttu Berni konventsiooni alusel on võimalik e-raamatute laenutamisega riivata autori reprodutseerimisõigust. EL-s on reprodutseerimisõigus kirjas infoühiskonna direktiivi art-s 2, mille kohaselt näevad liikmesriigid ette, et autoritel on nende teoste osas ainuõigus lubada või keelata otseselt või kaudset ajutist või alalist reprodutseerimist mis tahes viisil või vormis, osaliselt või täielikult. Direktiivis ei ole sätestatud teose reprodutseerimise mõistet, kuid EK on Infopaq lahendis järeldanud, et reprodutseerimisõiguse kaitse teosele ning autori varalistele õigustele peab olema pigem lai, millele viitab ka direktiivi tekst, kus kirjeldatakse reprodutseerimisõigust kui „otsesele või kaudsele“, „ajutisele või alalisele“ ning „osalisele või täielikule“ toimingule. Seega ei ole kahtlust, et reprodutseerimisõigus kohaldub ka e-raamatute laenutamisele, sest reprodutseerimisõiguse kaitseala peab olema võimalikult lai ning puuduvad e-raamatute laenutamisele kohaldumise välistavad asjaolud. Kokkuvõtlikult on jõutud nii rahvusvaheliste regulatsioonide, Euroopa Liidu direktiivide kui ka Euroopa Kohtu praktika kohaselt ühisele arusaamale, et e-raamatute laenutamisel on võimalik reprodutseerimisõiguse riive.

Teises peatükis analüüsis autor, millised reprodutseerimisõigusest tulenevad erandid on asjakohased e-raamatute laenutamisel. Infoühiskonna direktiivi art 5 lg-test 1-3 tulenevad erandid ja õigused autori ainuõiguste piiramiseks, kuid käesolevas magistritöös analüüsiti kuut reprodutseerimisõiguse erandit art 5 lg-test 1 ja 2, millest neli ei kohaldu käesolevas töös tehtud analüüsi kohaselt e-raamatute laenutamisele avalikust raamatukogust. Esiteks analüüsis autor ajutise juhusliku reprodutseerimise erandit seoses e-raamatute laenutamise toiminguga. Ajutine reprodutseerimine ehk *cache* on selline koopia, mille arvuti teeb automaatselt mikrosekundiks vahemällu selleks, et salvestatava teabeni oleks võimalik kiiremini jõuda. Ajutiseks juhuslikuks reprodutseerimiseks on infoühiskonna direktiivi kohaselt selline toiming, mis vastab kumulatiivselt direktiivi sättes toodud tingimustele ehk 1) on ajutine ehk ei ole püsivaks ega kestvaks, 2) vajalik siirdamiseks ehk tehnilise protsessi toimimiseks (sh peab siirdamine olema automaatne) või toimub juhuslikult, 3) tehnilise protsessi lahutamatu ja oluline osa ehk ilma selleta ei ole võimalik tehnilist protsessi läbi viia, 4) selle eesmärk on teha võimalikuks teose

või muu objekti edastamine vahendaja võrgu kaudu kolmandatele isikutele või seaduspärane kasutamine ning 5) puudub iseseisev majanduslik tähtsus, kuigi majanduslik väärtus on olemas reprodutseeritaval teosel, seega ka sellele juurdepääsul ja kasutamisel. Analüüsi tulemusena selgus, et ajutise juhusliku reprodutseerimise erand kohaldub e-raamatute laenutamisel nii laenutajale kui ka avalikule raamatukogule, sest täidetud on kõik infoühiskonna direktiivi artiklist 5 tulenevad tingimused nii direktiivi sõnastuse, põhjenduste kui ka EK praktika kohaselt. Seega, kuivõrd AutÕS on võtnud erandi üle infoühiskonna direktiivist, kehtib antud erand ka Eestis e-raamatute laenutamisele.

Teiseks analüüsis autor isiklikuks kasutuseks tehtavate koopiate erandit. Esmalt analüüsis autor, mida on mõeldud infoühiskonna direktiivi ning AutÕS tähenduses „isikliku“ all, ning leidis, et isiklikuks kasutuseks tuleb pidada olukorda, kus kasutaja ise teose koopiat kasutab ilma, et jagaks seda isegi oma lähikondsetega. Küll aga tuleks maksta e-raamatu autorile selle eest õiglast hüvitist, et tema ainuõigust reprodutseerimisele piiratakse. Kui nimetatud tingimused on täidetud, võib liikmesriik teha reprodutseerimisõigusest erandi ning sätestada, et isiklikuks kasutamiseks on e-raamatu laenutamisel sellest koopia tegemine lubatud.

Viimaseks analüüsis autor, kas e-raamatute laenutamisele kohaldub laenutushüvitise regulatsioon nii Euroopa Liidu kui ka Eesti regulatsioonide kohaselt. Kuivõrd Euroopa Liidu laenusdirektiiv kohaldub ka e-raamatute laenutamisele, kohaldub e-raamatutele ka laenutamisdirektiivist üle võetud säte AutÕS § 13³ lg-s 1, milles on sätestatud põhimõte, et laenutushüvitis kehtib kirjandusteostele, seega ka e-raamatutele.

Euroopa Liidu direktiividega on nähtud ette raamatute laenutamise eest hüvitis, mida laenusdirektiivis on ekslikult nimetatud tasu mõistega. Tasu ning õiglase tasu mõistetele on sisu andnud Euroopa Kohus mitmetes lahendites ning rõhutanud, et intellektuaalomandi valdkonnas on mõistetele terves valdkonnas sama tähendus. Euroopa Kohtu tõlgenduste kohaselt on tasu ehk hüvitis õiglane juhul, kui see hüvitab kahju, mis on autoritele tekitatud nende teoste loata kasutamisega, ning arvestab autorite teoste kasutusse andmise ulatusega.

Tasu suuruse kindlaksmääramine on jäetud iga liikmesriigi enda otsustada ning Eesti autoritele makstav laenutushüvitis arvutatakse välja teoste laenutuste arvu, autorluse kategooria kordajate, kaasautorite arvu ja illustratsioonide mahu kordajate põhjal. Laenutushüvitise tasu suuruse ning maksmise korra kehtestab AutÕS § 13³ lg 6 kohaselt Vabariigi Valitsus määrusega, milles sisalduva kohaselt kehtib määrus vaid trükistele. Seetõttu oleks vajalik antud

määrust muuta selliselt, et see ei piiraks laenutushüvitise maksmise võimalust trükitud raamatutega, vaid laiendaks selle ka digitaalsetele ehk e-raamatutele.

Kolmanda peatüki teises pooles analüüsis autor, kas Eestis on autoritele e-raamatute laenutamise korral tagatud õiglane hüvitis isiklikuks kasutuseks tehtava koopia erandi eest. Analüüsi käigus selgus, et Eesti kirjandusteoste autoritel ei ole hüvitisele õigust, kuivõrd AutÕS näeb õiglase hüvitise ette vaid audiovisuaalsetest teostest või teose helisalvestistest tehtud koopiate eest. Samas ei ole AutÕS seletuskirjas toodud välja, miks on kitsendatud infoühiskonna direktiivist tulenevat kohustust ning on hüvitise tasumist kitsendatud vaid teatud teosevormidele. Muuhulgas on kirjandusteoste puhul toodud AutÕS-is välja, et neid võib isiklikuks kasutuseks kasutada tasu maksmata, mis on vastuolus infoühiskonna direktiivi sätetega. Seega pakkus töö autor välja, et AutÕS sätteid tuleks kohandada vastavalt infoühiskonna direktiivile, kuivõrd need piiravad põhjendamatult kirjandusteoste autorite õigust õiglasele hüvitisele isiklikuks kasutuseks tehtavate koopiate eest.

Kokkuvõtlikult on e-raamatute laenutamisel autorite õigused teoreetiliselt rahvusvaheliste normide ning EL direktiivide kohaselt kaitstud, kuid Eesti autoriõiguse seaduses on õigused üle võetud valikuliselt. E-raamatute laenutamisel ei ole teoste autoritel või autoriõiguste omajatel kehtiva seaduse kohaselt ei õigust laenutushüvitisele ega ka õiglasele hüvitisele juhul, kui teoseid reprodutseeritakse isikliku kasutamise eesmärgil. Seega on autorite õiguseid küll piiratud, kuid kompensatsiooni piirangute eest neile ette nähtud ei ole. Samas ei saa öelda, et sellise kompensatsiooni maksmise mehhanismid Eestis puuduksid, kuivõrd laenutushüvitis trükiraamatute puhul on olemas ning õiglane hüvitis isiklikuks kasutuseks tehtud koopiate eest on ette nähtud audiovisuaalsete teoste ja teoste helisalvestiste puhul. Seega saaks öelda, et autoriõiguse seadus ei suuda iga kord autorite õiguseid küberruumis kaitsta. Autoriõiguse seadus ning teised autorite õigusi kaitsvad õigusaktid jäävad asjakohatuks, kui tekivad uued probleemid, sest tehnoloogia areneb edasi kiiremini kui osatakse autoriõiguseid kaitsta. Digitaliseerimine ja Interneti areng võimaldasid viivitamatut täiuslikku replikatsiooni ja seetõttu peavad intellektuaalomandi õigused laienema. Samas on õigusi laiendada keeruline, kui ka olemasolevaid sätteid kohaldatakse valikuliselt, mistõttu tuleks esmalt viia omavahel kooskõlla sätted, mis on juba olemas ning seejärel mõelda, mida ning millises ulatuses tuleks veel kaitsta.

ENABLING PUBLIC LIBRARIES TO ENGAGE IN E-LENDING AND COMPENSATING AUTHORS FOR IT

Abstract

Literary works have been an important form of artistic expression in human history for centuries. As technology and humankind evolved, Johannes Gutenberg invented the printing press in 15th century Germany which helped literary works to be produced and thus distributed more quickly, and his art of printing reached the whole world over the next centuries. Today, literary works are already typed on modern computers and can be easily sent to the printer once they are finished. Due to the development of the digital world, more and more e-books are being published that do not need to be printed, but can be quickly distributed around the world.

The popularity of e-book publishing increased in particular after Amazon released its Kindle e-reader, followed later by a number of e-readers and tablets on which e-books could be purchased and read. In addition to reading purchased books, e-readers and tablets can be used to borrow e-books from libraries for a set period of time. Lending of books has always been in the interest of authors since they can introduce their works to a wider audience without people having to buy as many books. However, it is important that lending does not infringe the rights of the authors. The European Union has established exclusive rental and lending rights for authors, with the exception of allowing public libraries to lend books without the consent of authors on the condition that they are fairly compensated. This requires Member States to introduce a so-called lending compensation system. Although the EU has established the aforementioned compensation system, there is no guarantee that lending of e-books, i.e. e-lending will not infringe copyright. E-lending may potentially infringe the authors' rights to distribution, communication to the public and reproduction.

Although the popularity of e-lending has increased remarkably quickly, there is currently no appropriate regulation that addresses it explicitly. The technical means for e-lending exist, but publishers, intermediary platforms, libraries as well as readers still require specific regulations to prevent infringement of rights. On the other hand, there is no specific regulation on the rights of e-book authors to protect copyright as technology evolves, nor is there a lending compensation system as is the case in printed books, to compensate the losses that authors suffer.

The regulation of e-lending and e-lending compensation is vital in protecting the rights of the authors who wish to accommodate the wishes of both libraries and readers. Authors have a

legitimate expectation that when a public library lends their book that they will be compensated, but since the regulation of e-lending is not explicitly described in international legal instruments, EU regulations, the Estonian Copyright Act or in other regulations related to copyright, authors are uncertain whether they will retain a similar right to compensation when their e-book is published and loaned by a library. Similarly, libraries feel uncertain as to whether they can lend e-books if it is not known whether the exception for paying compensation to the author also applies in the case of e-lending. If it is unclear whether e-books fall under this exception, then it is also unclear: 1) whether authors have the exclusive right to control the lending and renting of their e-book; 2) whether public libraries have the right to lend e-books; 3) whether authors are entitled to a fair compensation for lending their e-book.

As of right now, it remains uncertain whether and under which conditions are public libraries allowed to lend e-books. Firstly, there are no regulations stating exactly which of the author's rights are infringed, including whether it can be considered as distribution and/or renting and lending. It is unclear in this context whether e-lending falls within the scope of the lending rules laid out in the Directive 2006/115 on rental right and lending right and on certain rights related to copyright in the field of intellectual property and is therefore allowed for public libraries. It is also unclear whether authors are entitled to a fair compensation for e-lending and how such compensation should be ensured.

The main international agreements in the master's thesis are the Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works (hereinafter referred to as the Berne Convention) and WIPO Copyright Treaty, the EU Directive 2001/29/EC on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society and the Rental and Lending Directive. The Estonian Copyright Act and regulations made on the basis of this Act are used as well. The thesis also employs the decisions of the European Court of Justice and the opinions of the Advocates General, the case law of the Supreme Court of Estonia and articles from legal publications on e-books and the economic rights of the author.

The author of this thesis puts forward two hypotheses. The first hypothesis is that, by lending e-books in public libraries, the author's property rights infringe the author's distribution rights, including rental and lending right, right of communication to the public and reproduction right. Secondly, the author hypothesises that if the reproduction right applies to e-lending, then no exceptions arising from EU directives will be applicable. According to the third hypothesis, the European Union and Estonia do not have a set of rules governing e-lending and guaranteeing

authors compensation for such lending, whereas the existing set of rules for physical books cannot be applied to e-lending.

In the first chapter of the thesis, the author analysed whether the right to distribute e-books, including rental and lending right, right of communication to the public and reproduction right, applies to authors when their e-books are borrowed. The author found that neither international conventions, EU directives nor the case law consider the distribution right to be applicable to digital works and their lending, as it only applies to the sale of tangible works. The distribution right therefore cannot be applied to e-lending in Estonia either since the distribution right as the exclusive right of the author does not apply to e-lending. The rental and lending right analysed in the second subsection should however be considered as the subcategory of the distribution right applicable to e-lending, which has not been listed as an exclusive right in international legal instruments. Nevertheless, according to the Rental and Lending Directive of the European Union, its provisions can also be applied to e-lending. As the provisions of the Copyright Act related to lending derive from the Rental and Lending Directive, the lending right also applies to e-lending as a separate subcategory of the author's distribution right under the Estonian law.

Thirdly, the author analysed whether the exclusive public lending right applies to e-lending. According to international legal instruments, the EU Directive and case law, public lending right applies to authors when their e-books are borrowed from public libraries, which means that the public lending right also applies to e-lending in Estonia. The fourth economic right that the author analysed was the reproduction right which, similarly to the public lending right, is the exclusive right of the author in accordance with international legal instruments, EU directives and court law as well as Estonian laws. At the same time, the reproduction right is the only one out of the four analysed rights from which a Member State may provide for exceptions which are laid down in a closed list in the Information Society Directive of the EU and in the Estonian Copyright Act.

In the second chapter, the author analysed which exceptions to the reproduction right are relevant to e-lending. The Information Society Directive contains six exceptions to the reproduction right, four of which, according to the analysis of this thesis, do not apply to e-lending by public libraries. Firstly, the author analysed the exception for the temporary acts of reproduction. According to the Information Society Directive, a temporary act of reproduction is an act which fulfils the conditions set out in the Directive, i.e. 1) it is temporary; 2) it is transient or incidental; 3) it is an essential and an indispensable part of a technological process; 4) its sole purpose is to enable a transmission in a network between third parties by an

intermediary, or lawful use; 5) it does not have independent economic significance. The analysis revealed that the exception of the Directive for temporary acts of reproduction applies to e-lending, as all the conditions under article 5 of the Directive are met. Since this exception has been adopted for the Copyright Act from the Information Society Directive, it also applies to e-lending in Estonia. Secondly, the author analysed the exception for producing copies for private use. First, the author analysed what is meant by “private” in the Directive as well as the Copyright Act, and determined that private use is understood as a situation in which the user makes use of the copy without sharing it with anyone else. However, e-book authors must receive a fair compensation for the restriction of their exclusive right of reproduction. If the aforementioned conditions are met, then a Member State can make an exception to the reproduction right and provide that a copy of an e-book may be produced for private use when lending the e-book.

Lastly, the author analysed whether the regulation of lending compensation applies to e-lending in accordance with the regulations of both the European Union and Estonia. Since the EU Rental and Lending Directive applies to e-lending, Article 13³ (1) of the Copyright Act, which arises from the Lending Directive, also applies as it establishes the principle that lending compensation applies to works, thus also to e-books.

EU directives provide for compensation for lending of books, which the Directive erroneously defines as remuneration. The European Court of Justice has defined remuneration and equitable remuneration in a number of judgements and emphasised that in the field of intellectual property concepts have the same meaning regardless of the specific field in which the concept is analysed. On the basis of the interpretations of the European Court of Justice, a remuneration, i.e. compensation is fair when it compensates authors for the damage they suffer due to the unauthorised use of their works, and if it takes into account the extent to which the works of the authors are made available.

Determining the amount of the remuneration is left to each Member State. The lending compensation paid to Estonian authors is calculated on the basis of the number of times the work is lent, authorship coefficients, the number of co-authors and the coefficients of the amount of illustrations. Pursuant to Article 13³ (6) of the Copyright Act, the amount of the lending compensation and the procedure for payment shall be established by a regulation of the Government of the Republic, according to which the regulation only applies to printed publications. It would therefore be necessary to amend this regulation without limiting the

possibility of paying a lending compensation to printed books, but also extending it to digital books, i.e. e-books.

In the second half of the third chapter, the author analysed whether authors in Estonia are guaranteed a compensation if a copy of their e-books is produced for private use. The analysis revealed that the authors of Estonian literary works are not entitled to compensation, since the Copyright Act provides a fair compensation only in the case of audio-visual works or sound recordings of works. On the other hand, the explanatory note of the Copyright Act does not explain why the obligation arising from the Information Society Directive has been limited and why only certain works are compensated. Moreover, the Copyright Act states that literary works may be used for private use without paying remuneration, which is inconsistent with the provisions of the Information Society Directive. The author therefore proposed that the provisions of the Copyright Act should be adapted according to the Information Society Directive since they limit the right to fair compensation of the authors of literary works in the case of copies produced for private use.

In conclusion, when lending e-books, the rights of authors are protected in theory by international norms and EU directives, but the Estonian Copyright Act has adopted these rights selectively. Book authors and holders of copyright are not entitled under the current law to lending compensation or fair compensation when their works are reproduced for private use. The rights of authors are limited, but no compensation is provided for them for these limitations. Yet, it cannot be said that there is no such compensation in Estonia, since the lending of printed books is compensated and a fair compensation is provided when copies of audio-visual works and sound files are made for personal use. Thus, it can be concluded that the Copyright Act cannot protect the rights of authors in cyberspace every time. The Copyright Act and other laws protecting the rights of authors will remain irrelevant as new problems arise since technology is evolving faster than copyright protection. Digitalisation and the evolution of the Internet have made perfect digital replication possible and as a result, intellectual property rights must be extended. At the same time, it is difficult to extend rights if existing provisions are applied selectively, thus it is necessary to first align already existing provisions and then ascertain what else should be protected and to what extent.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Association of Research Libraries. Copyright Timeline: A History of Copyright in the United States. <https://www.arl.org/copyright-timeline/> (17.04.2021).
2. Autorihüvitisfondi koduleht. <https://ahf.ee/> (04.04.2021).
3. Autoriõiguse seaduse, maksukorralduse seaduse ja tööstusomandi õiguskorralduse aluste seaduse muutmise seadus (nn tühja kasseti tasu süsteemi muutmine ning Patendiameti ülesannete laiendamine) 233 SE. – [https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/b4f00684-2a62-4646-b6e7-836d8f457c38/Autori%C3%B5iguse%20seaduse,%20maksukorralduse%20seaduse%20ja%20t%C3%B6stusomandi%20%C3%B5iguskorralduse%20aluste%20seaduse%20muutmise%20seadus%20\(nn%20t%C3%BChja%20kasseti%20tasu%20s%C3%BCsteemi%20muutmine%20ning%20Patendiameti%20%C3%BClesannete%20laiendamine\)](https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/b4f00684-2a62-4646-b6e7-836d8f457c38/Autori%C3%B5iguse%20seaduse,%20maksukorralduse%20seaduse%20ja%20t%C3%B6stusomandi%20%C3%B5iguskorralduse%20aluste%20seaduse%20muutmise%20seadus%20(nn%20t%C3%BChja%20kasseti%20tasu%20s%C3%BCsteemi%20muutmine%20ning%20Patendiameti%20%C3%BClesannete%20laiendamine)) (17.04.2021).
4. Autoriõiguse seaduse muutmise seaduse eelnõu 174 SE I. – <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/1dd5153e-df9f-3265-8884-a0ee05b8a990/Autori%C3%B5iguse%20seaduse%20muutmise%20seadus> (17.04.2021).
5. Autoriõiguse seaduse muutmise seaduse (autoriõiguse direktiivide ülevõtmine) eelnõu 368 SE. – [https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/d3d07943-9d1c-4ebe-94a4-8ae1ebdf7a68/Autori%C3%B5iguse%20seaduse%20muutmise%20seadus%20\(autori%C3%B5iguse%20direktiivide%20%C3%BClev%C3%B5tmine\)](https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/d3d07943-9d1c-4ebe-94a4-8ae1ebdf7a68/Autori%C3%B5iguse%20seaduse%20muutmise%20seadus%20(autori%C3%B5iguse%20direktiivide%20%C3%BClev%C3%B5tmine)) (17.04.2021).
6. Autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste seaduse eelnõu seletuskirja projekt, 21.07.2014. – https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/autorioiguse_seletuskiri-21-7-2014.pdf (17.04.2021).
7. Cambridge Dictionary. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/temporary> (24.04.2021).
8. Cojanu, T-C. Modernization of National Legislation by Transposition of European Directives in the Field of Copyright and Related Right. Law Annals from Titu Maiorescu University, Vol. 2015, Issue 1 (2015).
9. Corwin, V. Medieval Book Production and Monastic Life. Dartmouth Ancient Books Lab. <https://sites.dartmouth.edu/ancientbooks/2016/05/24/medieval-book-production-and-monastic-life/> (24.04.2021).
10. Derrico, D. Cost Breakdowns: E-books v. Printed Books. Novels and e-books by David Derrico, Science Fiction Author. <https://www.davidderrico.com/cost-breakdowns-e-books-vs-printed-books/> (17.03.2021).
11. Dusollier S. A Manifesto for an E-Lending Limitation in Copyright. Journal of Intellectual Property, Information Technology and Electronic Commerce Law, Vol. 5, Issue 3.
12. Eesti Keele Instituut. Eesti õigekeelsussõnaraamat ÕS 2018.
13. Eesti Keele Instituut. Sõnaveeb. <https://sonaveeb.ee/search/unif/dlall/dsall/isiklik/1> (17.03.2021).
14. Ficsor, M. The Law of Copyright and the Internet: The 1996 WIPO Treaties, their Interpretation and Implementation. Oxford: 2002.

15. French Linguistics. Dictionary. <http://www.french-linguistics.co.uk/dictionary/priva.html> (17.03.2021).
16. Foged, T. US v EU anti circumvention legislation: preserving the public's privileges in the digital age? EIPR 2002, 24 (11).
17. Hardy, I. Not So Different: Tangible, Intangible, Digital, and Analog Works and Their Comparison for Copyright Purposes. College of William & Mary Law School. Faculty Publications, 2001.
18. Jents, L. Autoriõiguse piirangute roll ja tähendus tänapäeva ühiskonnas. Juridica 2012/7.
19. Kavendack, J. The Positive and Negative Consequences of the European Court of Justice's Amazon Decision on International Private Copying and America. Catholic University Law Review, Vol. 63, Issue 3.
20. Larm, P-R. Hangunud laenutushüvitis. Sirp, 28.06.2019. <https://sirp.ee/s1-artiklid/c7-kirjandus/hangunud-laenutushuvitis/> (04.02.2021).
21. Lehmann-Haupt, H. E. Johannes Gutenberg. German printer. Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/biography/Johannes-Gutenberg> (24.04.2021).
22. von Lewinski, S. International Copyright Law and Policy. Oxford University Press: 2008.
23. Maclay K. UC Berkeley News. Clay cuneiform tablets from ancient Mesopotamia to be placed online. University of California, Berkeley (2003). https://www.berkeley.edu/news/media/releases/2003/05/06_tablet.shtml (12.04.2021).
24. Matulionyte, R. E-lending and a public lending right: is it really a time for an update? European Intellectual Property Review 38(3).
25. Modi, P. S. Mobigyaan. Guides. How to take screenshots in restricted apps. <https://www.mobigyaan.com/how-to-take-screenshots-in-restricted-apps> (17.03.2021).
26. Parker, J. The public lending right and what it does. WIPO Magazine, 3/2018. https://www.wipo.int/wipo_magazine/en/2018/03/article_0007.html (04.02.2021).
27. Proposal for a European Parliament and Council Directive on the harmonization of certain aspects of copyright and related rights in the Information Society, ELT L 108, 07.04.1998.
28. Ricketson, S. WIPO Study on Limitations and Exceptions of Copyright and Related Rights in the Digital Environment. SCCR/9/7.
29. Ricketson, S., Ginsburg, J. International Copyright and Neighboring Rights: The Berne Convention and Beyond. Oxford: 2006.
30. Sterling, J. A. L. World Copyright Law. London, Sweet & Maxwell 2008, p 193-194; M. Ficsor. Guide to the Copyright and Related Rights Treaties Administered by WIPO and Glossary of Copyright and Related Rights Terms. WIPO Publication No 891(E), 2003
31. Stutts, E. (Will your digital music and e-book libraries die hard with you: Transferring digital music and e-books upon death. SMU Science and Technology Law Review, 16(2).

32. Tamm, S. Õiglase hüvitise maksmise õiguslikud probleemid isiklike koopiate lubatavuse kontekstis Euroopa Liidus ja Eestis. Magistritöö. Tallinn, 2016, lk 11. https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/53319/tamm_ma_2016.pdf?sequence=1&isAllowed=y (09.04.2021).
33. The Society of Authors. Government passes legislation to extend PLR to ebooks. <https://www.societyofauthors.org/News/News/2017/April/Digital-Economy-Bill-passes-into-law> (17.04.2021).
34. Vandendriessche, A., Jütte, B. J. Responsible information sharing. Converging Boundaries between Private and Public in Privacy and Copyright Law, 10 J. INTELL. PROP. INFO. TECH. & ELEC. COM. L. 310 (2019).
35. WordSense. Dictionary. <https://www.wordsense.eu/privatus/> (17.03.2021).

KASUTATUD ÕIGUSAKTID

36. Audiovisuaalse teose ja teose helisalvestise isiklikeks vajadusteks kasutamise kompenseerimiseks tasu maksmise kord, salvestusseadmete ja -kandjate loetelu ja nendelt kogutava tasu määrad ning kultuuri- ja teadusprojektide finantseerimiseks toetuse taotlemise kord. - RT I, 04.03.2021, 8.
37. Autoriõiguse seadus. - RT 1992, 49, 615.
38. Autoriõiguse seadus. - RT I 1999, 97, 859.
39. Autoriõiguse seadus. - RT I 2004, 71, 500.
40. Autoriõiguse seadus. - RT I, 19.03.2019, 55.
41. Berni kirjandus- ja kunstiteoste kaitse konventsioon. – RT II 1994, 16, 49.
42. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2001/29/EÜ, 22.mai 2001, autoriõiguse ja sellega kaasnevate õiguste teatavate aspektide ühtlustamise kohta infoühiskonnas. – EÜT L 167, 22.06.2001.
43. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2006/115/EÜ, 12. detsember 2006, rentimis- ja laenutamiseõiguse ja teatavate autoriõigusega kaasnevate õiguste kohta intellektuaalomandi vallas (kodifitseeritud versioon) – ET L 376/28, 27.12.2006.
44. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2009/24, 23. aprill 2009, arvutiprogrammide õiguskaitse kohta (kodifitseeritud versioon) - ELT L 111/16, 5.5.2009.
45. Intellektuaalse omandi õiguste kaubandusaspektide leping. - RT II 1999, 22, 123.
46. Maailma Intellektuaalse Omandi Organisatsiooni autoriõiguse lepingu ratifitseerimise seadus. – RT II 2006, 14, 39.
47. Nõukogu direktiiv 92/100/EMÜ, rentimis- ja laenutamiseõiguse ja teatavate autoriõigusega kaasnevate õiguste kohta intellektuaalomandi vallas, ELT L 346 , 27/11/1992.
48. Public Lending Right Act 1979 (c. 10). <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1979/10> (17.04.2021).
49. Riigivastutuse seadus. - RT I, 17.12.2015, 76.

50. The Digital Economy Act 2017 (c. 30). <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2017/30/contents/enacted/data.htm> (17.04.2021).
51. Vabariigi Valitsuse määrus. Rahvaraamatukogudest teose laenutamise eest autorile makstava tasu jaotamise määrad, tasu arvutamise ja väljamaksmise alused ning kord. - RT I, 11.12.2012, 4.
52. WIPO autoriõiguse lepingu ühisdeklaratsioon. Diplomaatiline konverents autoriõiguste ja teatavate naabusõiguste kohta, 20. detsember 1996, Genf.

KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA

53. EKm C-302/10, *Infopaq International A/S versus Danske Dagblades Forening*, ECLI:EU:C:2012:16
54. EKo C-5/08, *Infopaq International A/S vs Danske Dagblades Forening*, ECLI:EU:C:2009:465.
55. EKo C-53/05, *Euroopa Ühenduse Komisjon vs Portugali Vabariik*, ECLI:EU:C:2006:448.
56. EKo C-128/11, *UsedSoft GmbH vs Oracle International Corp*, ECLI:EU:C:2012:407
57. EKo C-135/10, *Società Consortile Fonografici (SCF) vs Marco Del Corso, Procuratore generale della Repubblica*, ECLI:EU:C:2012:140.
58. EKo C-160/15, *GS Media BV v Sanoma Media Netherlands BV and Others*, ECLI:EU:C:2016:644.
59. EKo C-174/15, *Vereniging Openbare Bibliotheken vs Stichting Leenrecht*, ECLI:EU:C:2016:856.
60. C-245/00, *Stichting ter Exploitatie van Naburige Rechten (SENA) v Nederlandse Omroep Stichting (NOS)*, ECLI:EU:C:2003:68.
61. EKo C-263/18, *Nederlands Uitgeversverbond ja Groep Algemene Uitgevers versus Tom Kabinet Internet BV jt.*
62. EKo C-263/18, *Nederlands Uitgeversverbond, Groep Algemene Uitgevers vs Tom Kabinet*, ECLI:EU:C:2019:1111, kohtujuristi Maciej Szpunar ettepanek.
63. EKo C-265/16, *VCAST Limited v RTI SpA*, ECLI:EU:C:2017:913.
64. EKo C-271/10, *Vereniging van Educatieve en Wetenschappelijke Auteurs (VEWA) vs Belgische Staat*, ECLI:EU:C:2011:442.
65. EKo C-306/05, *SGAE v Rafael Hoteles*, ECLI:EU:C:2006:764.
66. EKo C-403/08, *Football Association Premier League Ltd ja teised versus QC Leisure ja teised*, ECLI:EU:C:2011:631.
67. EKo C-435/12, *ACI Adam BV and Others v Stichting de ThuisKopie and Stichting Onderhandelingen ThuisKopie vergoeding*, ECLI:EU:C:2014:254.
68. EKo C-463/12, *Copydan Båndkopi vs Nokia Danmark A/S*, ECLI:EU:C:2015:144.

69. EKo C-466/12, *Svensson ja teised vs Retriever Sverige AB*, ECLI:EU:C:2014:76.
70. EKo C-467/08, *Padawan SL vs Sociedad General de Autores y Editores de España*, ECLI:EU:C:2010:620
71. EKo C-470/14, *Entidad de Gestión de Derechos de los Productores Audiovisuales (EGEDA) jt versus Administración del Estado ja Asociación Multisectorial de Empresas de la Electrónica, las Tecnologías de la Información y la Comunicación, de las Telecomunicaciones y de los contenidos Digitales (AMETIC)*, ECLI:EU:C:2016:418.
72. EKo C-610/15, *Stichting Brein versus Ziggo BV ja XS4All Internet BV*, ECLI:EU:C:2017:456.
73. RKHKo 3-3-1-9-16, 29.10.2016.
74. TlnRnKo 3-18-1490, 30.06.2021.